మోగ్గల్లాన వుత్తివివరణపఞ్చికా.

వుత్తిసమేతా.

నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

సద్ధమిద్ధగుణం సాధు నమస్సిత్వా తథాగతం,
సధమ్మసఙ్ఘం భాసిస్సం మాగధం సద్దలక్ఖణం.

అకారాదయో నిగ్గహీతన్తా తేచత్తాలీసక్ఖరా వణ్ణా నామ హోన్తి, అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఏ ఐ ఓ ఔ క ఖ గ ఘ ఙ చ ఛ జ ఝ ఞ ట ఠ డ ఢ ణ త థ ద ధ న ప ఫ బ భ మ య ర ల వ స హ ళ అం; తేన క్వత్థో "ఞోనమ వణ్ణే". తితాలీసాతి వచనం కత్థవి వణ్ణలోపం ఞాపేతి; తేన-పటిసఙ్ఖాయోని సోతి-ఆది సిద్ధం.

దసాదో సరా-.

తత్థాదిమ్హి దస వణ్ణా సరా నామ హోన్తి; తేన క్వత్థో "సరో లోపో సరే". చ్చాది.

ద్వేద్వే సవణ్ణా-.

తేసు ద్వేద్వే సరా సవణ్ణా నామ హోన్తి; తేన క్వత్థో "వణ్ణపరేణ సవణ్ణోపి"

౧.౨.

పుబ్బో రస్సో-.

తేసు ద్వీసు యో యో పుబ్బో సో సో రస్ససఞ్ఞో హోతి; తేసు ఏ ఓ సంయోగతో పుబ్బావ దిస్సన్తి; తేన క్వత్థో "రస్సో వే".చ్చాది.

పరో దీఘో-.

తేస్వేవ ద్వీసు యో యో పరో సో సో దీఘసఞ్ఞో హోతి; తేన క్వత్థో'యోలోపనిసు దీఘో".చ్చాది.

కాదయో బ్యఞ్జనా-.

కకారాదయో వణ్ణా నిగ్గహీతపరియన్తా బ్యఞ్జనసఞ్ఞా హోన్తి; తేన క్వత్థో "బ్యఞ్జనే దీఘరస్సా".చ్చాది.

పఞ్చ పఞ్చకా వగ్గా-.

కాదయో పఞ్చకా పఞ్చ వగ్గా నామ హోన్తీ; తేన క్వత్థో "వగ్గే వగ్గన్తో". చ్చాది.

బిన్దు నిగ్గహీతం-.

య్వాయం వణ్ణే బిన్దుమత్తో సో నిగ్గహీతసఞ్ఞో హోతి; తేన క్వత్థో "నిగ్గహీతమి". చ్చాది; గరుసఞ్ఞా కరణం అన్వత్థసఞ్ఞత్థం.

ఇయువణ్ణా ఝలా నామస్సన్తే-.

నామం పాటిపదికం తస్స అన్తే వత్తమానా ఇవణ్ణువణ్ణా ఝలసఞ్ఞా హోన్తి యథాక్కమం; తేన క్వత్థో"ఝలా వే". చ్చాది.

పిత్థియం-.

ఇత్థియం వత్తమానస్స నామస్సన్తే వత్తమానా ఇవణ్ణు వణ్ణా పసఞ్ఞా హోన్తి; తేన క్వత్థా "యే పస్సివణ్ణస్స". ఇచ్చాది.

ఘా-.

ఇత్థియం వత్తమానస్స నామస్సన్తే వత్తమానో ఆకారో ఘసఞ్ఞో హోతి; తేన క్వత్థో "ఘబ్రహ్మాదితే".చ్చాది.

గోస్యాలపనే-.

ఆలపనే సి గసఞ్ఞో హోతి; తేన క్వత్థో "గే వే".చ్చాది.

సఞ్ఞాధికారో.

విధిబ్బిసేసనన్తస్స-.

యం విసేసనం తదన్తస్స విధి ఞాతబ్బో; "అతో యోనం టాటే". నరా నరే.

సత్తమియం పుబ్బస్స-.

సత్తమీనిద్దేసే పుబ్బస్సేవ కారియం ఞాతబ్బం; "సరో లోపో సరే". వేళగ్గం; తమహన్తీధ కస్మా న హోతి; సరేతోపసిలేసికాధారో తత్థేతావ వుచ్చతే పుబ్బస్సేవ హోతి న పరస్సాతి.

పఞ్చమియం పరస్స-.

పఞ్చమీనిద్దేసే పరస్స కారియం ఞాతబ్బం; "అతో యోనం టాటే". నరా నరే; ఇధ న హోతి జన్తుయో అనన్తా; ఇధ కస్మా న హోతి; ఓసద్యో అనన్తరే కతత్థతాయ న వ్యవ హితస్స కారియం.

ఆదిస్స-.

పరస్స సిస్సమానం కారియమాదివణ్ణస్స ఞాతబ్బం; "ర సఙ్ఖ్యాతో వా". రాజినా.

ఛట్ఠియన్తస్స-.

ఛట్ఠినిద్దిట్ఠస్స యం కారియం తదన్తస్స వణ్ణస్స విఞ్ఞేయ్యం “రాజస్సి నామ్హి“. రాజినా.

ఞనుబన్ధో-.

ఞకారో’నుబన్ధో యస్స సో’న్తస్స హోతి; “గోస్సావఙి“. గవాస్సం.

టనుబన్ధానేకవణ్ణా సబ్బస్స-.

టకారో’నుబన్ధో యస్స సో’నేకక్ఖరో చాదేసో సబ్బస్స హోతి; “ఇమస్సానిత్థియం టే“. ఏసు “నామ్హనిమి“. అనేన.

ఙకానుబన్ధాద్యన్తా-.

ఛట్ఠినిద్దిట్ఠస్స ఞానుబన్ధకానుబన్ధా ఆద్యన్తా హోన్తి; “బ్రూతో తిస్సీఞ“. బ్రవీతి, “భుస్స వుక“. బభువ.

మనుబన్ధో సరానమన్తా పరో-.

మకారో’నుబన్ధో యస్స సో సరానమన్తా సరా పరో హోతీ; “మఞ్చ రుధాదీనం“. రున్ధతి.

విప్పటిసేధే-.

ద్విన్నం తిణ్ణం వా పురిసానం సహప్పత్తియం పరో; సో చ గచ్ఛతి త్వఞ్చ గచ్ఛసి, తుమ్హే గచ్ఛథ; సో చ గచ్ఛతి త్వఞ్చ గచ్ఛసి అహఞ్చ గచ్ఛామి, మయం గచ్ఛామ.

సఙ్కేతో’నవయవో’నుబన్ధో-.

యో’నవయవభుతో సఙ్కేతో సో’నుబన్ధోతి ఞతబ్బో;లతుపితాదీనమాసిమ్హి. కత్తా, సఙ్కేతగ్గహణం కిం? పకతీయాదిసముదాయస్సానుబన్ధతా మా హోతుతి; అనవయవో హి సముదాయో సముదాయరూపత్తాయేవ; అనవయవగ్గహణం కిం?’అతేన’. ఞనేన; ఇమినావ లోపస్సావగతత్తా నానుబన్ధలోపాయ వచనమారద్ధం.

వణ్ణపరేన సవణ్ణో’పి-.

వణ్ణసద్దో పరో యస్మా తేన సవణ్ణో’పి గయ్హతి సంవ రూపం; యువణ్ణానమ్హా లుత్తా“. వాతేరితం, సమోనా.

న్తు వన్తుమన్తావన్తుతవన్తుసమ్బన్ధి-.

వన్త్వాదిసమ్బన్ధియేవ న్తు గయ్హతి, “న్తన్తునం న్తో యోమ్హి పఠమే“. గుణవన్తో; వన్త్వాదిసమ్బన్ధీతి కిం; జన్తు తన్తు.

పరిభాసాయో.

సరో లోపో సరే-.

సరే సరో లోపనీయో హోతి; తత్రిమే, సద్ధిన్ద్రియం, నో హేతం, భిక్ఖునోవాదో, సమేతాయస్మా, అభిభాయతనం, పుత్తామత్థి, అసన్తేత్థ.

పరో క్వచి లోపనీయో హోతి; సోపి, సావ, యతోదకం, తతోవ; క్వచీతి కిం? సద్ధిన్ద్రియం అయమధికారో ఆపరిచ్ఛేదావసానా తేన నాతిప్పసఙ్గో.

నద్వేవా-.

పుబ్బపరసరా ద్వేపి వా క్వచి న లుప్పన్తే; లతా ఇవ లతేవ లతావ.

యువణ్ణనమ్లో లుత్తా-.

లుత్తా సరా పరేసం ఇవణ్ణువణ్ణానం ఞో హోన్తి వా యథాక్కమం; తస్సేదం, వాతేరితం, నోపేతి, వామోరు, అతేవఞ్ఞో, వోదకం; కథం పచ్చోరస్మన్తి; యోగవిభగా, వాత్వేవ తస్సిదం; లుత్తేతి కిం? లతా ఇవ.

యవా సరే-.

సరే పరే ఇవణ్ణువణ్ణానం యకారవకారా హోన్తివ యథాక్కమం; వ్యాకతో, ఇచ్చస్స, అజ్ఝిణముత్తో, స్వాగతం, భవాపనలానీలం; వాత్థేవ-ఇతిస్స; క్వచీత్వేవ-యానీధ, సూపట్ఠితం.

ఞోనం-.

ఞోనం యవా హోన్తి వా సరే యథాక్కమం; త్యజ్జ తేజ్జ స్వాహం సోహం,క్వచిత్వేవ-పుత్తామత్థి అసన్తేత్థ.

గోస్సావజి-.

సరే గోస్స అవజి హోతి; గవాస్సం; యథరివ తథరివేతినిపాతావ; భుసామివేతి ఇవసద్దో ఏవత్థో.

బ్యఞ్జనే దీఘరస్సా-.

రస్సదీఘానం క్వచి దీఘరస్సా హోన్తి బ్యఞ్జనే; తత్రాయం, మునీవరే, సమ్మదేవ, మాలహారీ.

సరమ్హా ద్వే-

సరమ్హా పరస్స బ్యఞ్జనస్స క్వచి ద్వే రూపా హోన్తి; పగ్గహో; సరమ్హాతి-కిం? తంఖణం.

చతుత్థదుతియేస్వేయం తతియపఠామా-.

చతుత్థదుతియేసు పరేస్వేసం చతుత్థదుతియానం తబ్బగ్గే తతియపఠమా హోన్తి పచ్చాసత్త్యా; మహద్ధనో, యస త్థేరో, అప్పుటం, అబ్భుగ్గతో; ఏస్వితి-కిం? థేరో; ఏసన్తికిం?పత్థో.

వితిస్సేవే వా-.

ఏవసద్దే పరే ఇతిస్స వో హోతి వా; ఇత్థేవ ఇచ్చేవ; ఏవేతి-కిం,ఇచ్చాహ.

ఞోనమ వణ్ణే-.

ఞోనం వణ్ణే క్వచి అ హోతి వా; దిస్వా యాచకమాగతే, అకరమ్హసతే,ఏసఅత్థో, ఏసధమ్మో, మగ్గో అగ్గమక్ఖాయతి, స్వాయతనం, హియ్యత్తనం, కరస్సు; వాత్వేవ-యాచకే ఆగతే, ఏసో ధమ్మో; వణ్ణేతి కిం?సో.

నిగ్గహీతం-.

నిగ్గభీతమాగమో హోతి వా క్వచి; చక్ఖుం ఉదపాది చక్ఖు ఉదపాది, పురిమంజాతి పురిమజాతి, కత్తబ్బం కుసలం బహుం. అవం సిరోతి-ఆదిసు నిచ్చం వవత్థితవిభాసత్తా వాధికారస్స; సామత్థి యేనాగమోవ స చ రస్ససరస్సేవ హోతి తస్స రస్సానుగతత్తా.

లోపో-.

నిగ్గహీతస్స లోపో హోతి వా క్వచి; క్యాహం కీమహం, సా రత్తో సంరత్తో; సల్లేఖో-గత్తుకామో-గన్తుమనోతిఆదిసు నిచ్చం.

పరసరస్స-

నిగ్గహీతమ్హా పరస్స సరస్స లోపో హోతి వా క్వచి; త్వంసి త్వమసి.

వగ్గే వగ్గన్తో-

నిగ్గహీతస్స ఖో వగ్గే వగ్గన్తో వా హోతి పచ్చా సత్యా; తఙ్కరోతి తం కరోతి, తఞ్చరతి తం చరతి, తణ్ఠానం తం ఠానం, తన్ధనం తం ధనం, తమ్పాతి తం పాతి; నిచ్చం పద మజ్ఝే, గన్త్వా; క్వచఞ్ఞత్రాపి, సన్తిట్ఠతి.

యేవహిసుఞ్ఞో-.

యఏవహిసద్దేసు నిగ్గహీతస్స వా ఞో హోతి; యయఞ్ఞదేవ, తఞ్ఞేవ, తఞ్హి; వాత్వేవ-యంయదేవ.

యే సంస్స-

సంసద్దస్స యం నిగ్గహీతం తస్స వా ఞో హోతి యకారే; సఞ్ఞమో సంయమో.

మయదా సరే-.

నిగ్గహీతస్స మయదా హోన్తి వా సరే క్వచి; తమహం, తయిదం, తదలం; వాత్వేవ-తం అహం.

వనతరగా చాగమా-.

ఏతే మయదా చాగమా హోన్తి సరే వా క్వచి; తివఙ్గికం, ఇతో నాయతి, చినిత్వా, తస్మాతిహ, నిరోజం, పుథగేవ, ఇధమాహు, యథయిదం, అత్తదత్థం; వాత్వేవ-అత్తత్థం; అతిప్పగో ఖో తావాతి-పఠమన్తో పగసద్దోవ.

ఛా ళో-.

ఛసద్దా పరస్స సరస్స ళకారో ఆగమో హోతి వా; ఛళహం, ఛళాయతనం; వాత్వేవ-ఛ అభిఞ్ఞా.

తదమినాదీని-

తదమినాదీని సాధూని భవన్తి? తం ఇమినా తదమినా, సకిం ఆగామీ సకదాగామీ, ఏకం ఇధ అహం ఏకమిదాహం, సంవిధాయ అవహారో సంవిదావహారో, వారినో వాహకో వలాహకో, జీవనస్స మూతో జీమూతో, ఛవస్స సయనం సుసానం, ఉద్ధం ఖమస్స ఉదుక్ఖలం, పిసి తాసో పిసాచో, మహియం రవతీతి మయూరో; ఏవమఞ్ఞేపి పయోగ తో'నుగన్తబ్బా; పరేసం పిసోదరాదిపేదం దట్ఠబ్బం.

తవగ్గవరణానం యే చవగ్గబయఞా-.

తవగ్గవరణానం చవగ్గబయఞా హోన్తి యథాక్కమం యకారే; అపూచ్చణ్డకాయం, తచ్చం, యజ్జేవం, అజ్ఝత్తం, థఞ్ఞం, దిబ్బం, పయ్యేసనా, పోక్ఖరఞ్ఞో; క్వచీత్వేవ-రత్యా.

వగ్గలసేహి తే-

వగ్గలసేహి పరస్స యకారస్స క్వచి తే వగ్గలసా హోన్తి; సక్కతే, పచ్చతే, అట్టతే, కుప్పతే, ఫల్లతే, అస్సతే, క్వచీ త్వేచ-క్యాహం.

హస్స విపల్లాసో-

హస్స విపల్లాసో హోతి యకారే; గుయ్హం.

వే వా-.

హస్స విపల్లాసో హోతి వా వకారే; బవ్హాబాధో బహ్వో బాధో.

తథనరానం టఠణలా-.

తథనరానం టరణలా హోన్తీ వా; దుక్కటం, అట్ఠకథా, గహణం, పలిఘో, పలాయతి, వాత్వేచ-దుక్కతం; క్వచీత్వేవ-సుగతో.

సంయోగాదిలోపో-

సంయోగస్స యో ఆదిభుతో'వయవో తస్స వా క్వచీ లోపో హోతి; పుప్ఫంసా, జాయతే'గిని.

విచ్ఛాభిక్ఖఞ్ఞేసు ద్వే-

వీచ్ఛాయమాభిక్ఖఞ్ఞే చ యం వత్తతే తస్స ద్వే రూపాని హోన్తి, క్రియాయ గుణేన దబ్బేన వా భిన్నే అత్థే వ్యాపితు మిచ్ఛా వీచ్ఛా; రుక్ఖంరుక్ఖం సిఞ్చతి, గామోగామో రమణీయో, గామే గామే పానీయం, గేహే గేహే ఇస్సరో, రసం రసం భక్ఖయతీ, కిరియం కిరియమారహతే.

అత్థియేవానుపుబ్బియే'పి వీచ్ఛా, మూలే థూలా, అగ్గే అగ్గే సుఖుమా; యది హి ఏత్థ మూలగ్గభేదో న సియా ఆనుపుబ్బియమ్పి న భవేయ్య, (జేట్ఠం జేట్ఠమనుప్పవేసయ) మాసకం మాసకం ఇమమ్హా కహాపణా భవన్తానం ద్విన్నం దేహీతి- మాసకం మాసకమిచ్చేతస్మా వీచ్ఛావగమ్యతే సద్దన్తరతో పన ఇమమ్హా కహాపణాతి అవధారణం; పుబ్బం పుబ్బం పుప్ఫన్తి, పఠమం పఠమం పచ్చన్తీతి వీచ్ఛావ; ఇమే ఉభో అడ్ఢా కతరా కతరా ఏసం ద్విన్నమడ్ఢతా, సబ్బే ఇమే అడ్ఢా కతమా కతమా ఇమేసం అడ్ఢతా, ఇహాపి వీచ్ఛావ; ఆభిక్ఖఞ్ఞం-పోనోపుఞ్ఞం, పచతి పచతి పపచతి పపచతి, లునాహి లునాహిత్వేవాయం లునాతి, భుత్వా భుత్వా గచ్ఛతి, పటపటా కరోతి, పటపటాయతి.

స్యాదిలోపో పుబ్బస్సేకస్స-.

వీచ్ఛామేకస్స ద్విత్తే పుబ్బస్స స్యాదిలోపో హోతి, ఏకేకస్స, కథం మత్థకమత్థకేనాతి? స్యాదిలోపో పుబ్బస్సాతి యోగవిభాగా; న చాతిప్పఙ్గో యోగవిభాగా ఇట్ఠప్పసిద్ధీతి.

సబ్బాదీనం వీతిహారే-.

సబ్బాదీనం వీతిహారే ద్వే భవన్తి పుబ్బస్స స్యాదిలోపో చ; అఞ్ఞమఞ్ఞస్స భోజకా, ఇతరీతరస్స భోజకా.

యావ బోధం సమ్భమే-.

తురితేనాపాయహేతుపదస్సనం సమ్భమో, తస్మిం సతి వత్తు యావన్తేహ సద్దేహి సో'త్థో విఞ్ఞాయతే తావన్తో సద్దా పయుజ్జన్తే; సప్పో సప్పో సప్పో, బుజ్ఝస్సు బుజ్ఝస్సు బుజ్ఝస్సు, భిన్నో భిక్ఖుసఙ్ఘో భిన్నో భిక్ఖుసఙ్ఘో.

బహులం-.

అయమధికారో ఆసత్థపరిసమత్తియా తేన నాతిప్పసఙ్గో ఇట్ఠసిద్ధి చ.

ఇతి మోగ్గల్లానవ్యాకరణే వుత్తియం పఠమో కణ్డో.

ద్వేద్వేకానేకేసు నామస్మా సియోఅంయోనాభిసనం స్మాహిసనంస్మింసు-.

ఏతేసం ద్వే ద్వే హోన్తి ఏకానేకత్థేసు వత్తమానతో నామస్మా; ముని మునయో, మునిం మునయో, మునినా మునీహి, మునిస్స మునీనం, మునిస్మా మునీహి, మునిస్స మునీనం, మునిస్మిం మునీసు, ఏవం కుమారీ కుమారియో, కఞ్ఞా కఞ్ఞాయోతి; ఏతాని సత్త దుకాని సత్తవిభత్తియో; విభాగో విభత్తీతి కత్వా-ఏత్థ సిఅమితీకారా కారా "కిమంసిసూ"తి. సంకేతత్థా.

కమ్మే దుతియా-.

కరీయతి కత్తుక్రియాయాభీసమ్బన్ధీయతీతి కమ్మం, తస్మిం దుతియా విభత్తి హోతి; కటం కరోతి, ఓదనం పవతి, ఆదిచ్చం పస్సతి, ఓదనో పచ్చతీతి-ఓదనసద్దతో కమ్మతా నప్పతీయతే, కిం చరహి? ఆఖ్యాతతో; కటం కరోతి విపులం దస్సనీయన్తి- అత్థేవ గుణ యుత్తస్స కమ్మతా; ఇచ్ఛితే'పి కమ్మత్తావ దుతియా సిద్ధ; గావుం పయో దోహతి, గోమన్తం గావం యావతి, గవమవరున్ధతి వజం, మాణవకం మగ్గం పుచ్ఛతి, గోమన్తం గావం భిక్ఖతే, రుక్ఖమవ చినాతి ఫలాని, సిస్సం ధమ్మం బ్రూతే, సిస్సం ధమ్మమనుసాసతి.

ఏవమనిచఛితే'పి; అహిం లఙ్ఘయతి, వీసం భక్ఖేతి; యన్నే విచ్ఛితం నాపి అనిచ్ఛితం తత్థాపి దుతీయా సిద్ధా; గామం గచ్ఛన్తో రుక్ఖమూలముపసప్పతి, పథవిం అధిసేస్సతి, గామమధితిట్ఠతి, రుక్ఖ మజ్ఝాసతేతి-అధిసీఠాసానం పయోగే'ధికరణే కమ్మవచనిచ్ఛా.

వత్తిచ్ఛాతో హి కారకాని హోన్తి; తం యథా- వలాహకా విజ్జోతతే, వలాహకస్స విజ్జోతతే, వలాహకో విజ్జోతతే, వలాహకే విజ్జోతతే, వలాహకేన విజ్జోతతేతి.

ఏవమభినవిసస్స వా, ధమ్మమభినివిసతే ధమ్మే వా, తథా ఉపన్వజ్ఝావసస్సాభోజననవుత్తిచనస్స; గామముపవసతి, గామ మనువసతి, పబ్బతమధివసతి, ఘరమావసతి; అభోజననివుత్తివచ నస్సాతి-కిం? గామే ఉపవసతి-భోజననివుత్తిం కరోతీతి అత్థో. తప్పానాచారే'పి కమ్మత్తావ దుతియా సిద్ధా, నదిమ్పివతి, గామం చరతి; ఏవం సచే మం నాలపిస్సతీతి- ఆదిసుపి.

విహితావ పటియోగే దుతియా, పటిభన్తు తం చున్ద బోజ్ఝఙ్గాతి-తం పటి బోజ్ఝఙ్గా భాసన్తూతి అత్థో; యదా తు ధాతునా యుత్తో పతి తదా తేనాయోగా సమ్బన్ధే ఛట్ఠీ చ తస్స నప్పటి భాతీతి? అక్ఖే దిబ్బతి, అక్ఖేహి దిబ్బతి, అక్ఖేసు దిబ్బతీతికమ్మకరణాధికరణవచనిచ్ఛా.

కాలద్ధానమచ్చన్తసంయోగే-.

క్రియాగుణదబ్బేహి సాకల్లేన కాలద్ధానం సమ్బన్ధో అచ్చన్తసంయోగే, తస్మిం విఞ్ఞాయమానే కాలసద్దేహి అద్ధ సద్దేహి చ దుతియా హోతి; మాసమధీతే, మాసం కల్యాణి. మాసం గుళధానా, కోసమధీతే, కోసం కుటిలా నదీ, కోసం పబ్బతో; అచ్చన్తసంయేగేతి కిం? మాసస్స ద్వీహమధీతే; కోసస్సేక దేసే పబ్బతో; పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా, ఏకం సమయం

భగవా, ఇమం రత్తిం చత్తారో మహారాజాతి; ఏవమాదిసు కాలవాచీహి అచ్చన్తసంయేగత్తావ దుతియా సిద్ధా, విభత్తివిపల్లాసేన వా బహులం విధానా-

ఫలప్పత్తియం క్రియాపరిసమత్త్యపవగ్గో తస్మిం విఞ్ఞాయ మాసే కాలద్ధానం క్రియాయాచ్చన్తసంయోగే తతియాభిమతా సాపి కరణత్తావ సిద్ధా; మాసేనానువాకో'ధీతో, కోసేనానువా కో'ధీతోతి; అనపవగ్గేతు అసాధకతమత్తా కరణత్తాభవే దుతియావ మాసమధీతో'నువాకో, న చానేన గహితోతి.

కారకమజ్ఝే యే కాలద్ధానవాచినో తతో సత్తమీపఞ్చమియో అభిమతా; అజ్జ భుత్వా దేవదత్తో ద్వీహే భుఞ్జిస్సతి ద్వీహా భుఞ్జిస్సతి, అత్రట్ఠో'యమిస్సాసో కోసే లక్ఖం విజ్ఝతి, కోసా లక్ఖం విజ్ఝతీతి-తాపీహ సకసకకారకవచనిచ్ఛాయేవ సిద్ధా.

గతిబోధాహారసద్దత్థకమ్మకభజ్జాదీనం పయోజ్జే-.

గమనత్థానం బోధత్థానం ఆహారత్థానం సద్దత్థానమకమ్మకానం భజ్జాదీనఞ్చ పయోజ్జే కత్తరి దుతియా హోతి, సామత్థియా చ పయోజకవ్యాపారేన కమ్మతావస్స హోతీతి పతీయతే; గమ యతి మాణవకం గామం, యాపయతి మాణవకం గామం, బోధయతి మాణవకం ధమ్మం, వేదయతి మాణవకం ధమ్మం, భోజయతి మాణవకమోదనం, ఆసయతి మాణవకమోదనం, అజ్ఝాపయతి మాణవకం వేదం పాఠయతి మాణవకం వేదం, ఆసయతి దేవదత్తం, సాయయతి దేవ దత్తం, అఞ్ఞం భజ్జాపేతి, అఞ్ఞం కోట్టాపేతి, అఞ్ఞం సన్థరాపేతి. ఏతేసమేవాతి కిం?పాచయతి ఓదనం దేవదత్తేన యఞ్ఞదత్తో; పయే వ్వోతి కిం?గచ్ఛతి దేవదత్తో, యదా చరహిగమయతి దేవదత్తం యఞ్ఞ దత్తో, తమపరో పయోజయతి తదా గమయతి దేవదత్తం యఞ్ఞదత్తేనేతి - భవితబ్బం గమయతిస్సాగమనత్థత్తా.

హరాదీనం వా-.

హరాదీనం పయోజ్జే కత్తరి దుతియా హోతి వా; హారేతి హారం దేవదత్తం దేవదత్తేనేతి వా, అజ్ఝోహారేతి సత్తుం దేవదత్తం దేవదత్తేనేతి వా, కారేతి దేవదత్తం దేవదత్తేనేతి వా, దస్సయతే జనం రాజా జనేనేతి వా, అభివాదయతే గురుం దేవదత్తం దేవదత్తేనేతి వా.

న ఖాదాదీనం-.

ఖాదాదీనం పయోజ్జే కత్తరి దుతియా న హోతి; ఖాదయతి దేవదత్తేన, ఆదయతి దేవదత్తేన, అవ్హాపయతి దేవదత్తేన, సద్దాయతి దేవదత్తేన, కన్దయతి దేవదత్తేన, నాయయతి దేవదత్తేన.

వహిస్సానియన్తుకే-.()

వాహయతి భారం దేవదత్తేన; అనియన్తుకేతి-కిం?వాహయతి గారం బలివద్దే.

భక్ఖిస్సాహింసాయం-.()

భక్ఖయతి మోదకే దేవదత్తేన; అహింసాయన్తి కిం? భక్ఖయతి బలివద్దే సస్సం.

ధ్యాదీహి యుత్తా-.

ధిఆదీహి యుత్తతో దుతియా హోతి? ధిరత్థుమం పూతికాయం, అన్తరా చ రాజగహం, అన్తరా చ నాళన్దం, సమాధానమన్తరేన, ముచలిన్దమభితో సరమిచ్చాది-ఛట్ఠియాపవాదో యం.

లక్ఖణిత్థమ్భుతవీచ్ఛాస్వభినా-.

లక్ఖణాదిస్వత్థేస్వహినా యుత్తమ్హా దుతియా హోతి; రుక్ఖ మభివిజ్జోతతే విజ్జు, సాధు దేవదత్తో మాతరమభి, రుక్ఖం రుక్ఖమభితిట్ఠతి.

పతిపరీహి భాగే చ-.

పతిపరీహి యుత్తమ్హా లక్ఖణాదిసు భాగే వత్థే దుతియా హోతి; రుక్ఖమ్పతి విజ్జోతతే విజ్జు, సాధు దేవదత్తో మాతరం పతి, రుక్ఖం రుక్ఖం పతి తిట్ఠతి, యదేత్థ మం పతి సియా, రుక్ఖం పరివిజ్జేతతే విజ్జు, సాధు దేవదత్తో మాతరం పరి, రుక్ఖం రుక్ఖం పరి తిట్ఠతి, యదేత్థ మం పరి సియా.

అనునా-.

లక్ఖణాదిస్వత్థేస్వనునా యుత్తమ్హా దుతియా హోతి; రుక్ఖ మనువిజ్జోతతే విజ్జు, సచ్చకిరియమనుపవస్సి; హేతు చ లక్ఖణం భవతి, సాధు దేవదత్తో మాతరమను, రుక్ఖం రుక్ఖమను తిట్ఠతి, యదేత్థ మం అనుసియా.

సహత్థే-

సహత్థే’నునా యుత్తమ్హా దుతియా హోతి; పబ్బతమనుతిట్ఠతి.

హీనే-

హీనత్థే’నునా యుత్తమ్హా దుతియా హోతి; అనుసారిపుత్తం పఞ్ఞావన్తో.

పఞ్ఞవన్తో-మ.

ఉపేన-.

హినత్థే ఉపేన యుత్తమ్హా దుతియా హోతి; ఉపసారిపుత్త పఞ్ఞావన్తో.

సత్తమ్యాధిక్యే-.

ఆధిక్యత్థే ఉపేన యుత్తమ్హా సత్తమీ హోతి; ఉపఖారయం దోణో.

సామిత్తే’ధినా-.

సామిభావత్థే’ధినా యుత్తమ్హా సత్తమీ హోతి; అధిబ్రహ్మదత్తే పఞ్చాలా, అధిపఞ్చాలేసు బ్రహ్మదత్తో.

కత్తుకరణేసు తతియా-.

కత్తరి కరణ చఏ అ కారకే తతియా హోతి; పురిసేన కతం, అసినా ఛిన్దతి, పకతియాభిరూపో, గోత్తేన గోతమో’సుమేధో నామ నామేన, జాతియా సత్తవస్సికోతి-భూధాతుస్స సమ్భవా కరణే ఏవ తతియా; ఏవం సమేన ధావతి, విసమేన ధావతి, ద్విదోణేన ధఞ్ఞం కిణాతి, పఞ్చకేన పసవో కిణాతీతి.

సహత్థేన-

సహత్థేన యోగే తతియా సియా; పుత్తేన సహాగతో, పుత్తేన సద్ధిం ఆగతో? తతియాపి ఛట్ఠీవ అప్పధానే ఏవ భవతి.

లక్ఖణే-.

లక్ఖణే వత్తమానతో తతియా సియా; తిదణ్డకేన పరిబ్బాజకమద్దక్ఖి, అక్ఖినా కాణో, తేన హి అఙ్గేన అఙ్గినో వికారో లక్ఖీయతే.

హేతుమ్హి-.

తక్కిరియాయోగ్గే తతియా సియా; అన్నేన వసతి, విజ్జాయ యసో.

పఞ్చమీణే వా-.

ఇణే హేతుమ్హీ పఞ్చమీ హోతి వా;జళత్తా బద్ధో సతేన వా.

గుణే-

పరాఙ్గభుతే హేతుమ్హి పఞ్చమీ హోతి వా; జళత్తా బద్ధో జళత్తేన వా, పఞ్ఞాయ ముత్తో, హుత్వా అభావతో’నిచ్చా, సఙ్ఖార నిరోధా విఞ్ఞాణనిరోధో.

ఛట్ఠీ హేత్వత్థేహి-.

హేత్వత్థవచీహి యేగే హేతుమ్హి ఛఠీ సియయా; ఉదరస్స హేతు, ఉదరస్స కారణా.

సబ్బాదితో సబ్బా-.

హేత్వత్థేహి యోగే సబ్బాదీహి సబ్బా విభత్తియో హోన్తి; కో హేతు, కం హేతుం, కేన హేతునా, తస్స హేతుస్స, కస్మా హేతుస్మా, కస్స హేతుస్స, కస్మిం హేతుస్మిం; కిం కారణం, కేన కారణేన; కిం నిమిత్తం, కేన నిమిత్తేన; కిం పయోజనం, కేన పయోజనేనేచ్చేవమాది –హేత్వత్థేహిత్వేవ-కేన కతం.

చతుత్థీ సమ్పదానే-.

యస్స సమ్మా పదీయతే తస్మిం చతుత్థి సియా; సఙ్ఘస్స దదాతి, ఆధారవిచక్ఖాయం సత్తమీపి సియా, సఙ్ఘే దేహి.

తాదత్థ్యే-.

తస్సేదం తదత్థం తదత్థభావే జోతనీయే నామస్మా చతుత్థీ సియా; సీతస్స పటిఘాతాయ, అత్థాయ హితాయ దేవమనుస్సానం, నాలం దారభరణాయ, యూపాయ దారు, పాకాయ వజతీత్వేవమాది.

కస్స సాదుం న రుచ్చతి, మా ఆయస్మన్తానమ్పి సఙ్ఘభేదో రుచ్చత్థ, ఖమతి సఙ్ఘస్స, భత్తమస్స నచ్ఛాదేతీతి-ఛట్ఠీ సమ్బన్ధ వచనిచ్ఛాయం; న చేవం విరోధో సియా సదిసరూపత్తా ఏవం విధేసు చ సమ్బన్ధస్స సద్దికానుమతత్తా కస్స వా త్వం ధమ్మం రోచేసీతి-అత్థమత్తే పఠమా.

ఏవమఞ్ఞాపి విఞ్ఞేయ్యా పరతోఽపి యథాగమం.

రఞ్ఞో సతం ధారేతి, రఞ్ఞో ఛత్తం ధారేతీతి సమ్బన్ధే ఛట్ఠీ; ఏవం రఞ్ఞో సిలాఘతే, రఞ్ఞో హనుతే, రఞ్ఞో ఉప తిట్ఠతే, రఞ్ఞో సపతే, దేవాపి తస్స పిహయన్తి తాదినో, తస్స కుజ్ఝ మహావీర, యదితం తస్స పకుప్పేయ్యం, దుభయతి దిసానం మేఘో, యో మిత్తానం న దూహతీ,[ ] యో అప్పదుట్ఠస్స నరస్స దుస్సతి, క్యాహం అయ్యానం అపరజ్ఝామి, ఇస్సయన్తి సమణానం తిత్థియా, ధమ్మేన నయమానానం కా ఉసూయ, [ ] రఞ్ఞో భాగ్యమా రజ్ఝతి, రఞ్ఞో భాగ్యమిక్ఖతే, తేన యాచితో అయాచితో వా తస్స గావో పటిసుణాతి, గావో ఆసుణాతి, భగవతో పచ్చస్సోసుం, హోతు పతిగిణాతి, హోత్వనుగిణాతి, ఆరోచయామి వో, పతివేదయామి వో, ధమ్మం తే దేసిస్సామి, యథా నో సత్థా వ్యాకరేయ్య, అలం తే ఇధ వాసేన, కిం తే జటాహి దుమ్మేధ, అరహతి మల్లో మల్లస్సాతి –జీవితం తిణాయపి న మఞ్ఞమనోతి తాదత్థ్యే చతుత్థి; తిణేన యో అత్థో తదత్థాయపీతి అత్థో;

“యో చ సీతఞ్చ ఉణ్హఞ్చ తిణా భియ్యో న మఞ్ఞతి“

తిణమివ జీవితం మఞ్ఞమానోతి-సవిసయావ విభత్తియో; సగ్గాయ గచ్ఛతీతి-తాదత్థ్యే చతుత్థి, యో హి సగ్గం గచ్ఛతి తదత్థం తస్స గమనన్తి–-కమ్మవచనిచ్ఛాయం తు దుతియావ - సగ్గం గచ్ఛతి; ఆయుం భోతో హోతు, చిరం జీవితం భద్దం కల్యాణం అత్థం పయోజనం కుసలం అనామయం హితం పథ్యం సుఖం సాతం భోతో హోతు; సాధు సమ్ముతి మేతస్స, పుత్తస్సావికరేయ్య గుయ్హమత్థం, తస్స మే సక్కో పాతురహోసి, తస్స పహిణేయ్య, భిక్ఖూనం దూతం పాహేసి, కప్పతి సమణానం ఆయోగో, ఏకస్స ద్విన్నం తిణ్ణం వా పహోతి, ఉపమం తే కరిస్సామి, అఞ్జలిం తే పగణ్హామి, తస్స ఫాసు, లోకస్సత్థో, నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, సోత్థి తస్స, అలం మల్లో మల్లస్స, సమత్థో మల్లో మల్లస్స, తస్స హితం తస్స సుఖం, స్వాగతం తే మహారాజాతి-సబ్బత్థ ఛట్ఠీ సమ్బన్ధే.

ఏవం విధమఞ్ఞమ్పేవం విఞ్ఞేయయ్యం యథాగమం.

పఞ్చమ్యవధిస్మా-.

పదత్థావధిస్మా పఞ్చమీ విభత్తి హోతి; గామస్మా ఆగచ్ఛతి ఏవం చోరస్మా భాయతి, చోరస్మా ఉత్తసతి, చోరస్మా తాయతి చోరస్మా రక్ఖతీతి.

సవేభాయథ దుక్ఖస్స, పమాదే భయదస్సివా తసన్తి దణ్డస్సాతి,-ఛట్ఠిసత్తమియో'పి హోన్తేవ సమ్బన్ధాధారవవనిచ్ఛాయం అజ్ఝేనా పరాజేతి, పటిపక్ఖే పరాజేతీతి-సవీసయావ విభత్తియో; సచే కేవట్టస్స పరజ్జిస్సామీతి-ఛట్ఠీపి హోతి సమ్బన్ధవవనిచ్ఛాయం, యవేహి గావో వారేతి, పాపా చిత్తం నివారయే, కాకే రక్ఖతి తణ్డులాతి-సవిసయేవ పఞ్చమీ? చిత్తం రక్ఖేథ మేధావీతి-దుతియావ దిస్సతి కమ్మత్థే; ఉపజ్ఝాయా అన్తరధాయతి, ఉపజ్ఝాయా అధీతే; కామతో జాయతీ సోకోతి-సవిసయేవ పఞ్చమీ; తత్థేమిఛద్ధయో'పి హోన్తేవ సవిసయే; హిమచన్తా పభవతి గఙ్గా, పాణాతిపాతా విరమస్సు ఖిప్పం, అఞ్ఞో దేవదత్తా, భిన్నో దేవదత్తాతి-సమిసయేవ పఞ్చమీ; అఞ్ఞో దేవదత్తా, భిన్నో దేవదత్తాతి-సవిసయేవ పఞ్చమి; ఏవం ఆరా సో [ ] ఆసవక్ఖయా, ఇతరో దేవదత్తా, ఉద్ధం పాదతలా, అధో కేసమత్థకా, పుబ్బో గామా, పుబ్బేవ సమ్బోధా, తతో పరం, తతో అపరేన సమయేన, తతుత్తరిన్తి, సమ్బన్ధ వచనిచ్ఛాయం ఛట్ఠీపి; పురతో గామస్స, దక్ఖిణతో గామస్స, ఉపరి పబ్బతస్స, హేట్ఠా పాసాదస్సాతి;పాసాదమారుయ్హ పేక్ఖతి, పాసాదా పేక్ఖతి, ఆసనే ఉపవిసిత్వా పేక్ఖతి ఆసనా పేక్ఖతీతి-అవధి వచనిచ్ఛాయం పఞ్చమీ; పుచ్ఛనఖ్యానేసుపి; కుతో భవం, పాటలిపుత్త స్మాతి; తథా దేసకాలమానే'పి; పాటలిపుత్తస్మా రాజగహం సత్త యోజనాని సత్తసు యోజనేసూతి వా; ఏవమితో తిణ్ణం మాసా నమచ్చయేనాతి; కిచ్ఛా లద్ధన్తీ-గుణే పఞ్చమీ; కచ్ఛేన మే అధి గతన్తి హేతుమ్హి కరణే వా తతియా; ఏవం థోకా ముత్తో, థోకేన ముత్తోతి, థోకం వలతీతి-క్రియావిసేసనే కమ్మని దుతియా; దూరన్తికత్థయోగే'పి సవిసయేవ పఞ్చమీఛట్ఠియో సియుం; దూరంగామస్మా, అన్తికం గామస్మా, దూరం గామస్స, అన్తికం గామస్సాతి-దూరన్తి కత్థే హీ తు సబ్బావ సవిసయే సియుం బాధకాభావా; దూరో గామో, అన్తికో గామోత్వేవమాది; కేచి పనాహు అసత్తవచనేహితేహి పాటిపదికత్థే దుతియాతతియాపఞ్చమీసత్తమియో సత్తవచనేహి తు సబ్బావ సవిసయేతి; తే పనఞ్ఞోహేవ పటిక్ఖిత్తా; దూరం మగ్గో, అన్తికం మగ్గోతి- క్రియావిసేసనం భుధాతుస్స గమ్మ మానత్తా; సుద్ధో లోభనీయేహి ధమ్మేహి, పరిముత్తో దుక్ఖస్మా, వివిచ్చేవ కామేహి, గమ్భీరతో చ పుథులతో చ యోజనం, ఆయామేన యోజనం, తతోప్పభుతి, యతో సరామి అత్తానన్తీ-సవిసయేవ విభత్తియో.

అపపరీహి వజ్జనే-.

వజ్జనే వత్తమానేహి అపపరీహి యోగే పఞ్చమీ హోతి; అపసాలాయ ఆయన్తి వాణిజా, పరిసాలాయ ఆయన్తి వాణిజా, సాలం వజ్జేత్వాతి అత్థో; వజ్జనేతి కిం? రుక్ఖం పరివిజ్జోతతే విజ్జు, ఆపాటలిపుత్తస్మా వస్సి దేవోతి-మరియాదాభివిధిమ్హియేవ పఞ్చమి, వినా పాటలపుత్తేన సహ వేతి-విసేసో; ఏవం యావ పాటలిపుత్తస్మ వస్సి దేవోతి.

పటినిధిపటిదానేసు పతినా-.

పటినిధిమ్హి పటిదానే చ వత్తమానేన పతినా యోగే నామస్మా పఞ్చమీ విభత్తి హోతి; బుద్ధస్మా పతి సారిపుత్తో, ఘతమస్స తేలస్మా పతి దదాతి, పటినిధిపటిదానేసూతి-కిం? రుక్ఖం పతి విప్పోతతే.

రితే దుతియా చ-

రితే సద్దేన యోగే నామస్మా దుతియా హోతి పఞ్చమీ చ రితే సద్ధమ్మం, రితే సద్ధమ్మా.

వినాఞ్ఞత్ర తతియా చ-.

వినాఞ్ఞత్రసద్దేహి యోగే నామస్మా తతియా చ హోతి, దుతియాపఞ్చమియో చ; వినా వాతేన, వినా వాతం, వినా వాతస్మా, అఞ్ఞత్ర ఏకేన పిణ్డపాతనీహారకేన, అఞ్ఞత్ర ధమ్మం, అఞ్ఞత్ర ధమ్మా.

పుథనానాహి-.

ఏతేహి యోగే తతియా హోతి పఞ్చమీ చ; పుథగేవ జనేన, పుథగేవ జనస్మా, జనేన నానా, జనస్మా నానా.

సత్తమ్యాధారే-.

క్రియాధారభుతకత్తుకమ్మానం ధారణేన యో క్రియాయాధారో తస్మిం కారకే నామస్మా సత్తమి హోతి; కటే నిసీదతి, థాలియం ఓదనం పచతి, ఆకాసే సకుణా, తిలేసు తేలం, గఙ్గాయం వజో.

నిమిత్తే-.

నిమిత్తత్థే సత్తమీ హోతి; అజినమ్హి హఞ్ఞతే దీపి, ముసా వాదే పాచిత్తియం.

యబ్భావో భావలక్ఖణం-.

యస్స భావో భావన్తరస్స లక్ఖణం భవతి తతో సత్తమీ హోతి; గావీసు దుయ్హమానాసు గతో, దుద్ధాసు ఆగతో; భావోతి కిం? యో జటాహి స భుఞ్జతి; భావలక్ఖణన్తి కిం;యో భుజతే సో దేవదత్తో? అకాలే వస్సతి తస్స, కాలే తస్స న వస్సతీతి- విసయసత్తమీ.

ఛట్ఠీ చానాదరే-.

యస్స భావో భావన్తరస్స లక్ఖణం భవతి తతో ఛట్ఠీ భవతి సత్తమీ చానాదరే గమ్యానే.

“ఆకోటయన్తో సో నేతి సివిరాజస్స పేక్ఖతో;
మచ్చు గచ్ఛతి ఆదాయ పేక్ఖమానే మహాజనే.

గున్నం సామీతి-సమ్బన్ధే ఛట్ఠీ, గేంసు సామీతి విసయసత్తమీ, ఏవం గున్నమిస్సరో గోసిస్సరో, గున్నం అధిపతి గోసు అధిపతి, గున్నం దాయాదో గోసు దాయాదో గున్నం సక్ఖి గోసు సక్ఖి, గున్నం పతిభు గోసుపతిభు, గున్నం పసూతో గోసు పసూతో, కుసలా నచ్చగీతస్స కుసలా నచ్చగీతే, ఆయుత్తో కటకరణస్స ఆయుత్తో కటకరణే, తథాధారవచనిచ్ఛాయం పత్తమీ; భిక్ఖుసు అభివాదేన్తి, ముద్ధని చుమ్బిత్వా, బాహాసు గహేత్వా, హత్థేసు పిద్ధాయ చరన్తి, పథేసు గచ్ఛన్తి, కదలీసు గజే రక్ఖన్తీతి; ఞాణస్మిం పసన్నోతివిసయసత్తమీ; ఞాణేన పసన్నోతి-కరణే తతియా; ఏవం ఞాణస్మిం ఉస్సుక్కో ఞాణేన ఉస్సుక్కోతి.

యతో నిద్ధారణం-.

జాతిగుణక్రియాహి సముదాయతేకదేసస్స పుథక్కరణం నిద్ధారణం యతో తం కరీయతి తతో ఛట్ఠీసత్తమియో హోన్తి; సాలియో సూకధఞ్ఞానం పథ్యతమా సాలియో సూకధఞ్ఞేసు పథ్య తమా,కణ్హా గావీనం సమ్పన్న ఖీరతమా కణ్హా గావీసు సమ్పన్న ఖీరతమా, గచ్ఛతం ధావన్తో సీఘతమా గచ్ఛన్తేసు ధావన్తో సీఘతమా —- సీలమేవ సుతా సేయ్యోతి-అవధిమ్హియేవ పఞ్చమీ.

పఠమాత్థమత్తే -.

నామస్మాభిధేయ్యమత్తే పఠమావిభత్తి హోతి; రుక్ఖో, ఇత్థి, పుమా నపుంసకన్తి-లిఙ్గమ్హి సద్దోత్థోవ, తథా దోణో, ఖారీ ఆళహకన్తి-పరిమాణమ్హి సద్దత్థోవ, ఏకో, ద్వే, బహవోతి-సంఖ్యాపి సద్దత్థోవ.

ఆమన్తణే -.

యతో సద్దేనాభిముఖీకరణమామన్తణం తస్మిం విసయే పఠమా విభత్తి హోతి; భో పురిస, భో ఇత్థి, భో నపుంసక. ఛట్ఠీ సమ్బన్ధే-.

క్రియాకారకసఞ్జాతో అస్సేదమ్భావహేతుకో సమ్బన్ధో నామ తస్మిం ఛట్ఠీవిభత్తి హోతి; రఞ్ఞో పురిసో, సరతి రజ్జస్సాతి-సమ్బన్ధే ఛ్ఠీ, రజజ్జసమ్బన్ధినిం సతిం కరోతీతి అత్థో; కమ్మవచనిచ్ఛాయన్తు దుతియావ; సరతి రజ్జం, తథా రజకస్స వత్థం దదాతి, పహరతోపిట్ఠిం దదాతి పూరతి బాలో పాపస్స,

“అమచ్చే తాత జానాహి ధీరే అత్థస్స కోవిదే”

దివసస్స తిఖత్తుం, సకిం పక్ఖస్స, పూరం హిరఞ్ఞసువణ్ణస్స కుమ్భిం త్వేవమాది.

కితకప్పయోగే కత్తుకమ్మేసు బహులం సమ్బన్ధవచనిచ్ఛాయం ఛట్ఠీ; సాధు సమ్మతో బహుజనస్స, సుప్పటివిద్ధా బుద్ధానం ధమ్మధాతు, ధమ్మస్స గుత్తో మేధావీ, అమతం తేసం పరిభుత్తం, తస్సభవన్తి వత్తారో, అవిసంవాదకో లోకస్స, అలజ్జీనం నిస్సాయ, చతున్నం మహాభూతానంఉపాదాయ పసాదోత్వేవమాది; కత్తుకమ్మ వచనిచ్ఛాయన్తు తతియాదుతియాయోవ సఞ్చత్తో పితరా అహం, సరసి త్వం ఏవరూపిం వాచా భాసితా, భగవన్తం దస్సనాయత్థేమాది.

తుల్యత్థేన వా తతియా-.

తుల్యత్థేన యోగే ఛట్ఠీ హోతి తతియా వా; తుల్యో పితు, తుల్యో పితరా; సదిసో పితు, సదిసో పితరా —-ఇహ కథం తతియయా న హోతి; అజ్జునస్స తులా నత్థి, కేసవస్సుపమా నచేతిసేతే ల్యత్థా కిం చరహి; తుల్యానమోపమ్మత్థా.

అఅతో యోనం టాటే-.

అకారన్తతో నామస్మా యోనం టాటే హోన్తి యథాక్కమం టకారా సబ్బాదేసత్థా; బుద్ధా, బుద్ధే, అతోతి-కిం? కఞ్ఞాయో ఇత్థియో, వధుయో –- ఇధ కస్మా న భవతి అగ్గయో, అవిధాన సామత్థియా.

నీనం వా-.

కారన్తతో నామస్మా నీనం టాటే వా హోన్తి యథాక్క మం; రూపా, రూపే, రూపాని; అతోత్వేవ-అట్ఠీని.

స్మాస్మిన్నం-.

అకారన్తతో నామస్మా స్మాస్మిన్నం టాటే వా హోన్తి యథాక్కమం; బుద్ధా, బుద్ధస్మా, బుద్ధే, బుద్ధస్మిం; అతోత్వేవ-అగ్గిస్మా అగ్గిస్మిం.

సస్సాయ చతుత్థియా-.

అకారన్తతో పరస్స సస్స చతుత్థియా ఆయో హోతి వా; బుద్ధాయ, బుద్ధస్స, భియ్యో తాదత్థ్యేయేవాయమాయో దిస్సతే క్వవి దేవఞ్ఞత్థ; అతోత్వేవ-ఇసిస్స; చతుత్థియాతి-కిం? బుద్ధస్స ముఖం –- అత్తత్థన్తి అత్థసద్దేన సమాసో; సబ్బాదితో'పి స్మాస్మిం సానం టాట్ఠాయా హోన్తేవ. నిరుత్తికారానుమతత్తా బుద్ధ వచనే సన్దస్సనతో వ-తత్రేదముదాహరణం?-

"అస్మా లోకా పరమ్హా చ ఉభయా ధంసతే నరో"త్యాహం మన్తే పరత్థద్ధో; యాయేవ ఖో పనత్థాయ ఆగచ్ఛేయ్యాథో; తమేవత్థం సాధుకం మనసి కరేయ్యాథోతి.

ఘపతేకస్మిం సాదీనం యయా-.

ఘపతో నాదీనమేకస్మిం యయా హోన్తి యథాక్కమం; కఞ్ఞాయ, రత్తియా, ఇత్థియా, ధేనుయా, వధుయా; ఏకస్మిన్తికిం?కఞ్ఞాహి, రత్తీహి.

స్సా వా తేతిమామూహి-.

ఘపసఞ్ఞేహి తేతిమామూహి నాదీనమేకస్మిం స్సా వా హోతి; తస్సా కతం, తస్సా దీయతే, తస్సా నిస్సటం, తస్సా పరిగ్గహో, తస్సా పతిట్ఠితం, తాయ వా; ఏవం ఏతిస్సా, ఏతాయ, ఇమిస్సా, ఇమాయ, అముస్సా, అముయా; ఏతేహీతి-కిం? సబ్బాయ, నాదీనంత్వేవ-సా, ఘపతోత్వేవతేన, ఏకస్మింత్వేవ-తాహి, అమూహి.

నమ్హి నుక ద్వాదనం సత్తరసన్నం-.

ద్వాదీనం సత్తరసన్నం సంఖ్యానం నుక హోతి నమ్హి విభత్తిమ్హి; ద్విన్నం, చతున్నం, పఞ్చన్నం, ఏవం యావ అట్ఠారసన్నం; ఉకారో ఉచ్చారణత్థో, కకారో అన్తావయవత్థో, తేననమ్హి న దీఘో.

బహుకతిన్నం-.

నమ్హి బహునో కతిస్స చ సుకక హోతి? బహున్నం, కతిన్నం.

ణ్ణంణ్ణన్నం తితోఝా-.

ఝుసఞ్ఞా తితో నంవచనస్స ణ్ణంణ్ణన్నం హోన్తి; తిణ్ణం, తిణ్ణన్నం, ఝూతి-కిం?తిస్సన్నం.

ఉభిన్నం-.

ఉభా నంవచనస్స ఇన్నం హోతి; ఉభిన్నం.

సుఞ్సస్స-.

నామస్మా సస్స సుఞ హోతి; బుద్ధస్స–-ద్విసకారపాఠేన సిద్ధే లాఘువత్థమిదం.

స్సంస్సాస్సాయేస్వితరేకఞ్ఞేతిమానమి-.

స్సమాదిస్వితరాదీనమి హోతి; ఇతరిస్సం, ఇతరిస్సా, ఏకిస్సం, ఏకిస్సా, అఞ్ఞిస్సం, అఞ్ఞిస్సా, ఏతిస్సం, ఏతిస్సాయ, ఇమిస్సం, ఇమిస్సా, ఇమస్సాయ; ఏస్వితి-కిం? ఇతరాయ, ఏసన్తి-కిం? సబ్బస్సం, సబ్బస్సా.

తాయ వా -.

స్సమాదిసు తస్సా వా ఇ హోతి; తిస్సం, తస్సం, తిస్సా, తస్సా, తిస్సాయ, తస్సాయ; స్సంస్సాస్సాయేస్విత్వేవ-తాయ.

తేతిమాతో యస్స స్సాయ-.

తాఏతాఇమాతో సస్సస్సాయో హోతి వా; తస్సాయ, తాయ, ఏతిస్సాయ, ఏతాయ, ఇమిస్సాయ, ఇమాయ.

రత్యాదీహి టో స్మినో-.

రత్యాదీహి స్మినో టో హోతి వా; రత్తో, రత్తియం, ఆదో, ఆదిస్మిం.

సుహిసుభస్సో-.

ఉభస్స సుహిస్వో హోతి; ఉభోసు, ఉభోహి.

ల్తుపితాదీనమా సిమ్హి-.

లతుప్పచ్చయన్తానం పితాదీనఞ్చా హోతి సిమ్హి; కత్తా పితా; పితు మాతు భాతు ధీతు దుహితు జామాతు నత్తు హోతు పోతు.

గే అ చ-.

లతుపితాదీనం అ హోతి గే ఆ చ; భో కత్త, భో కత్తా, భో పిత, భో పితా.

అయూనం వా దీఘో-.

అ ఇ ఉ ఇచ్చేసం వా దీఘో హోతి గే పరే తిలిఙ్గే; భో పురిసా, భో పురిస, భో అగ్గీ, భో అగ్గి, భో భిక్ఖూ, భో భిక్ఖూ.

ఘబ్రహ్మాదితే-.

ఘతో బ్రహ్మాదితో చ గస్సే వా హోతి; హోతి కఞ్ఞే, హోతి కఞ్ఞా, భో బ్రహ్మే, భో బ్రహ్మా, భో కత్తే, భో కత్త,భో ఇసే, భో ఇసి, భో సఖే, భో సఖ –- సఖి సఖీతి-ఇత్థియం సిద్ధమేవ; ఆకతిగణోయం; ఏవమఞ్ఞత్రాపి.

నామ్మాదీహి-.

అమ్మాదీహి గస్సేన హోతి; భోతి అమ్మా; భోతి అన్నా, భోతి అమ్బా.

రస్సో వా-.

అమ్మాదీనం గే రస్సో హోతి వా; భోతి అమ్మ, భోతి అమ్మా.

ఘో స్సంస్సాస్సాయంతింసు-.

స్సమాదిసు ఘో రస్సో హోతి; తస్సం, తస్సా, తస్సాయ, తం, సభతిం –-ఏస్వితి-కిం? తాయ, సహాయ.

ఏకవచనయోస్వఘోనం-.

ఏకవచనే యోసువ ఘఓకారన్తవజ్జితానం నామానం రస్సోహోతి తిలిఙ్గే; ఇత్థిం, ఇత్థియా, ఇత్థియో, వధుం, వధుయా, వధుయో; దద్ధిం, దద్ధినా, దద్ధినో, సయమ్భుం, సయమభునా, సయమభువో –- అఘోనన్తి-కిం? కఞ్ఞాయ, కఞ్ఞాయో; ఓగ్గహణముత్తరత్థం.

గే వా-.

అఘోనం గే వా రస్సో హోతి తిలిఙ్గే?ఇత్థి, ఇత్థి, వధు, వధు,దద్ధి, దద్ధీ, సయమ్భు, సయమ్భు –- అఘోనంత్వేవ-హోతి కఞ్ఞా, భో గో.

సిస్మిం నానపుంసకస్స-.

నపుంసకవజ్జితస్స నామస్స సిస్మిం రస్సో న హోతి. ఇత్థి, దద్ధీ, వధూ, సయమ్భు –-సిస్మిన్తి-కిం?ఇత్థిం, అనపుంసకస్సాతి-కిం. దద్ధి, కులం.

గోస్సాగసిహినంసు గావగవా-.

గసిహినం చజ్జితాసు విభత్తిసు గోసద్దస్స గావగవా హోన్తి; గావో, గవో, గావేన, గవేన, గావస్స, గవస్స, గావస్మా, గవస్మా, గావే, గవే; అగసిహినంసూతి-కిం? భో గో గో తిట్ఠతి, గోహి, గోనం.

సుమ్హి వా-.

గోస్స సుమ్హి గావగవా హోన్తి వా; గావేసు, గవేసు, గోసు.

గవం సేన-.

గోస్స సే వా గవం హోతి సహ సేన; గవం, గావస్స, గవస్స.

గున్నఞ్చ నంనా-.

నంవచనేన సహ గోస్స గున్నం హోతి గవఞ్చ వా; గున్నం, గవం, గోనం.

నాస్సా-.

గోతో నాస్స ఆ హోతి వా; గావా, గవా, గావేన, గవేన.

గావుమ్హి-.

అంవచనే గోస్స గావు వా హోతి; గావుం, గావం, గవం–-గోస్స గోణాదేసో న కతో సద్దన్తరత్తా.

యం పితో-.

పసఞ్ఞీతో అంవచనస్స యం వా హోతి; ఇత్థియం, ఇత్థిం–-పితోతి-కిం?దద్ధిం, రత్తిం.

నం ఝితో-.

ఝసఞ్ఞీతో అంవచనస్స నం వా హోతి; దద్ధినం, దద్ధిం–- కథం? బుద్ధం ఆదిచ్చబన్ధునన్తి-యోగవిభాగా; ఝాతి-కిం? ఇత్థిం, ఈతోతి -కిం?అగ్గిం

యోనం నోనే పుమే-.

ఝితో యోనం నోనే వా హోన్తి యథాక్కమం పుల్లిఙ్గే, దద్ధినో, దద్ధినే, దద్ధీ–-ఝీతోత్వేవ అగ్గీ; పుమేతి-కిం?దద్ధీని, కులాని.

నో-.

ఝితో యోనం నో వా హోతి పుల్లిఙ్గే; దద్ధినో తిట్ఠన్తి, దద్ధినో పస్స, దద్ధీ వా.

స్మినో ని-.

ఝితో స్మింవచనస్స ని హోతి వా; దద్ధినీ, దద్ధిస్మిం, ఝితో త్వేవ-అగ్గిస్మిం.

అమ్బ్వాదీహి-.

అమ్బుఆదీహి స్మినో ని హోతి వా; ఫలం పతతి అమ్బుని,'పదుమం యథా పంసుని ఆతపే కతం', వాత్వేవ-అమ్బుమ్హి, పంసుమ్హి.

కమ్మాదితో-.

కమ్మాదితో స్మినో ని హోతి వా; కమ్మనీ, కమ్మే; కమ్మ చమ్మ వేస్మ భస్మ బ్రహ్మ అత్త ఆతుమ ఘమ్మ ముద్ధ–-కమ్మాదితోతి-కిం? బుద్ధే.

నాస్సేనో-.

కమ్మాదితో నావచనస్స ఏనో వా హోతి; కమ్మేన, కమ్మనా, చమ్మేన, చమ్మనా–-కమ్మాదితోత్వేవ-బుద్ధేన.

ఝలా సస్స నో-.

ఝలతో సస్స నో వా హోతి; అగ్గినో, అగ్గిస్స, దద్ధినో దద్ధిస్స, భిక్ఖునో, భిక్ఖుస్స, సయమ్భునో, సయమ్భుస్స–-కథం?'యో వా సిస్సో మహాముని'తి.

ఇతో క్వచీ సస్స టానుబన్ధేతి -()

బ్రహ్మాదిసు పాఠా సస్స ఏ టానుబన్ధో.

నా స్మాస్స-.

ఝలతో స్మాస్స నా హోతి వా; అలగ్గినా అగ్గిస్మా దద్ధినా, దద్ధిస్మా, భిక్ఖునా, భిక్ఖుస్మా, సయమ్భునా, సయమ్భుస్మా.

లా యోనం వో పుమే-.

లతో యోనం వో హోతి వా పల్లిఙ్గే; భిక్ఖవో, భిక్ఖూ, సయమ్భువో, సయమ్భు–-పుమేతి-కిం?ఆయూని.

జన్త్వాదితో నో చ-.

జన్త్వాదితో యోనం నో హోతి వో చ వా పుల్లిఙ్గే; జన్తునో, జన్తవో, జన్తుయో, గోత్రభునో, గోత్రభువో, గోత్రభఅ, సహభునో, సహభువో, సహభు.

కుతో-.

కుప్పచ్చయన్తతో యోనం నో వా హోతి పుల్లిఙ్గే; విదునో, విదూ, విఞ్ఞూనో, విఞ్ఞ, సబ్బఞ్ఞూనో, సబ్బఞ్ఞ.

లోపో'ముస్మా-.

అముసద్దతో యోనం లోపోవ హోతి పుల్లిఙ్గే; అమూ పుమేత్వేవ-అముయో,అమూని; వో'పవాదా'యం.

న నో సస్స-.

అముస్మా సస్స నో న హోతి; అముస్స, నోతి-కిం? అముయా.

యోలోపనిసు దీఘో-.

యోనం లోపే నిసువ దీఘో హోతి; అట్ఠి, అట్ఠీని; యోలోప నిసూతి-కిం? రత్తియో.

సునంహిసు-.

ఏసు నామస్స దీఘో హోతి; అగ్గీసు, అగ్గీనం, అగ్గీహని.

పఞ్చాదీనం చుద్దసన్నమ-.

పఞ్చాదీనం వద్దసన్నం సునంహిస్వ హోతి; పఞ్చసు, పఞ్చన్నం, పఞ్చహి, ఛసు, ఛన్న, ఛహి; ఏవం యావ అట్ఠారసా.

యవాదో న్తుస్స-.

యవాదిసు న్తుస్స అ హోతి; గుణవన్తా, గుణవన్తం, గుణవన్తే, గుణవన్తేన, ఇచ్చాది--య్వాదోతి-కిం? గుణవా తిట్ఠతి. అముస్సా-మ.

న్తస్స చ ట వంసే-.

అంసేసు న్తప్పచ్చయస్స ట హోతి వా న్తుస్స చి;' యం యం హిరాజ భజతి సతం వా యది వా అసం" కిచ్చాని కుబ్బస్స కరేయ్య కిచ్చం"హిమవంచ పబ్బతం','సుజాతి మన్తో'పి అజాతిమస్స' యోగవిభాగేనాఞ్ఞత్రాపి'చక్ఖుమా అన్ధితా హోన్తి" వగ్గుముదాతీరియా పన భిక్ఖూ వణ్ణవా హోన్తి.'

యోసుఝిస్స పుమే-.

ఝుసఞ్ఞస్స ఇస్స యోసు వా ట హోతి పుల్లిఙ్గే;అగ్గయో అగ్గీ--ఝుగ్గహణం కిం? ఇకారన్తసముదాయస్స టో మా సియాతిరత్తియో; ఇగ్గహణం కిం? దణ్డినో; పుమేతి-కిం; అట్ఠి.

వేవోసు లుస్స-.

లసఞ్ఞస్స ఉస్స ద్వేవోసు ట హోతి; భిక్ఖవే, భిక్ఖవో, వేవోసూతి-కిం?చన్తుయో; ఉగ్గహణం కిం; సయమ్భువో.

యోమ్హి వా క్వచి-.

యోమ్హీ క్వచి లసఞ్ఞస్స వా ట హోతి; హేతయో,'నన్దన్తి తం కురయో దస్సనేన అబ్భేవ తం కురయో పాపయాతు' వాతి-కిం హేతుయో.

పుమాలపనే వేవో-.

లసఞ్ఞతో ఉతో యోస్సాలపనే వేవో హోన్తి వా పుల్లిఙ్గే; భిక్ఖవే, భిక్ఖవో, భిక్ఖూ--పుమేతి-కిం; ఆయూని; ఆలపనేతి-కిం? చన్తుయో తిట్ఠన్తి; లుతాత్వేవ ి-ధేనుయో,సయమ్భువో.

స్మాహిస్మిన్నం మ్హాభిమ్హి-.

నామస్మా పరేసం స్మాహిస్మిన్నం మ్హాభిమ్హి వా హోన్తి యథా క్కమం; బుద్ధమ్హా, బుద్ధస్మా, బుద్ధేహి, బుద్ధమ్హి, బుద్ధస్మిం--బహులాధికారాపవాదవిసయే'పి; దససహస్సిమ్హి ధాతుయా.

సుహిస్వస్సే-.

అకారన్తస్స సుహిస్వే హోతి; బుద్ధేసు, బుద్ధేహి.

సబ్బాదీనం నమ్హి చ-.

అకారన్తానం సబ్బాదీనం ఏ హోతి నమ్హి సుహిసుచ; సబ్బేసం సబ్బేసు, సబ్బేహి--సబ్బాదీనన్తి-కిం?బుద్ధానం; అస్సేత్వేవ అమూసం.

సబ్బ కతర కతమ ఉభయ ఇతర అఞ్ఞ అఞ్ఞతర అఞ్ఞతమ;

పుబ్బపరాపరదక్ఖిణుత్తరాధరాని వవత్థాయమసఞ్ఞాయం-().

యత్య త ఏత ఇమ అము కిం ఏక తుమ్హ అమ్హ (ఇచ్చేతే సబ్బాదయో)

సంసానం-.

సబ్బాదితో నంవచనస్స సంసానం హోన్తి; సబ్బేసం, సబ్బేసానం.

ఘుపా సస్స స్సా వా-.

సబ్బాదీనం ఘుపతో సస్స స్సా వా హోతి; సబ్బస్సా, సబ్బాయ, పగ్గహణముత్తరత్థం.

స్మినో స్సం-.

సబ్బాదీనం ఘుపతో స్మినో స్సం వా హోతి; సబ్బస్సం, సబ్బాయ; అముస్సం, అముయా.

యం-.

ఘుపతో స్మినో యం వా హోతి; కఞ్ఞాయం, దఞ్ఞాయ, రత్తియం, రత్తియా, వధుయం, వధుయా, సబ్బాయం, సబ్బాయ, అముయం, అముయా.

తిం సభాపరిసాయ-.

సభాపరిసాహి స్మినో తిం వా హోతి; సభతిం, సహాయ, పరిసతిం, పరిసాయ.

పదాదీహి సి-.

ఏహి స్మినో సి హోతి వా, పదసి, పదస్మిం, బిలసి, బిలస్మిం.

నాస్స సా-.

పదాదీహి నాస్స సా హోతి వా; పదసా, పదేన, బిలసా, బిలేన.

కోధాదీహి-.

ఏహి నాస్స సా హోతి వా; కోధసా, కోధేన, అత్థసా, అత్థేన.

అతేన-.

అకారన్తతో పరస్స నావవనస్స ఏనాదేసో హోతి; బుద్ధేన; అతోతి-కిం?అగ్గినా.

సిస్సో-.

అకారన్తతో నామస్మా సిస్స ఓ హోతి; బుద్ధో; అతో త్వేవ-అగ్గి.

క్వచే వా-.

అకారన్తతో నామస్మా సిస్స ఏ హోతి వా క్వచి;'వనప్ప గుమ్బే యథా ఫుస్సితగ్గే' అపవాదవిసయే'పి బహులం విధానా, సుఖే, దుక్ఖే–-వాతి-కిం? వనప్పగుమ్బో; క్వచీతి-కిం? పక్ఖే సబ్బత్థ మా హోతు.

అం నపుంసకే-.

అకారన్తతో నామస్మా సస్స అం హోతి నపుంసకలిఙ్గే రూపం.

యోనం ని-.

అకారన్తతో నామస్మా యోనం ని హోతి నపుంసకే; సబ్బాని, రూపాని –-నిచ్చవిధానే ఫలమేకచ్చాదిసబ్బాదనం పఠమాయ.

ఝలా వా-.

ఝలతో యోనం ని హోతి వా నపుంసకే; అట్ఠిని, అట్ఠీ, ఆయూని, ఆయూ.

లోపో-.

ఝలతో యోనం లోపో హోతి; అట్ఠీ, ఆయూ, అగ్గీ, భిక్ఖూ, ఝలాత్వేవ-అగ్గయో; పగేవ కస్మా న హోతి; అన్తరఙ్గత్తా ఆకరస్స.

జన్తుత్వీఘేపేహి వా-.

జన్తుహేతూహి ఈకారన్తేహి ఘపసఞ్ఞేహివ పరేసం యోనం వా లోపో హోతి; జన్తు జన్తుయో, హేతు హేతుయో, దద్ధీ దద్ధియో, కఞ్ఞా కఞ్ఞాయో, రత్తీ రత్తియో, ఇత్థీ ఇత్థియో, దేణూ దేణుయా, వధూ వధుయో.

యేపస్సివణ్ణస్స-.

పసఞ్ఞస్స ఇవణ్ణస్స లోపో హోతి వా యకారే; రత్యో రత్యా రత్యం, పోక్ఖరఞ్ఞో పోక్ఖరఞ్ఞా పోక్ఖరఞ్ఞం–-వాత్వేవ-రత్తియో; పస్సాతి-కిం?దద్ధియో; ఇవణ్ణస్సాతి-కిం? ధేనుయో వధుయా; కథం; అనుఞ్ఞాతో అహం మత్యాతి?’ యే పస్సా’తి-యోగవిభాగా.

గసీనం-.

నామస్మా గసీనం లోపో హోతి విజ్జన్తరాభావే; భో పురిస, అయం దద్ధీ.

అసంఖ్యేహి సబ్బాసం-.

అవిజ్జమానసఙ్ఖ్యేహి పరాసం సబ్బాసం విభత్తీనం లోపోహోతి;వ వా ఏవఏవం. ఏతస్మాయేవ లిఙ్గా [ ] అసఙ్ఖ్యేహి స్యాధుప్పత్త్యనుమీయతే.

ఏకత్థతాయం-.

ఏకత్థీభావే సబ్బాసం విభత్తీనం లోపో హోతి బహులం; పుత్తీయతి, రాజపురిసో, వాసిట్ఠో--- క్వచి న హోతి బహులం విధానా; పరస్సపో. భగన్దరో, పరస్సపదం, అత్తనోపదం, గవమ్పతి, దేవానమ్పియతిస్సో, అన్తేవాసీ, జనేసుతో, మమత్తం, మామకో.

పుబ్బస్మామాదితో-.

అమాదేకత్థా పుబ్బం యదేకత్థం తతో పరాసం సబ్బాసం విభత్తీనం లోపో హోతి; అధిత్థి---ఇధ న హోతి బహులం విధానా, యథాపత్తియా, యయథాపరిసాయ; పుబ్బస్మాతి-కిం?గామం గతో.

నాతోమపఞ్చమియా-.

అమాదేకత్థా పుబ్బం యదేకత్థమకారన్తం తతో పరాసం సబ్బాసం విభత్తీనం లోపో న హోతి అస్తు భవత్యపఞ్చమ్యా; ఉపకుమ్భం, అపఞ్చమియాతి-కిం? ఉపకుమ్భా ఆనయ.

వా తతియాసత్తమినం-

అమాదేకత్థా పుబ్బం యదేకత్థమకారన్తం తతో పరాసం తతియాసత్తమినం వా అం హోతి; ఉపకుమ్భేన కతం, ఉపకుమ్భం కతం, ఉపకుమ్భే నిధేహి, ఉపకుమ్భం నిధేహి.

రాజస్సి నామ్హి-.

నామ్హి రాజస్సి వా హోతి; సబ్బదత్తేన రాజినా; వాత్వే వరణ్ణా.

సునంహిసూ-.

రాజస్స ఊ హోతి వా సునంహిసు; రాజూసు రాజేసు, రాజూనం రఞ్ఞం, రాజూభి రాజేభి.

ఇమస్సానిత్థియం టే-.

ఇమసద్దస్సానిత్థియం టే హోతి వా సునంహిసు; ఏసు ఇమేసు, ఏసం ఇమేసం, ఏహి ఇమేహి---అనిత్థియన్తి-కిం? ఇమాసు, ఇమాయం, ఇమాహి.

నామ్హనిమి-.

ఇమసద్దస్సానిత్థియం నామ్హి అనిమి ఇచ్చాదేసా హోన్తి; అనేన, ఇమినా; అనిత్థియంత్వేవ-ఇమాయ.

సీమ్హనపుంసకస్సాయం-.

ఇమసద్దస్సానపుంసకస్స అయం హోతి సిమ్హి; అయం పురిసో, అయం ఇత్థీ; అనపుంసకస్సాతి-కిం?ఇమం.

త్యతేతానం తస్స నో-

త్యతేతానమనపుంసకానం తస్స నో హోతి సిమ్హి; న్యో పురిసో, స్యా ఇత్థి; ఏవం నో, సా, ఏసో, ఏసా —-అనపుంసక స్సేత్వ్ేవ-త్యం, తం, ఏతం.

మస్సాముస్స-.

అనపుంసకస్సాముస్స మకారస్స నో హోతి సిమ్హి; అసు పురిసో, అసు ఇత్థి.

కే వా-.

అముస్స మస్స కే వా నో హోతి; అసుకో అముకో, అసుకా అముకా, అసుకం అముకం, అసుకాని అముకాని.

తతస్స నో సబ్బాసు-.

తసద్దస్స తస్స నో వా హోతి సబ్బాసువిభత్తీసు; నే, తే, నాయో, తాయో, నం, తం, నాని, తాని ఇచ్చాది.

ట సస్మాస్మింస్సాయయస్సంస్సాసంమ్హాభిమ్హిసవిమస్స చ-.

సాదిస్విమస్స తతస్స చ టో వా హోతి; అస్స్ేమస్స, అస్మా, ఇమస్మా, అస్మిం ఇమస్మిం,అస్సాయ ఇమిస్సాయ, అస్సం ఇమస్సం, అస్సా ఇమిస్సా, ఆసం ఇమాసం, అమ్హా ఇమమ్హా, అమ్హి ఇమమ్హి; అస్స తస్స, అస్మా తస్మా, అస్మిం తస్మిం, అస్సాయ తస్సాయ, అస్సం తస్సం, అస్సా తస్సా, ఆసం తాసం, అమ్హా తమ్హా, అమ్హి తమ్హి. స్సాయాదిగ్గహణ మాదేసన్తరే మా హోతుతీ.

టా సిస్సిస్మా-.

ఇసిస్మా సిస్స టే వా హోతి;' యోనజ్జ వినయే కఙ్ఖం అత్థధమ్మవిదూ ఇసే' వాత్వేవ-ఇసి.

దుతియస్స యోస్స-.

ఇసిస్మా పరస్స దుయాయోస్స టే వా హోతి;' సమణే బ్రాహ్మణే వన్దే సమ్పన్నచరణే ఇసే' వాత్వేవ-ఇసయో పస్స; దుతియస్సాతి-కిం?ఇసయో తిట్ఠన్తి.

ఏకచ్చాదిగతో-.

అకారన్తేహి ఏకచ్చాదీహి యోనం టే హోతి; ఏకచ్చే తిట్ఠన్తి, ఏకచ్చే పస్స—-అతోతి-కిం? ఏకచ్చాయో; ఏవం ఏసస పరమ.

న నిస్స టా-.

ఏకచ్చాదీహి పరస్స నిస్స టా న హోతి; ఏకచ్చాని.

సబ్బాదీహి పరస్స నిస్స టా న హోతి; సబ్బాని.

యేయానమేట-.

అకారన్తేహి సబ్బాదీహి యోనమేట హోతి; సబ్బే తిట్ఠన్తి సబ్బే పస్స; అతోత్వేవ-సబ్బాయో.

నాఞ్ఞఞ్చ నామప్పధానా-.

నామభుతేహి అప్పధానేహి చ సబ్బాదీహి యం వుత్తం యం చఞ్ఞం సబ్బాదికారియన్తం న హోతి; తే సబ్బా, తే పియసబ్బా, తే అతి సబ్బా.

తతియత్థయోగే-.

తతియత్థేన యోగే సబ్బాదీహి యం వుత్తం యం చఞ్ఞం సబ్బాది కారియన్తం న హోతి; మాసేనపుబ్బానం మాసపుబ్బానం.

చత్థసమాసే-.

చత్థసమాసవిసయే సబ్బాదీహి యం వుత్తం యం చఞ్ఞం సబ్బాది కారియన్తం న హోతి; దక్ఖిణుత్తరపుబ్బానం—-సమాసేతి-కిం?అముసఞ్చ తేసఞ్చ దేహి.

వేట-.

చత్థసమాసవిసయే సబ్బాదీహి యస్సేట వుత్తో తస్స వా హోతి; పుబ్బుత్తరే, పుబ్బుత్తరా.

పుబ్బాదీహి ఛహి-

ఏతేహి పుబ్బాదీహి ఛహి సవిసయే ఏట వా హోతి?పుబ్బే పుబ్బా, పరే పరా, అపరే అపరా,దక్ఖిణే దక్ఖిణా, ఉత్తరే ఉత్తరా, అధరే అధరా—-ఛహీతి-కిం?యే.[ ]

మనాదీహి స్మింసంనాస్మానం సిసోఓసాసా-.

మనాదీహి సమీమాదీనం సిసోఓసాసా వా హోన్తి యథాక్కం; మనసి మనస్మిం, మనసో మనస్స, మనో మనం, మనసా మనేన, మనసా మనస్మా—-కథం? పుత్తో జాతో అచేతసో, హిత్వా యాతి సుమేధసో; సుద్ధుత్తరవాససా, హేమకపక్పణవాససేతి-సకత్థే ణన్తా.

మన తమ తప తేజ సిర ఉర వచ ఓజ రజ యస పయ

సరవయయాయవాసచేతా జలాసయాక్ఖయలోహపటమనేసు-().

సతో సబ్భే-.

సన్తసద్దస్స సట భవతి భకారే; సబ్భి.

భవతో వా హోన్తో గయోనాసే-.

భవన్తసద్దస్స భోన్తాదేసో వా హోతి గయోనాసే; భోన్త, భవం, భోన్తో, భవన్తో, భోతా, భవతా, భోతో, భవతో–-భో ఇతి-ఆమన్తణే నిపాతో’కుతోను ఆగచ్ఛథ భో తయో జనా’ఏవం భన్తేతి-భద్దేతి-సద్దన్తరేన సిద్ధం;భద్దన్త ఇతి-దస్స ద్విభావేన.

సిస్సాగ్గితో ని-.

అగ్గిస్మా సిస్స ని హోతి వా; అగ్గినీ,అగ్గి.

న్తస్సం-.

సిమ్హి న్తప్పచ్చయస్స అం హోతి వా; గచ్ఛం, గచ్ఛన్తో.

భుతో-.

భుధాతుతో న్తస్స అం హోతి సిమ్హి నిచ్చం పునబ్బిధానా; భవం.

మహన్తరహత్తానం టా వా-.

సిమ్హి మహన్తారహన్తానం న్తస్స టా వా హోతి; మహా, మహం, అరహా, అరహం.

న్తుస్స-.

సిమ్హి న్తుస్సటా హోతి; గుణవా.

అంఙం నపుంసకే-.

న్తుస్స అంఙం హోన్తి సిమ్హి నపుంసకే; గుణవం కులం, గుణఙ్వ న్తం కులం–-నపుంసకేతి కిం? సీలవా భిక్ఖు.

హిమవతో వా ఓ-.

హిమవతో సిమ్హి న్తుస్స ఓ వా హోతి; హిమవన్తో, హిమవా.

రాజాదియువాదిత్వా -.

రాజాదీహి యయువాదీహి చ సిస్స ఆ హోతి; రాజా, యయువా–-రాజ బ్రహ్మ సఖ అత్త ఆతుమ.

ధమ్మో వాఞ్ఞత్థే-().

దళ్హధమ్మా; (దళ్హధమ్మో) అస్మా.

ఇమో భావే-().

అణిమా, లఘిమా–-యువ సా సువా మఘువ పుమ వత్తహ.

వామ్హానద్ధ -.

రాజాదీనం యువాదీనం చానజి హోతి వామ్హి; [ ] రాజానం, రాజం, యువానం, యువం.

యోనమానో-.

రాజాదీహి యువాదీహి చ యోనమానో వా హోతి; రాజానో, యువానో–-వాత్వేవ-రాజా,రాజే, యువా, యువే.

ఆయో నో చ సఖా-.

సఖతో యోనమాయోనో హోన్తి వా ఆనో చ; సఖాయో, సఖినో, సఖానో?వాత్వేవ-సఖా, సఖే.

టే స్మినో-.

సఖతో స్మినో టే హోతి; సఖే నిచ్చత్థో'యమారమ్భో.

నోనాసేస్వి-.

సఖస్స ఇ హోతి నోనాసేసు; సఖినో, సఖినా, సఖిస్స.

స్మానంసు వా-.

సఖస్స వా ఇ హోతీ స్మానంసు; సఖిస్మా, సఖస్మా, సఖీనం, సఖానం.

యోస్వంహిసు చారజి-.

సఖస్స వా ఆరజి హోతి యోస్వంహిసుస్మానంసు చ; సఖారో సఖాయో, సఖారేసు, సఖేసు,సఖారం, సఖం, సఖారేహి, సఖేహి, సఖారా, సఖారస్మా, సఖారానం, సఖానం.

లతుపితాదినమసే-.

లతుప్పచ్చయన్తానం పితాదీనం చారజి భోతి సతో'ఙ్ఞత్ర; కత్తారో, పితరో, కత్తారం, పితరం, కత్తారా, పితరా, కత్తరి, పితరి—-అసేతి-కిం?కత్తునో, పితునో.

నమ్హి వా-.

నమ్హి లతుపితాదీనమారజి వా హోతి; కత్తారానం, కత్తునం, పితరానం, పితున్నం.

ఆ-౧

.

నమ్హి లతుపితాదీనమా వా హోతి; కత్తానం, కత్తూనం, పితానం, పితున్నం.

సలోపో-.

లతుపితాదీహి సస్స లోపో వా హోతి; కత్తు, కత్తునో, సకమన్ధాతు, సకమన్ధాతునో, పితు, పితునో.

సుహిస్వారజి-.

సుహిసు లతుపితాదీనమరజి వా హోతి; కత్తారేసు, కత్తుసు, పితరేసు, పితుసు, కత్తారేహి, కత్తుహి, పితరేహి, పితుహి.

నజ్జాయోస్వామ-.

యోసు నదీసద్దస్స ఆమి వా హోతి; నజ్జాయో, నదియో.

టి కతిమ్హా-.

కతిమ్హా యోనం టి హోతి; కతి తిట్ఠన్తి, కతి పస్స.

ట పఞ్చాదిహి చుద్దసహి-.

పఞ్చాదీహి చుద్దసహి సంఖ్యాహి యోనం టో హోతి; పఞ్చ పఞ్చ, ఏవం యావ అట్ఠారసా—-పఞ్చాదీహీకి-కిం? ద్వే తయో చత్తారో; చుద్దసభీతి-కిం? ద్వేవీసతియో.

ఉభగోహి టో-.

ఉభగోహి యోనం టో హోతి; ఉభో, ఉభో, గావో, గావో—-కథం? ఇమేకరత్తిం ఉభయో వసామాతి- టోమ్హి యకారాగమో.

ఆరజిస్మా-.

ఆరఙాదేసతో పరేసం యోనం టో హోతి; సఖారో, కత్తారో, పతరో.

టోటే వా-.

ఆరఙాదేసమ్హా యోనం టోటే వా హోన్తి యథాక్కమం; సఖారో, సఖారే, సఖారో–-టోగ్గహణం లాఘవత్థం.

టా నాస్మానం-.

ఆరఙాదేసమ్హా నాస్మానం టా హోతి; కత్తారా, కత్తారా, క్వచి వా హోతి బహులాధికారా; ఏతాదిసా సఖారస్మా

టి స్మినో-.

ఆరఙాదేసమ్హా స్మినో టి హోతి; కత్తరి, పితరి.

దివాదితో-.

దివాదీహి నామేహి స్మినో టి హోతి; దివి, భువి–-నిచ్చం వకారాగమో.

రస్సారఙి-.

స్మిమ్హి ఆరో రస్సో హోతి; కత్తరి, నత్తరి.

పితాదీనమనత్త్వాదీనం-.

నత్త్వాదివజ్జితానం పితాదీనమారో రస్సో హోతి సబ్బాసు విభత్తిసు; పితరో, పితరం–-అనత్త్వాదీనన్తి కిం? నత్తారో.

యువాదీనం సుహిస్వానఙి-.

సుహిసు యువాదీనం ఆనఙి హోతి; యయువానేసు, యువానేహి.

నోనానేస్వా-.

ఏసు యువాదీనమా హోతి; యువానో, యువానా, యువానే.

స్మాస్మిన్నం నానే-.

యువాదీహిం స్మాస్మిన్నం నానే హోన్తి యథాక్కమం; యువానా, యువానే.

యోనం నోనే వా-.

యువాదీహి యోనం నోనే వా హోన్తి యథాక్కమిం; యువానో యువానే–-వాతి-కిం?యువే పస్స;నోగ్గహణం లాఘవత్థం.

ఇతో'ఞ్ఞత్థే పుమే-.

అఞ్ఞపదత్థే వత్తమానా ఇకారన్తతో నామస్మా యోనం నోనే వా హోన్తి యథాక్కమం పుల్లిఙ్గే, తోమరంకుస పాణినో, తోమరంకుసపాణినే, వాత్వేవ-తోమరంకుసపాణయో; అఞ్ఞత్థేతి-కిం?పాణయో.

నే స్మినో క్వచి-.

అఞ్ఞపదత్థే వత్తమానా ఇకారన్తతో నామస్మా స్మినో నే హోతి వా క్వచి;' కతఞ్ఞుమ్హి చ పోసమ్హి సీలవన్తే అరియవుత్తినే' వాత్వేవ-అరియవుత్తిమ్హి; పుమేత్వేవ-అరియయవుత్తియా.

పుమా-.

పుమసద్దతో స్మినో యం వుత్తం తం వా హోతి; పుమానేపుమే.

నామ్హి-.

పుమస్స నామ్హి యం వుత్తం తం వా హోతి; పుమానా పుమేన.

సుమ్హా చ-.

పుమస్స సుమ్హి యం వుత్తం తం ఆ చ వా హోతి; పుమానేసు, పుమేసు, పుమాసు.

గస్సం-.

పుమసద్దతో గస్స అం వా హోతి; భో పుమం, భో పుమ, భో ఇత్థిపుమం, భో ఇత్థిపుమ.

సాస్సంసే చానఙి-.

సాసద్దస్స ఆనఙి హోతి అంసే గే చ; సానం, సానస్స, భో సాన.

వత్తహా సనన్నం నోనానం-.

వత్తహా సనన్నం నోనానం హోన్తి యథాక్కమ; వత్తహా నో, వత్తహానానం.

బ్రహ్మాస్సు వా-.

బ్రహ్మాస్సు వా హోతి సనంసు; బ్రహ్మునో, బ్రహ్మస్స, బ్రహ్మూనం బ్రహ్మనం.

నాస్మి-.

బ్రహ్మస్సు హోతి నాస్మి; బ్రహ్మునా,

పుమకమ్మథామద్ధానం వా సస్మాసు చ-.

పుదీనము హోతి వా సస్మాసు నాస్మి చ; పుమునో, పుమస్స; పుమునా, పుమానా, పుమునా, పుమానా; కమ్మునో, కమ్మస్స; కమ్మునా కమ్మస్మా; కమ్మునా, కమ్మనా; థామునో, థామస్స;థామునా, థామస్మా; థామునా, థామేన; అద్ధునో, అద్ధస్స; అద్ధునా, అద్ధస్మా;అద్ధునా, అద్ధనా.

యువా సస్సనో-.

యువా సస్సవా ఇనో హోతి, యువినో, యువస్స.

నోత్తాతుమా-.

అత్తాతుమేహి సస్స నో హోతి వా; అత్తనో, అత్తస్స; ఆతుమనో, ఆతుమస్స.

సుహిసు నక-.

అత్తఆతుమానం సుహిసు వా నక హోతి; అత్తనేసు, అత్తేసు, ఆతుమనేసు, ఆతుమేసు; అత్తనేహి, అత్తేహి; ఆతుమనేహి, ఆతుమేహి–-కథం?వేరినేసూతి-నక ఇతి యోగవిభాగా.

స్మాస్సనా బ్రహ్మా చ-.

బ్రహ్మా అత్తఆతుమేహి చ స్మాస్స నా హోతి; బ్రహ్మునా, అత్తనా, ఆతుమనా.

ఇమేతానమేనాణ్వాదేసే దుతియాయం-.

ఇమఏతసద్దానం కథితానుకథనవిసయే దుతియాయమేనాదేసో హోతి; ఇమం భిక్ఖుం వినయమజ్ఝాపయఅథో ఏనం ధమ్మమజ్ఝాపయ, ఇమే భిక్ఖూ వినయమజ్ఝాపయ అథో ఏనే ధమ్మమజ్ఝాపయ; ఏవమే తస్స చ యోజనీయం.

కిస్స కో సబ్బాసు-.

సబ్బాసు విభత్తిసుకిస్సకో హోతి; కో, కే, కా, కాయో, కం, కాని, కేనేచ్చాది.

కి సస్మింసువానిత్థియం-.

అనిత్థియం కిస్స కి వా హోతి సస్మింసు; కిస్స, కస్స, కిస్మిం, కస్మిం; అనిత్థియన్తి-కిం? కో, కం.

ఇమస్సిదం వా-.

అంసిసు సహ తేహిఇమస్సిదం హోతి వా నపుంసకే; ఇదం, ఇమం; ఇదం,ఇమం.

అముస్సాదుం-.

అంసిసు సహ తేహి అముస్స అదుం హోతి వా నపుంసకే; అదుం, అముం; అదుం, అముం.

సుమ్హామ్హస్సాస్మా-

అమ్హాస్స అస్మా హోతి వా సుమ్హి; భత్తీరస్మాసు సా తవ; వాత్వేవ-అమ్హేసు.

నమ్హి తిచతున్నమిత్థియం తిస్సచతస్సా-.

నమ్హి తిచతున్నం తిస్సవతస్సా హోన్తిత్థియం యథాక్కమం; తిస్సన్నం, వతస్సన్నం; ఇత్థియన్తి-కిం? తిణ్ణం, చతున్నం.

తిస్సోచతస్సో యోమ్హి సవిభత్తీనం-. విభత్తిసహితానం తివతున్నం యోమ్హి తిస్సో చతస్సో హోన్తిత్థియం యథాక్కమం; తిస్సో,చతస్సో

తీణిచత్తారి నపుంసకే-.

యోమ్హిసవిభత్తీనం తిచతున్నం యథాక్కమంతీణి చత్తారి హోన్తి నపుంసకే; తీణి, చత్తారి.

పుమే తయోచత్తారో-.

యోమ్హి సవిభత్తీనం తిచతున్నం తయోచత్తారో హోన్తి యథాక్కమం పుల్లిఙ్గే; తయో, చత్తారో.

చతురోవా చతుస్స-.

చతుసద్దస్స సవిభత్తిస్స యోమ్భి చతురో వా హోతి పుల్లిఙ్గే; చతురో జనా సంవిధాయ; కథం? చతురో నిమిత్తేనాద్దసాసిన్తి లిఙ్గవిపల్లాసా.

మయమస్మామ్హస్స-.

యేయాస్వమ్హస్స సవిభత్తిస్సఅస్మాకంమమం హోన్తి వా యథాక్కమం; అస్మాకం, అమ్హాకం; మమం, మమ.

సిమ్హహం-.

సిమ్హి అమ్హస్స సవిభత్తిస్స అహం హోతి; అహం.

తుమ్హస్స తువంత్వమమ్హి చ-.

అమ్హి సిమ్హి చ తుహ్మాస్స సవిభత్తిస్స తువంత్వం హోన్తి యథాక్కమం; తువం, త్వం.

తయాతయీనం త్వం వా తస్స-.

తుమ్హస్సతయాతయీనం తకారస్సత్వ హోతి వా; త్వయా, తయా; త్వయి, తయి.

స్మామ్హి త్వమ్హా-.

స్మామ్హి తుమ్హస్స సవిభత్తిస్స త్వమ్హా హోతి వా; పత్తా నిస్సంసయం [ ] త్వమ్హా–-వాత్వేవ-త్వయా.

న్తన్తునం న్తో యోమ్హి పఠమే-.

పఠమే యోమ్హి న్తన్తునం సవిభత్తినం న్తో ఇచ్చాదేసో వా హోతి; గచ్ఛన్తో, గచ్ఛన్తా; గుణవన్తో, గుణవన్తా.

తం నమ్హి-.

నమ్హి న్తన్తునం సవిభత్తినం తం వా హోతి; గచ్ఛతం, గచ్ఛన్తానం; గుణవతం, గుణవన్తానం.

తోతాతితా సస్మాస్మింనాసు-.

సాదిసున్తన్తునం సవిభత్తినం తోతాతితా హోన్తి వా యథాక్కమం; గచ్ఛతో, గచ్ఛన్తస్స; గుణవతో, గుణవన్తస్స; గచ్ఛతా, గచ్ఛన్తమ్హా; గుణవతా, గుణవన్తమ్హా; గచ్ఛతి, గచ్ఛన్తే;గుణవతి, గుణవన్తే; గచ్ఛతా, గచ్ఛన్తేన; గుణవతా, గుణవన్తేన.

టటాఅం గే-.

గే పరే న్తన్తునం సవిభత్తీనం టటాఅం ఇచ్చాదేసా హోన్తి; భో గచ్ఛ, భో గచ్ఛా, భోక గచ్ఛం; భో గుణవ, భో గుణవా, భో గుణవం.

యోమ్హి ద్విన్నం దువేఞ్చే-.

యోమ్హి ద్విస్స సవిభత్తిస్స దువేద్వే హోన్తి పచ్చేకం; దువే, ద్వే.

దువిన్నం నమ్హి వా-.

నమ్హి ద్విస్స సవిభత్తిస్స దువిన్నం హోతి వా; దువిన్నం, ద్విన్నం.

రాజస్స రఞ్ఞం-.

నమ్హి రాజసద్దస్ససవిభత్తిస్సరఞ్ఞం హోతి వా; రఞ్ఞం, రజానం

నాస్మాసు రఞ్ఞా-.

నాస్మాసు రాజస్స సవిభత్తిస్సరఞ్ఞా హోతి, రఞ్ఞా కతం, రఞ్ఞానిస్సటం.

రఞ్ఞోరఞ్ఞస్సరాజినో సే-.

సే రాజస్స సవిభత్తిస్స రఞ్ఞోరఞ్ఞస్సరాజినో హోన్తీ; రఞ్ఞో, రఞ్ఞస్స, రాజినో.

స్మిమ్హి రఞ్ఞేరాజిని-.

స్మిమ్హి రాజస్స సవిభత్తిస్స రఞ్ఞేరాజిని హోన్తి; రఞ్ఞే,రాజిని.

సమాసే వా-.

సమాసవిసయే ఏతే ఆదేసా రాజస్సవా హోన్తి; కాసిరఞ్ఞా, కాసిరాజేన; కాసిరఞ్ఞా, కాసిరాజస్మా; కాసిరఞ్ఞో, కాసిరాజస్స; కాసిరఞ్ఞే, కాసిరాజే.

స్మిమ్హి తుమ్హామ్హానంతయిమయి-.

స్మిమ్హి తుమ్హఅమ్హసద్దానం సవిభత్తీనం తయిమయి హోన్తి యథాక్కమం; తయి,మయయి.

అమ్హి తంమంతవంమమం-.

అమ్హి తుమ్హఅమ్హసద్దానం సవిభత్తీనం తంమంతవంమమం హోన్తి యథాక్కమం; తం, మం, తవం, మమం.

నాస్మాసుతయామయా-.

నాస్మాసు తుమ్హఅమ్హసద్దానం సవిభత్తీనం తయామయా హోన్తి యథాక్కమం; తయా కతం, మయా కతం; తయా నిస్సటం, మయా నిస్సటం.

తవమమతుయ్హంమయ్హం సే-.

సేతుమ్హఅమ్హసద్దానం సవిభత్తీనం తవమమతుయ్హంమయ్హం హోన్తి యథాక్కమం; తవ, తుయ్హం; మమ,మయ్హం.

ఙంఙకం నమ్హి-.

నమ్హి తుమ్హఅమ్హసద్దానం సవిభత్తీనం ఙంఙాకం హోన్తి పచ్చేకం; తుమ్హం, తుమ్హాకం, అమ్హం, అమ్హాకం–-యథాసఙ్ఖ్యమత్ర న వివచ్ఛతే.

దుతియే యోమ్హి వా-.

తుమ్హఅమ్హసద్దానం సవిభత్తీనం పచ్చేకం జంఔకం వా హోన్తి యోమ్హి దుతియే; తుమ్హం'తుమ్హాకం, తుమ్హే; అమ్హం,అమ్హాకం,అమ్హే.

అపాదాదో పదతేకవాక్యే-.

ఇదమధికతం వేదితబ్బం; పజ్జతే'నేనత్థోతి-పదం, స్యాద్యన్తం త్యాద్యాన్తఞ్చ; పదసమూహో వాక్యం.

యోనంహిస్వపఞ్చమ్యా వోనో-.

అపఞ్చమియా యోనంహిస్వపాదాదో వత్తమానానం పదస్మా పరేసం ఏకవాక్యే ఠితానం తుమ్హఅమ్హసద్దానం సవిభత్తీనం వో నో హోన్తి వా యథాక్కమం; తిట్ఠథ వో, తిట్ఠథ తుమ్హే; తిట్ఠామ నో, తిట్ఠామ మయం; పస్సతి వో, పస్సతి తుమ్హే; పస్సతి నో, పస్సతిఅమ్హే; దీయతే వో, దీయతే తుమ్హం; దీయతే నో,

దీయతే అమ్హం; ధనం వో, ధనం తుమ్హం; ధనం నో, ధనం అమ్హం; కతం వో, కతం తుమ్హేహి; కతం నో, కతం అమ్హేహి–-అపఞ్చమ్యాతి-కిం?నిస్సటం తుమ్హేహి, నిస్సటం అమ్హేహి; అపాదాదోత్వేవ

> "బలఞ్చ భిక్ఖూనమనుప్పదిన్నం,
> తుమ్హేహి పుఞ్ఞం పసుతం అనప్పకం";

పదతోత్వేవ- తుమ్హే తిట్ఠథ; ఏకవాక్యేత్వేవ- దేవదత్తో తిట్ఠతి గామే, తుమ్హే తిట్ఠథనగరే; సవిభత్తీనంత్వేవ- అరహతి ధమ్మో తుమ్హాదినం; అరహతి ధమ్మో అమ్హాదిసానం.

తేమే నాసే-.

నామ్హి సే చ అపాదాదో వత్తమానానం పదస్మా పరేసం ఏక వాక్యే ఠితానం తుమ్హఅమ్హసద్దానం సవిభత్తీనం తేమే వా హోన్తి యథాక్కమం; కతం తే, కతం తయా; కతంమే, కతం మయా; దీయతే తే, దీయతే తవ; దీయతే మే, దీయయతే మమ; ధనం తే, ధనంమే, ధనం మమ.

అన్వాదేసే-.

కథితానుకథనవిసయే తుమ్హఅమ్హసద్దానమాదేసా నిచ్చం భవన్తి పునబ్బిధానా; గామో తుమ్హం పరిగ్గహో, అథో జనపదో వో పరిగ్గహో.

సపుబ్బా పఠమన్తా వా-.

విజ్జమానపుబ్బస్మా పఠమన్తా పరేసం తుమ్హఅమ్హసద్దానమా దేసా వా హోన్తి అన్వాదేసే'పి; గామే పటో తుమ్హాకం, అథో నగరే కమ్బలో వో; అథో నగరే కమ్బలో తుమ్హాకం; సపుబ్బాతి-కిం? పటో తుమ్హాకం, అథో కమ్బలో వో; పఠ మన్తాతి-కిం- పటో నగరే తుమ్హాకం, అథో కమ్బలో గామే వో.

న వవాహాహేవయోగే-.

చాదీహి యోగే తుమ్హఅమ్హసద్దానమాదేసా న హోన్తి; గామో తవ చ పరిగ్గహో, మమ చ పరిగ్గహో; గామో తవ వా పరిగ్గహో, మమ వా పరిగ్గహో; గామో తవహ పరిగ్గహో, మమహ పరిగ్గహో; గామో తవాహ పరిగ్గహో, మమాహ పరిగ్గ హో; గామా తవేవ పరిగ్గహో, మమేవ పరిగ్గహో; ఏవం సబ్బత్థ ఉదాహరరితబ్బం–-యోగేతి కిం? గామోచ తే పరిగ్గహో, నగరఞ్చ మే పరిగ్గహో.

దస్సనత్థేనాలోచనే-.

దస్సనత్థేసు ఆలోచనవజ్జితేసు పయుజ్జమానేసు తుమ్హ అమ్హసద్దానమాదేసా న హోన్తి; గామో తుమ్హే ఉద్దిస్సాగతో, గామో అమ్హే ఉద్దిస్సాగతో–-అనాలోచనేతి-కిం? గామో వో ఆలోపేతి, గామో నో ఆలోచేతి.

ఆమన్తణం పుబ్బమసన్తంవ-.

ఆమన్తణం పుబ్బమవిజ్జమానం వియ హోతి తుమ్హఅమ్హసద్దాన మాదేసవిసయే; దేవదత్త తవ పరిగ్గహో–-ఆమన్తణన్తికిం? కమ్బలో తే పరిగ్గహో; పుబ్బన్తి-కిం?'మయేతం సబ్బ మక్ఖాతం తుమ్హాకం ద్విజపుఙ్గవా' పరస్స హి [ ] అవిజ్జమానన్తా అపాదాదోతి-పటిసేధోన సియా? ఇవాతి-కిం? సవనం[ ] యథా సియా.

న సామఞ్ఞవచనమేకత్థే-.

సమానాధికరణే పరతో సామఞ్ఞవచనమామన్తణమసన్తం వియ న హోతి; మాణవక జటిలక తేపరిగ్గహో–-పరస్సా విజ్జమానత్తే'పి పుబ్బరూపముపాదాయాదేసో హోతి; సామఞ్ఞ వచనన్తి-కిం? దేవదత్త మాణవక తవ పరిగ్గహో; ఏకత్థేతికిం? దేవదత్త యఞ్ఞదత్త తుమ్హం పరిగ్గహో.

బహుసు వా-.

బహుసు వత్తమానమామన్తణం సామఞ్ఞవచనమేకత్థే అవిజ్జమానం వియ వా న హోతి; బ్రాహ్మణా గుణవన్తో తుమ్హాకం పరిగ్గహో; బ్రాహ్మణా గుణవన్తో వో పరిగ్గహో.

ఇతి మోగ్గల్లానే వ్యాకరణే వుత్తియం స్యాదికణ్డో దుతియో.

స్యాది స్యాదినేకత్థం-.

స్యాద్యన్తం స్యాద్యాన్తేన సహేకత్థం హోతీతి-ఇదమధికతం వేదితబ్బం; సో చ భిన్నత్థానమేకత్థిభావో సమాసోతి వుచ్చతే.

అసంఖ్యం విభత్తిసమ్పత్తిసమీపసాకల్యాభావయథా పచ్ఛాయుగపదత్థే-.

అసంఖ్యం స్యాద్యన్తం విభత్యాదీనమత్థే వత్తమానం స్యాద్యన్తేన సహేకత్థం భవతి; తత్థ విభత్యత్థే తావ-ఇత్థిసు కథా పవత్తా అధిత్థి–-సమ్పత్తి ద్విధా అత్తసమ్పత్తి సమిద్ధి చసమ్పన్నం బ్రహ్మం సబ్రహ్మం, లిచ్ఛవీనం; సమిద్ధి భిక్ఖానం సుభిక్ఖం.

సమీపే-కుమ్భస్స సమీపముపకుమ్భం–-సాకల్యే-సతిణమజ్ఝో హరతి; సాగ్గ్యధీతే–-అభావో సమ్బన్ధిభేదా బహువిధో; తత్ర ఇద్ధాభావే-విగతా ఇద్ధి సద్ధికానం దుస్సద్ధికం; అత్థాభావే-అభావో మక్ఖికానం నిమ్మక్ఖికం; అతిక్కమాభావే-అతిగతాని తిణాని నిత్తిణం; సమ్పతాభావే-అతిగతం లహుపాపురణం అతి లహుపాపురణం; లహుపాపురణస్స నాయముపభోగకాలోతి అత్థో. యయథాత్థో'నేకవిధో; తత్ర యోగ్గతాయం-అనురూపం సురూపో వహతి; విచ్ఛాయం -అన్వద్ధమాసం; అత్థానతివత్తియం-యథాసత్తి; సదిసత్తే- సదిసో కిఖియా[ ] సకిఖి; ఆనుపుబ్బియం- అనుజేట్ఠం; పచ్ఛాత్థే [-]అనురథం; యుగపదత్థే-సచక్కం నిధి.

యథా న తుల్యే-.

యథాసద్దోతుల్యత్థే వత్తమానో స్యాద్యన్తేన సహేకత్థో న భవతి; యథా దేవదత్తో తథా యఞ్ఞదత్తో.

యావావధారణే-.

యావసద్దో'వధారణే వత్తమానో స్యాద్యన్తేన సహేకత్థో భవతి; అవధారణమేత్తకతా పరిచ్ఛేదో; యావామత్తం బ్రాహ్మణే ఆమన్తయ; యావజీవం–-అవధారణేతి-కిం, యావ దిన్నంతావ భుత్తం నావధారయామి కిత్తకం మయా భుత్తన్తి.

పయ్యపాబహితిరోపురేపచ్ఛావా పఞ్చమ్యా-.

పరిఆదయో వఞ్చమ్యన్తేన సహేకత్థా హోన్తి వా; పరి పబ్బతం వస్సి దేవో, పరిపబ్బతా; అపపబ్బతం వస్సి దేవో, అప పబ్బతా; ఆపాటలిపుత్తం వస్సిదేవో, ఆపాటలిపుత్తా; బహిగామం, బహిగామా; తిరోపబ్బతం, తిరోపబ్బతా; పురేభత్తం, పురేభత్తా; పచ్ఛాభత్తం, పచ్ఛాభత్తా–-వేతాధికారో

సమీపాయామేస్వను-.

అనుసద్దో సామీప్యే ఆయామే చ వత్తమానో స్యాద్యన్తేన సహేకత్థో హోతీ వా; అనువనమసని గతా; అనుగఙ్గం బారాణసీ–-సమీపాయామేస్వితి-కిం, రుక్ఖమనువిజ్జోతతే విజ్జు.

తిట్ఠగ్వాదిని-.

తిట్ఠగుప్పభుతీని, ఏకత్థిభావవిసయే నిపాతీయన్తే;'తిట్ఠన్తీ గావో యస్మిం కాలే'తిట్ఠగు, కాలో; వహగ్గు, కాలో; ఆయతిగవం, ఖలేయవం, లూనయవం, లూయమానయవమిచ్చాది–-వ్యన్తో'పేత్థ; కేసాకేసి; దణ్డాదణ్డి–-తథా వేలాప్పభావనత్థో'పి; పాతో నహానం పాతనహానం; సాయం నహానం సాయనహానం; పాతకాలం, సాయకాలం; పాతమేఘం, సాయమేఘం; పాతమగ్గం, సాయమగ్గం.

ఓరేపరిపటిపారేమజ్ఝేహేరుద్ధాధోన్తో వా ఛట్ఠియా-.

ఓరాదయో సద్దా ఛట్ఠియన్తేన సహేకత్థా వా హోన్తి; ఏకారన్తత్తం నిపాతనతో–-ఓరేగఙ్గం; ఉపరిసిఖరం; పటి సోతం; పారేయమునం; మజ్ఝేగఙ్గం; హేట్ఠాపాసాదం; ఉద్ధగఙ్గం; అధోగఙ్గం; అన్తోపాసాదం–-పున వావిధానా గఙ్గాఓరమిచ్చా దిపి

హోతి.

తం నపుంసకం-.

యదేతమతక్కన్తమేకత్థం తం నపుంసకలిఙ్గం వేదితబ్బం; తథా వేవోదాహటం; వా క్వచి బహులాధికారా–-యథాపరిసం, యథా పరిసాయ; సకాయ సకాయ పరిసాయాతి అత్థో.

అమాది-.

అమాదిస్యాద్యన్తం స్యాద్యాన్తేన సహ బహులమేకత్థం హోతి;'గామం గతో' గామగతో;'ముహుత్తం సుఖం' ముహుత్తసుఖం. వుత్తియే వోపపదసమాసే-కుమ్భకారో; సపాకో; తన్తవాయో; చరా హరో–-న్తమానక్తవన్తుహి వాక్యమేవ; ధమ్మం సుణన్తో; ధమ్మం సుణమానో; ఓదనం భుత్తవా.'

రఞ్ఞా హతో' రాజహతో;'అసినా ఛిన్నో' అసిచ్ఛిన్నో; పితుసదిసో; పితుసమో; సుఖసహగతం;'దధినా ఉపసిత్తం భోజనం'దధిభోజనం;'గుళేన మిస్సో ఓదనో' గుళోదనో. వుత్తి పదేనేవోపసిత్తాదిక్రియాయాఖ్యాపనతో నత్థాయుత్తత్థతా.

క్వచి వుత్తియేవ; ఉరగో పాదపో–-క్వచి వాక్యమేవ; ఫరసునా ఛిన్నవా; దస్సనేన పహాతబ్బా.'

బుద్ధస్సదేయ్యం' బుద్ధదేయ్యం;'యూపాయ దారు' యూపదారు;'రజనాయ దోణి' రజనదోణి; ఇధ న హోతి-సఙ్ఘస్స దాతబ్బం–-కథం, ఏతదత్థో ఏతదత్థన్తి-అఞ్ఞపదత్థే భవిస్సతి.'

సవరేహి భయం' సవరభయం; గామనిగ్గతో, మేథునాపేతో. క్వచి వుత్తియేవ; కమ్మజం, చిత్తజం–-ఇధ న హోతి-రుక్ఖా పతితో.'

రఞ్ఞో పురిసో' రాజపురిసో–-బహులాధికారా న్తమాన నిద్ధారియపూరణభావతిత్తత్థేహి న హోతి; మమానుకుబ్బం; మమాను కురుమానో; గున్నం కణ్హా సమ్పన్నఖీరతమా; సిస్సానం పఞ్చమో; పటస్స సుక్కతా–-క్వచి హోతేవ; వత్తమానసామీప్యం–-కథం బ్రాహ్మణస్స సుక్కా దన్తాతి-సాపేక్ఖతాయ న హోతి–-ఇధ పనహోతేవ చన్దనగన్ధో; నదీఘోసో; కఞ్ఞారూపం; కాయసమ్ఫస్సో?ఫలరసోతి [–-]ఫలానంతిత్తో; ఫలానమాసితో[ ] ఫలానం సుహితో; బ్రాహ్మణస్సుచ్చం గేహన్తి; సాపేక్ఖ తాయ న హోతి–-రఞ్ఞోపాటలిపుత్తకస్సధనన్తి–-ధన సమ్బన్ధే ఛట్ఠీతి పాటలిపుత్తకేనసమ్బన్ధాభావా నహేస్సతి; రఞ్ఞో'గోవ అస్సో చ పురిసో చా'తి భిన్నత్థతాయం [ ] వాక్య మేవ–-'రఞ్ఞో గవాస్సపురిసా రాజగవాస్సపురిసాతి వుత్తి హోతేపేకత్థిభావే.'దానేసోణ్డో' దానసోణ్డో; ధమ్మరతో; దానభిరతో–-క్వచివుత్తియేవ; కుచ్ఛిసయో; థలట్ఠో; పఙ్కజం; సరోరుహం ఇధ న హోతి భోజనే మత్తఞ్ఞుతా; ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతా; ఆసనే నిసిన్నో ఆసనే నిసీదితబ్బం.

విసేసనమేకత్థేన-.

విసేసనం స్యాద్యన్తం విసేస్సేన స్యాద్యాన్తేన సమానాధికరణేనసహేకత్థం హోతి;'నీలఞ్చ తం ఉప్పలఞ్చే'తి నిలుప్పలం,'ఛిన్నఞ్చ తం పరూళ్హఞ్చే'తి ఛిన్నపరూళ్హం; సత్థివ సత్థీ,'సత్థీ చ సాసామా చే'తి సత్థిసామా; సీహోవ

సీహో,'ముని చ సోసీహో వా'తిమునిసీహో;'సీలమేవ ధనం' సీలధనం–-క్చి వాక్యమేవ, పుణ్ణో మన్తాణిపుత్తో; చిత్తో గహపతి.–-క్వచి వుత్తియేవ; కణ్హసప్పో; లోహితసాలి. విసేసనన్తి-కిం? తచ్ఛకో సప్పో. ఏకత్థేనేతి-కిం? కాళమ్హా అఞ్ఞో–-కథం, పత్తె జీవికో ఆపన్నజీవికో[ ] మాసజాతోతి-అఞ్ఞపదత్థే భవిస్సతి.

నఞ్-.

నఞిచ్చేతం స్యాద్యన్తం స్యాద్యన్తేన సహేకత్థం హోతి; న బ్రాహ్మణో అబ్రాహ్మణో–-బహులాధికారతో అసమత్థేహిపి కేహిచి హోతి; అపునగేయ్యా, గాథా–-అనోకాసం కారేత్వా అమూలామూలం గన్త్వా–-ఈసకళారో ఈసపిఙ్గలోతి-స్యాది స్యాదినేకత్థన్తి సమాసో; వాక్యమేవ వాతిప్పసఙ్గాభావా.

కుపాదయో నిచ్చమస్యాదివిధిమ్హి-.

కుసద్దో పాదయో చ స్యాద్యన్తేన సహేకత్థా హోన్తి నిచ్చం స్యదివిధివిసయతో'ఞ్ఞత్థ;'కుచ్ఛితో బ్రాహ్మణో' కుబ్రాహ్మణో,'ఈసకం ఉణ్హం' కదుణ్హం; పనాయకో, అభిసేకో, పకరిత్వా, పకతం, దుప్పురిసో, దుక్కతం, సుపురిసో, సుకతం, అభిత్థుతం, అతిత్థుతం, ఆకళారో, ఆబద్ధో. పాదయో గతాద్యత్థే పఠమాయ()' పగతో ఆచరియో' పాచరియో; పన్తేవాసీ–-అచ్చాదయో కన్తాద్యత్థే దుతియాయ;()'అతిక్కన్తో మచ'మతిమఞ్చో; అతిమాలో. అవాదయో కుట్ఠాద్యత్థే తతియాయ; ()'అవకుట్ఠం కోకిలాయ వన'మవకోకిలం; అవమయయూరం. పరియాదయో గిలానాద్యత్థే చతుత్థియా; ()'పరిగిల నో'జ్ఝేనాయ' పరియజ్ఝేనో–-న్యాదయో కన్నాద్యత్థే పఞ్చమియా()'నిక్ఖన్తోకోసమ్బియా' నిక్కోసమ్బి–-అస్యాదివిధిమ్హీతి కింరుక్ఖమ్పతి విజ్జోతతే.

చీ క్రియత్థేహి-.

చీప్పచ్చయన్తో క్రియత్థేహి స్యద్యన్తేహి సహేకత్థో హోతి; మలినీ కరియ.

భుసనాదరానాదరేస్వలంసాసా-.

భుసనాదిస్వత్థేస్వలమాదయో సద్దా క్రియాత్థేహి స్యాద్యన్తేహి సహేకత్థా హోన్తి; అలంకరియ; సక్కచ్చ; అసక్కచ్చ–-భుసనాదీసూతి-కిం? అలం భుత్వా గతో; సక్కత్వా గతో; అసక్కత్వా గతో; పరియత్తం సోభనమసోభనన్తి అత్థో.

అఞ్ఞే చ-.

అఞ్ఞే చ సద్దా క్రియత్థేహి స్యాద్యన్తేహి సహ బహులమేకత్థా భవన్తి; పురోభుయ; తిరోభుయ;తిరోకరియ; ఉరసికరియ; మనసికరియ; మజ్ఝేకరియ; తుణ్హీభుయ.

వానేకఞ్ఞత్థే-.

అనేకం స్యాద్యన్తమఞ్ఞస్స పదస్సత్థే ఏకత్థం వా హోతి; బహూని ధనాని యస్ససో'బహుధనో;'లమ్బా కణ్ణా యస్స సో' లమ్బకణ్ణో;'వజిరం పాణిమ్హి యస్ససో'యం' వజిరపాణి;'మత్తాబహవో మాతఙ్గా ఏత్థ' మత్తబహుమాతఙ్గం, వనం;'ఆరూళ్హో

వానరోయం రుక్ఖం నో’ ఆరూళ్హవానరో;’జితాని ఇన్ద్రియాని యేనసో’ జితిన్ద్రియో;’దిన్నం భోజనం యస్ససో’ దిన్నభోజనో;’అపగతం కాళకం యస్మా పటా సో’య’ మపగతకాళకో;’ఉపగతాదస యేసం తే’ ఉపదసా; ఆసన్నదసా; అదూరదసా? అధిక దసా;’తయో దస పరిమాణమేసం) తిదసా—-కథం, దససద్దోసం ఖ్యానే వత్తతే పరిమాణసద్దసన్నిధానా, యథా-పఞ్చపరిమాణ మేసం’ పఞ్చకా సకుణాతి; ద్వే వా తయో వాపరిమాణమేస’ద్వత్తయో;వాసద్దత్థే వా-’పే వా తయో వా’ ద్వత్తయో—-’దక్ఖిణస్సా చ పుబ్బస్సా చ దిసాయ యదన్తరాళం’ దక్ఖిణపుబ్బా, దినా;’దక్ఖిణా వసా పుబ్బా చా’తి వా;’సహ పుత్తేనాగతో’ సపుత్తో సలోమకో, విజ్జమానలోమకోతి అత్థో ఏవం సపక్ఖకో; అత్థిఖీరా, బ్రాహ్మణితి-అత్థిసద్దో విజ్జమానత్థే నిపాతో—-క్వచి గతత్థతాయ పదన్తరానమప్పయోగో, కణ్ఠట్ఠా కాళా అస్స కణ్ఠేకాళో; [ ] ఓట్ఠముఖమిచ ముఖమస్సఓట్ఠముఖో; కేససఙ్ఘాతో చూళా అస్స కేసచూళో; సువణ్ణవికారో అలఙ్కారో అస్ససువణ్ణాలఙ్కారో;’ పపతితం పణ్ణమస్స’ పపతితపణ్ణో, పపణ్ణో;’అవిజ్జమానా పుత్తా అస్స’ అవిజ్జమానపుత్తో;’న సన్తి పుత్తా అస్స’ అపుత్తో—-క్వచి న హోతిపఞ్చభుత్తవన్తో అస్స, భాతునో పుత్తో అస్స అత్థితి బహులాధికారతో.

తత్థ గహేత్వా తేన పహరిత్వా యుద్ధే సరూపం-.

సత్తమ్యన్తం తతియన్తఞ్చ సరూపమనేకం తత్థ గహేత్వా తేన పహరిత్వా యుద్ధే’ఞ్ఞపదత్థే ఏకత్థం వా హోతి;’కేసేసు చ కేసేసు చ గహేత్వా యుద్ధమ్పవత్తం’ కేసాకేసి;’దణ్డేహి చ దణ్డేహి చ పహరిత్వా యుద్ధమ్పవత్తం’ దణ్డాదణ్డి; ముట్ఠాముట్ఠి “చి వీతి హారే’తి. చి సమాసన్తో [’]చిస్మి. న్యాకారో—-తత్థ తేనేతి-కిం? కాయద్వ కాయద్వ [ ] గహేత్వా యుద్ధం పవత్తం; గహేత్వా పహరిత్వాతి- కిం? రథే చ రథే చ రత్వా యుద్ధంపవత్తం; యుద్ధేతికిం? హత్థే చ హత్థే చ గహేత్వా సఖ్యం పచత్తం; సరూపన్తికిం? దణ్డేహి చ ముసలేహిచ పహరిత్వా యుద్ధం పవత్తం.

చత్థే-.

అనేకం స్యాద్యన్తం చత్థే ఏకత్థం వా భవతి—-సముచ్చయో’న్వాచయో ఇతరీతరయోగో సమాహారో చ చసద్దత్థా, తత్థ సముచ్చయాన్వాచయేసు నేకత్థిభావో సమ్భవతి- తేసు హి సముచ్చయో అఞ్ఞమఞ్ఞనిరపేక్ఖానమత్తప్పధానానం కత్థచి క్రియావిసేసే చీయమానతా-యథా-ధపే చ ఖదిరే చ పలాసే చ ఛిన్దాతి; అన్వాచయోవ యత్థేకో పధానభావేన విధియతే అపరో చగుణభావేన-యథా-భిక్ఖం చర గావో వానయేతి—-ఇతరఞ్చయయ తు సమ్భవతి, తేసు హి అఞ్ఞమఞ్ఞసాపేక్ఖానమవ యవభేదానుగతో ఇతరీతరయోగో- యథా- సారిపుత్తమోగ్గల్లానాతిఅస్సావయవప్పధానత్తా బహువచనమేవ; అఞ్ఞమఞ్ఞ సాపేక్ఖానమేవ తిరోహితావయవభేదో సముదాయప్పధానో సమాహారో-యథా-ఛత్తుపాహనన్తి- అస్స పన సముదాయప్పధానత్తా ఏకవచనమేవ; తే చ సమాహారీతరీతరయోగా బహులం విధానా నియతవిసయాయేవ హోన్తి, తత్రాయం విసయవిభాగో నిరుత్తి పిటకాగతో.

పాణితురియయోగ్గసేనఙ్గానం; నిచ్చవేరీనం; సంఖ్యాపరి మాణసఞ్ఞానం; ఖుద్దజన్తుకానం; పచనవద్ధాలానం; చరణసాధారణానం; ఏకజ్ఝాయనపావచనానం; లిఙ్గవిసేసానం; వివిధవిరుద్ధానం; దిసానం; నదీనఞ్చ; నిచ్చం సమాహారేకత్థం భవతి.

తిణరుక్ఖపసుసకుణధనధఞ్ఞవ్యఞ్జనజనపదానంవా అఞ్ఞో సమితరీతరయోగోవ.

పాణ్యఙ్గానం–-చక్ఖుసోతం; ముఖనాసిక; హనుగీవం; ఛవి మంసలోహితం; నామరూపం; జరామరణం;–-తురియఙ్గానం–-అలసతాళమ్బరం;మురజగోముఖం; సంఖదేద్దిమం; [ ] మద్దవికపాణవికం; గీతవాదతం?సమ్మతాళం–-యోగ్గఙ్గానం–-ఫాలపాచనం; యుగనఙ్గలం–-సేనఙ్గానం–-అసిసత్తితోమరపిణ్డం;[ ] అసిచమ్మం; బీళారమూసికం; కాకోలూకం; నాగసుపణ్ణం–-సంఖ్యాపరిమాణ సఞ్ఞానం–-ఏకకదుకం, దుకతికం; తికచతుక్కం, చతుక్కపఞ్చకం; దసేకాదసకం –- ఖుద్దజన్తుకానం–-కీటపటఙ్గం; కుత్థకిపిల్లికం; డంసమకసం; మక్ఖికకిపిల్లికం–-పవనవద్ధాలానం–-ఓరరబ్గికసుకరికం; సాకున్తికమాగవికం;సపాకవద్ధాలం;వేన

రథకారం; పుక్కుసఛవడాహకం–-చరణసాధారణానం–-అతిసభారద్వాజం; కఠకాలాపం; సీలపఞ్ఞాణం; సమథవిపస్సనం; విజ్జాచరణం–-ఏకజ్ఝాయనపావచనానం–-దీఘమజ్ఝిమం; ఏకుత్తరసంయుత్తకం; ఖన్ధకవిభఙ్గం–-లిఙ్గవిసేసానం–-ఇత్థిపుమం; దాసిదాసం; చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం; తిణకట్ఠసాఖాపలాసం; "లాభీ హోతి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారాన"న్తిపి దిస్సతి–-వివిధవిరుద్ధానం–-కుసలాకుసలం; సావజ్జానవజ్జం; హీనప్పణితం; కణ్హసుక్కం; ఛేకపాపకం; అధరుత్తరం–-దిసానం–-పుబ్బాపరం; దక్ఖిణుత్తరం; పుబ్బదక్ఖిణం; పుబ్బుత్తరం; అపర దక్ఖిణం; అపరుత్తరం–-నదీనం–-గఙ్గాయమునం, మహీసరభు.

తిణవిసేసానం–-కాసకుసం, కాసకుసా; ఉసీరబీరణం, ఉసీ రబీరణా; ముజబబ్బజం, ముఞ్జబబ్బజా–-రుక్ఖవసేసానం–-ఖదిరపలాసం, ఖదిరపలాసా; ధవాస్సకణ్ణం, ధవాస్సకణ్ణా; పిలక్ఖనిగ్రోధం, పిలక్ఖనగ్రోధా; అస్సత్థకపిత్థనం, అస్సత్థ కపిత్థనా; సాకసాలం, సాకసాలా–-పసువిసేసానం–-గజ గవజం,గజగవజా; గోవహిసం, గోమహిసా;ఏణేయ్యగోమహిసం, ఏణేయ్యగోమహిసా; ఏణేయ్యవరాహం, ఏణేయ్యవరాహా; అజే

ళకం, అజేళకా; కుక్కురసూకరం, కుక్కురసూకరా; హత్థిగవాస్స వళవం, హత్థిగవాస్సవళవా–-సకుణవిసేసానం–-హంసబలావం, హంసబలావా; కారణ్డవచక్కవాకం, కారణ్డవచక్కవాకా; బకబలాకం, బకబలాకా–-ధనానం–-హిరఞ్ఞసువణ్ణం, హిరఞ్ఞ సువణ్ణా;మణిసంఖముత్తావేఫఘరియం, మణిసంఖముత్తావేళురియా; జాతరూపరజతం, జాతరూపరజతా–-ధఞ్ఞానం–-సాలియవకం, సాలియవకా; తిలముగ్గమాసం, తిలమగ్గమాసా; నిప్ఫావకులత్థం, నిప్ఫావకులత్థా–-బ్యఞ్జనానం–-సాకసువం, సాకసువా; గబ్యమాహిసం, గబ్యమాహిసా; ఏణేయ్యవారాహం, ఏణేయ్యవారాహా; మిగమాయూరం, మిగమాయూరా–-జనపదానం–కాసికోసలం, కాసికోసలా; వజ్జిమల్లం, వజ్జిమల్లా; చేతివీసం, చేతివీసా; మచ్ఛసురసేనం, మచ్ఛసూరసేనా; కురుపఞ్చాలం, కురుపఞ్చాలా.

ఇతరీతరయోగో-యథా-వన్దిమసూరియా, సమణబ్రాహ్మణా, మాతాపితరో, ఇచ్చాది, ఏతస్మిం ఏకత్థిభావకణ్డే యం వుత్తం పుబ్బం తదేవ పుబ్బం నిపతతి కమాతిక్కమే పయోజనాభావా క్వచి విపల్లాసోపి హోతి బహులాధికారతో.' దన్తానం రాజా' రాజదన్తో. కత్థచి కమమ్పచ్చనాదరా పుబ్బకాలస్సాపి పరనిపాతో. లిత్తవాసితో, నగ్గముసితో, సిత్తసమ్మట్ఠో, భట్ఠలుఞ్చితో–-చత్థే యదేకత్థం తత్థ కేచి పుబ్బపదం బహుధా నియమేన్తి తదిహ వ్యభిచారదస్సనా న వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

సమాహారే సపుంసకం-.

వత్థే సమాహారే యదేకత్థం తన్నపుంసకలిఙ్గమ్భవతి; తథా వేవోదాహటం–-కత్థచి న హోతి సభాపరిసాయాతి ఞాపకా; అధి పచ్చపరివారో; ఛన్దపారిసుద్ధి; పటిసన్ధిప్పవత్తియం.

సంఖ్యాది-.

ఏకత్థే సమాహారే సంఖ్యాది నపుంసకలిఙ్గమ్భవతి; పఞ్చగవం; చతుప్పథం–-సమాహారస్సేకత్తా ఏకవచనమేవ హోతి; సమాహారేత్వేవ-పఞ్చకపాలో, పూవో; తిపుత్తో.

క్వచేకత్తఞ్చ ఛట్ఠియా-.

ఛట్ఠియేకత్థే క్వచి నపుంసకత్తం హోతేకత్తఞ్చ;'సలభానం ఛాయా' సలహచ్ఛాయం; ఏవం'సకున్తానం ఛాయా' సకున్తచ్ఛాయం;

పాసాదచ్ఛాయయం, పాసాదచ్ఛాయయా; ఘరచ్ఛాయయం, ఘరచ్ఛాయా. అమనుస్సా సభాయ నపుంసకేకత్తమ్భవతి; బ్రహ్మసభం; దేవసభం; ఇన్దసభం; యక్ఖసభం; సరభసభం–-మనుస్ససభాయం–-ఖత్తియసభా, రాజసభా ఇచ్చేవమాది–-క్వచీతి కిం?రాజపురిసో.

స్యాదిసు రస్సో-.

నపుంసకే వత్తమానస్స రస్సో హోతి స్యాదిసు; సలభచ్ఛాయం–-స్యాదిసూతి-కిం?సలభచ్ఛాయే.

ఘపస్సాన్తస్సాప్పధానస్స-.

అన్తభుతస్సాప్పధానస్సఘపస్స్యాదిసురస్సోహోతి; బహుమాలో, పోసో; నిక్కోసమ్బి; అతివామోరు–-అన్తస్సాతి-కిం? కఞ్ఞాపియో; అప్పధానస్సాతి-కిం? రాజకుమారీ; బ్రహ్మబన్ధూ.

గోస్సు-.

అన్తభుతస్సాప్పధానస్స గోస్స స్యాదిసు ఉ హోతి; చిత్తగు–-అప్పధానస్సాత్వేవ - సుగో;అన్తస్సాత్వేచగోకులం.

ఇత్థియమత్వా-.

ఇత్థియం వత్తమానతో అకారన్తతో నామస్మా ఆప్పచ్చయో హోతి, ధమ్మదిన్నా.

నదాదితో ఙీ-.

నదాదీహి ఇత్థియం ఙీప్పచ్చయో హోతి; నదీ, మహీ, కుమారీ, తరుణీ, వారుణీ, గోతమీ.

గోతో వా().

గావీ, గో; ఆకతిగణో'యం–-ఞకారో "న్తన్తునం ఞిమ్హి తో వా"తి. విసేసనత్థో.

యక్ఖాదిత్విత్వీ చ-.

యక్ఖాదితో ఇత్థియమినీ హోతి జీ చ; యక్ఖినీ, యక్ఖి; నాగినీ, నాగీ; సీహినీ, సీహీ.

ఆరామికాదీహి-.

ఆరామికాదితో ఇనీ హోతిత్థియం; ఆరామికినీ; అనన్తరాసికినీ; రాజినీ.

సఞ్ఞాయం మానుసో().

మానుసినీ; అఞ్ఞత్ర మానుసీ.

యువణ్ణేహి నీ-.

ఇత్థియమివణ్ణువణ్ణన్తేహి నీ హోతి బహులం; సదాపయత పాణినీ; దణ్డినీ; ఖత్తబన్ధునీ; పరచిత్తవిదునీ–-మాతు ఆదితో కస్మా న హోతి? ఇత్థిప్పచ్చయం వినాపి ఇత్థత్తాభి ధానతో.

క్తిమ్హాఞ్ఞత్థే-.

క్తిమ్హాఞ్ఞత్థేయేవ ఇత్థియం నీ హోతి బహులం; సాహం అహింసారతినీ; తస్సా ముట్ఠస్సతినియా; సా వచ్ఛగిద్ధినీ–-అఞ్ఞత్థేతి-కిం? ధమ్మరతి.

ఘరణ్యాదయో-.

ఘరణీప్పభుతయో నీప్పచ్చయన్తా సాధవో భవన్తి; ఘరణీ; పోక్ఖరణీ; ఈస్సత్తం నిపాతనా.

ఆచరియా వా యలోపో చ(); ఆచరినీ; ఆచరియా.

మాతులాదిత్వానీ భరియాయం-.

మాతులాదితో భరియాయమానీ హోతి; మాతులానీ; వరుణానీ; గహపతానీ; ఆచరియానీ.

అభరియాయం ఖత్తియా వా() ఖత్తియానీ; ఖత్తియా –-నదా దీపాతా భరియాయన్తు ఖత్తియీ.

ఉపమాసంహితసహితసఞ్ఞతసహసఫవామలక్ఖణాదితురుతు-.

ఊరుసద్దా ఉపమానాదిపుబ్బా ఇత్థియమూ హోతి; కరభోరూ; సంహితోరూ; సహితోరూ; సఞ్ఞతోరూ; సహోరూ; సఫోరూ; వామో రూ; లక్ఖణోరూ–-'ఊ'తి-యోగవిభాగా ఊ; బ్రహ్మబన్ధూ.

యువాతి -.

యువసద్దతోతి హోతిత్థియం; యువతి.

న్తస్తునం జీమ్హి తో వా-.

జీమ్హి న్తస్తునం తో వా హోతి; గచ్ఛతీ, గచ్ఛన్తీ; సీలవతీ, సీలవన్తీ.

భవతో భోతో-.

జీమ్హి భవతో భోతాదేసో హోతి వా; భోతీ; భవన్తీ.

గోస్సావజి-.

గోసద్దస్స జీమ్హావజి హోతి; గావీ.

పుథుస్సపథవపుథవా-.

జీమ్హి పుథుస్స పథవపుథవా హోన్తి; పథవీ; పుథవీ.–-శే పథవీ.

సమాసన్త్వ-

సమాసన్తో అ ఇతి వాధికరీయన్తి.

పాపాదీహి భుమియా-.

పాపాదీహి పరా యా భుమి తస్సా సమాసన్తో అ హోతి; పాప భుమిం; జాతిభుమం.

సంఖ్యాహి-.

సంఖ్యాహి పరా యా భుమి తస్సా సమాసన్తో అ హోతి; ద్విభుమం; తిభుమం

నదీగోదావరీనం-.

సంఖ్యాహి పరాసం నదీగోదావరీనం సమాసన్తో అ హోతి; పఞ్చనదం, సత్తగోదావరం.

అసంఖ్యేహి చాఙ్గుల్యానఞ్ఞాసంఖ్యత్థేసు-.

అసంఖ్యేహి సంఖ్యాహి చ పరాయ అఙ్గుల్యా సమాసన్తో అహోతి నో చే అఞ్ఞపదత్థే అసంఖ్యత్థేవ సమాసో వత్తితే.'నిగ్గతమఙ్గులీహి' నిరఙ్గులం; అచ్చఙ్గులం; ద్వే అఙ్గులియో సమాహటా'ద్వఙ్గులం–-అనఞ్ఞాసంఖ్యత్థేసూతి-కిం? పఞ్చఙ్గులిహత్థో; ఉపఙ్గులి–-కథం, ద్వఙ్గులీ పమాణమస్సాతి ద్వఙ్గులన్తి-నాతు సమాసో'ఞ్ఞపదత్థే విహితో మత్తాదీనం లోపే కతే తత్థవత్తతే; అఙ్గులసద్దోవా పమాణవాచీసద్దన్తరం–-యథాసేనాఙ్గులప్పమాణేన అఙ్గులానం సతం పుణ్ణం చతుద్దస వా అఙ్గులానీతి.

దీఘాహోవస్సేకదేసేహి చ రత్యా-.

దీఘాదీహి అసంఖ్యేహి సంఖ్యాహి చ పరాయ రత్తియా సమాసన్తో అ హోతి; దీఘరత్తం; అహోరత్తం; వస్సారత్తం; పుబ్బరత్తం; అపరరత్తం; అడ్ఢరత్తం;'అతిక్కన్తో రత్తిం' అతిరత్తో;'ద్వే రత్తీ సమాహటా' ద్విరత్తం--వా క్వచి బహులాధికారాఏకరత్తం; ఏకరత్తి--అనఞ్ఞాసంఖ్యత్థేసుత్వేవ-దీఘరత్తి, హేమన్తో; ఉపరత్తి--క్వచి హోతేవ బహులం విధానా;యథారత్తం.

గోత్వచత్థే చాలోపే-.

గోసద్దా అలోపవిసయా సమాసన్తో అహోతి న వే వత్థే సమాసో అఞ్ఞపదత్థే అసంఖ్యత్థే చ; రాజగవో; పరమగవోర పఞ్చగవధనో; దసగవం--అలోపేతి-కిం?పఞ్చహి గోహి కీతో పఞ్చగు; అచత్థేతి-కిం? అజస్సగావో -- అనఞ్ఞాసంఖ్యత్థేసుత్వేవ-చిత్తగు;ఉపగు.

రత్తిన్దివదారగవచతురస్సా-.

ఏతే సద్దా అ అన్తా నిపచ్చన్తే;'రత్తో చ దివా చ' రత్తిన్దివం;' రత్తి చ దివా చ'రత్తిన్దివం;'దారా చ గావో చ' దారగవం;' వతస్సో అస్సియో అస్స' చతురస్సో.

ఆయామే'నుగవం-.

అనుగవన్తి నిపచ్చతే ఆయామే గమ్యమానే; అనుగవం, సకటం--ఆయామేతి-కిం? గున్నం పచ్ఛా అనుగు.

అక్ఖిస్మా'ఞ్ఞత్థే-.

అక్ఖిస్మా సమాసన్తో అ హోతి అఞ్ఞత్థే చే సమాసో; విసాలక్ఖో.

దారుమ్భ్యఙ్గుల్యా-.

అఙ్గులన్తా అఞ్ఞపదత్థే దారుమ్హి సమాసన్తో అ హోతి; ద్వఙ్గులం, దారు; పఞ్చఙ్గులం--అఙ్గులిసదిసావయవం ధఞ్ఞాదీనం వీక్ఖేపకం దారూతి వుచ్చతే--పమాణే తు పుబ్బే వియ సిద్ధం; సఖరాజసద్దాఅకారన్తావ, సిస్సో'పి న దిస్సతి--గాణ్డీవధన్వాతి పకతన్తరేనసిద్ధం.

ద్వి వీతిహారే-.

క్రియావ్యతిహారే గమ్యమానే అఞ్ఞపదత్థే వత్తమానతో చి హోతి; కేసాకేసి; దణ్డాదణ్డి--చకారో'చిస్మి'న్తి. విసేసనత్థో; సుగన్ధి దుగ్గన్ధీతి-పయోగో నదిస్సతే.

లత్విత్థియూహి కో-.

లతుప్పచ్చయన్తేహి ఇత్థియమీకారాూకారన్తేహి చబహులం కప్పచ్చయో హోతి అఞ్ఞపదత్థే; బహుకత్తుకో; బహుకుమారికో; బహుబ్రహ్మబన్ధుకో, బహులంత్వేవ-సుబ్భు.

వాఞ్ఞతో-.

అఞ్ఞోహి అఞ్ఞపదత్థే కో వా బహులం హోతి; బహు మాలకో; బహుమాలో.

ఉత్తరపదే-.

ఏతమధికతం వేదితబ్బం.

ఇమస్సిదం-.

ఉత్తరపదే పరతో ఇమస్స ఇదం హోతి; ఇదమట్ఠితా; ఇదప్పచ్చయా; నిగ్గహీతలోపో పస్స చ ద్విభావో.

పుం పుమస్స వా-.

పుమస్స పుంహోతుత్తరపదే విభాసా; పుల్లిఙ్గం; పుంలిఙ్గం.

ట న్నన్తునం-.

ఏసం ట హోతుత్తరపదేక్వచి వా; భవమ్పతిట్ఠా మయం; భాగవమమూలకా నో ధమ్మా—-బహులాధికారా తరాదిసు చ; పగేవ మహత్తరీ; రత్తఞ్ఞూమహత్తం.

అ-ఞ

.

ఏసం అ హోతుత్తరపదే; గుణవన్తపతిట్ఠోస్మి.

[ఫ్యా పగే]

మనాద్యాపాదీనమో మయే చ-.

మనాదీనమాపాదీనఞ్చ ఓ హోతుత్తరపదే మయే చ; మనో సేట్ఠా; మనోమయా; రజోజల్లం; రజోమయం; ఆపోగతం; ఆపోమయం; అనుయన్తి దిసోదిసం.

పరస్ససంఖ్యాసు-.

సంఖ్యాసుత్తరపదేసు పరస్స ఓ హోతి; పరోసతం, పరోసహస్సం—-సంఖ్యాసూతి-కిం?పరదత్తుపజీవినో.

జనే ఉత్తరపదే ఫుథస్స ఉ హోతి; అరియేహి పుథగేవాయం జనోతి పుథుజ్జనో.

సో ఛస్సాహాయతనే వా-.

అహే ఆయతనే వుత్తరపదే ఛస్స సో వా హోతి; సాహం, ఛాహం; సళాయతనం, ఛళాయతనం.

ల్తుపితాదీనమారజరజి-.

లతుప్పచ్చయన్తానం పితాదీనఞ్చ యథాక్కమమారజరజి వా హోన్తుత్తరపదే; సత్థారదస్సనం; కత్తారనిద్దేసో; మారత పితరో–-వాత్వేవ-సత్థుదస్సనం; మాతాపితరో.

విజ్జాయోనిసమ్బన్ధనమా తత్ర చత్థే-.

లతుపితాదీనం విజ్జాసమ్బన్ధీనం యోనిసమ్బన్ధీనఞ్చ తేస్వేవ లతుపితాదిసు విజ్జాయోనిసమ్బన్ధిసుత్తరపదేసు చత్థవిసయే ఆ హోతి; హోతాపోతారో; మాతాపితరో–-లతుపితాదీనస్వేవపుత్తభాతరో; తత్రేతి-కిం? పితుపితామహా; చత్థేతి-కిం; మాతు భాతా; విజ్జాయోనిసమ్బన్ధానన్తి-కిం?దాతుభాతరో.

పుత్తే-.

పుత్తే ఉత్తరపదే వత్థవిసయే లతుపితాదీనంవిజ్జాయోని సమ్బన్ధానమా హోతి; పితాపుత్తా; మాతాపుత్తా.

చిస్మిం-.

చిప్పచ్చయన్తే ఉత్తరపదే ఆ హోతి; కేసాకేసి; ముట్ఠాముట్ఠి.

ఇత్థియమ్భాసితపుమిత్థి పుమేవేకత్థే-.

ఇత్థియం వత్తమానే ఏకత్థే సమానాధికరణే ఉత్తరపదే పరే భాసితపుమా ఇత్థి పుమేవ హోతి; కురభరియో; దీఘ

జఙ్ఘో; యువజాయో–-ఇత్థియన్తి-కిం?'కల్యాణీ పధానమేసం' కల్యాణిప్పధానా; భాసితపుమేతి- కిం? కణ్ణాభరియో; ఇత్థితి-కిం? గామణికులం దిట్ఠి అస్స' గామణిదిట్ఠి; ఏకత్థేతి-కిం?'కల్యాణియా మాతా' కల్యాణీమాతా.

క్వచిప్పచ్చయే-.

భాసితపుమిత్థి పచ్చయే క్వచి పుమేవ హోతి; వ్యత్తతరా, వ్యత్తతమా.

సబ్బాదయో వుత్తిమత్తే-.

ఇత్థివాచకా సబ్బాదయో వుత్తిమత్తే పుమేవ హోన్తి; తస్సా ముఖం' తమ్ముఖం; తస్సం తత్ర; తాయ తతో; తస్సంవేలాయం తదా.

ఛాయాయ జయం పతిమ్హి-.

పతిమ్హి పరే జాయాయ జయం హోతి; జయమ్పతీ--జానిపతీతిపకతన్తరేన సిద్ధం; తథా దమ్పతీ జమ్పతీతి.

సఞ్ఞాయముదోదకస్స-.

సఞ్ఞాయముదకస్సుత్తరపదే ఉదాదేసో హోతి; ఉదధీ; ఉదపానం.

కుమ్భాదిసువా-.

కుమ్భాదసుత్తరపదేసు ఉదకస్స ఉదాదేసో వా హోతి; ఉదకుమ్భో, ఉదకకుమ్భో; ఉదపత్తో, ఉదకపత్తో; ఉదబిన్దు, ఉకబిన్దు--ఆకతిగణో'యం.

సోతాదిసూలోపో-.

సోతాదిసుత్తరపదేసుఉదకస్స ఉస్సలోపో హోతి; దకసోతం; దకరక్ఖసో.

ట నఞ్స్స-.

ఉత్తరపదేనఞ్సద్దస్స ట హోతి; అబ్రాహ్మణో --ఞకారో కిం, కేవలస్సమా హోతు; పామనపుత్తో.

అన సరే-.

సరాదో ఉత్తరపదే నఞ్సద్దస్సఅన హోతి; అనక్ఖాతం.

౨ ఞకారోతి-సబ్బత్థ.

నఖాదయో-.

నఖాదయో సద్దా అకతటాదేసా నిపచ్చన్తే;'నాస్స ఖమత్థితి' నఖో; అఖమఞ్ఞం--సఞ్ఞాసద్దేసు చ నిప్ఫత్తిమత్తం యథాకథచి కత్తబ్బం.'

నాస్స కులమత్థి'తి నకులో; అకులమఞ్ఞం; నఖ నకుల నపుంసక నక్ఖత్త నాక ఏవమాది.

నగో వాప్పాణిని-.

నగఄచ్చప్పాణిని వా నిపచ్చతే; నగా, రుక్ఖా; నగా, పబ్బతా; అగా, రుక్ఖా; అగా పబ్బతా--అప్పాణినీతి -కిం? అగో వసలో సీతేన.

సహస్స సో'ఞ్ఞత్థే-.

అఞ్ఞపదత్థవుత్తిమ్హి సమాసే ఉత్తరపదే పరే సహస్స సో వా హోతి; సపుత్తో, సహపుత్తో; అఞ్ఞత్థేతి-కిం? సహకత్వా సహయుజ్ఝిత్వా.

సఞ్ఞాయం-.

సహస్సుత్తరపదే సో హేతి సఞ్ఞాయం; సాస్సత్థం; సపలాసం.

అపచ్చక్ఖే-.

అపచ్చక్ఖే గమ్యమానే సహస్స సో హోతుత్తరపదే; సాగ్గి, కపోతో; సపిసావా, వాతమణ్డలికా.

అకాలే సకత్థే-.

సకత్థప్పధానస్స సహసద్దస్స అకాలే ఉత్తరపదే సో హోతి; సమ్పన్నం బ్రహ్మం సబ్రహ్మం; సచక్కం నిధేహి, సధురం—-అకాలేతి-కిం? సహపుబ్బనహం, సహపరన్హం.

గన్థాన్తాధిక్యే-.

గన్థాన్తే ఆధిక్య చ ెఅ వత్తమానస్స సహస్స సో హోతుత్తరపదే; సకలం జోతిమధీతే; సముహుత్తం—-కాలత్థో ఆరమ్భో; ఆధిక్యే-సదోణా ఖారీ; సమాసకో కహాపణో; నిచ్చత్థో'యమారమ్భో.

సమానస్స పక్ఖాదిసు వా-.

పక్ఖాదిసుత్తరపదేసు సమానస్ససో హోతి వా; సపక్ఖో, సమానపక్ఖో; సజోతి, సమానజోతి—-పక్ఖాదిసూతి-కిం? సమానసీలో; పక్ఖ జోతి జనపద రత్తి పత్తినీ పత్తీ నాభీ బన్ధు బ్రహ్మచారీ నామ గోత్త రూప ఠానవణ్ణ వయో వచన ధమ్మ జాతియ ఘచ్చ.

ఉదరే ఇయే-.

ఉదరే ఇయపరే పరతో సమానస్స సో వా హోతి; సోదరియో; సమానోదరియో—-ఇయేతి-కిం? సమానోదరతం.

రీరిక్ఖకేసు-.

ఏతేసుసమానస్స సో హోతి; సరీ; సరిక్ఖో; సరిసో.

సబ్బాదినమా-.

రీరిక్ఖకేసుసబ్బాదీనమా హోతి; యాదీ, యాదిక్ఖో, యాదిసో.

న్తకిమిమానం టాకీటీ-.

రీరిక్ఖకేసు న్తసద్దకింసద్ద్ిమసద్దానం టాకీటీ హోన్తి యథాక్కమం; భవాదీ, భవాదిక్ఖో, భవాదిసో; కీదీ, కీదిక్ఖో, కీదిసో; ఈదీ, ఈదిక్ఖో, ఈదిసో.

తుమ్హామ్భానం తామేకస్మిం-.

రీరిక్ఖకేసు తుమ్హామ్హానం తామా హోన్తేకస్మిం యథాక్కమం; తాదీ, తాదిక్ఖో, తాదిసో;మాదీ, మాదిక్ఖో, మాదిసో; —-ఏకస్మిన్తి-కిం? తుమ్హాదీ, అమ్హాదీ, తుమ్హాదిక్ఖో, అమ్హాదిక్ఖో, తుమ్హాదిసో, అమ్హాదిసో.

తంమమఞ్ఞత్ర-.

రీరిక్ఖకన్తతో’ఞ్ఞస్మిం ఉత్తరపదే తుమ్హామ్హానమే కస్మిం తంమం హోన్తి యథాక్కమం; తన్దీపా; మన్దీపా; తం సరణా, మంసరణా; తయ్యోగో మయ్యోగోతి-బిన్దులోపో.

వేతస్సేట-.

రీరిక్ఖకేస్వేతస్సేట వా హోతి; ఏదీ, ఏతాదీ; ఏదిక్ఖో, ఏతాదిక్ఖో; ఏదిసో, ఏతాదిసో.

విధాదిసు ద్విస్స దు-.

ద్విస్స దు హోతి విధాదిసు; దువిధో, దుపట్టం; ఏవమాది.

ది గుణాదిసు-.

గుణాదిసు ద్విస్స ది హోతి; దిగుణం, దిరత్తం, దిగు; ఏవమాది

తిస్వ-.

తీసు ద్విస్స అ హోతి; ద్వత్తిక్ఖత్తుం, ద్వత్తిపత్తపూరా.

ఆ సంఖ్యాయాసతాదో’నఞ్ఞత్థే-.

సంఖ్యాయముత్తరపదే ద్విస్సఆ హోతసదాదో’నఞ్ఞత్థే; ద్వాదస, ద్వావీసతి, ద్వత్తింస; సంఖ్యాయన్తి-కిం?’దిరత్తం; అసతాదోతి-కిం? ద్విసతం, ద్విసహస్సం; అనఞ్ఞత్థేతి-కిం?ద్విదసా.

తిస్సే-.

సంఖ్యాయముత్తరపదే తిస్స ఏహోతసతాదో’నఞ్ఞత్థే; తేరస, తేవిస, తేత్తింస—-సంఖ్యాయన్త్వేవ-తిరత్తం; అసతాదోత్వేవ-తిసతం; అనఞ్ఞత్థేత్వేవ-తివతుకా.

చత్తాలిసాదో వా-.

తిస్సేవా హోతి చత్తాలీసాదో; తేచత్తాలీస, తిచత్తాలీస; తేపఞ్ఞాస, తిపఞ్ఞాస; తేసట్ఠి, తిసట్ఠి; తేసత్తతి, తీసత్తతీ; త్యాసీతి, తియాసీతి; తేనవుతి, తినవుతి–-అసతాదోత్వేవ-తిసతం.

ద్విస్సా చ-.

అసతాదో'నఞ్ఞత్థే చత్తాలీసాదో ద్విస్సే వా హోతి ఆవ ద్వేచత్తాలీసం, ద్వాచత్తాసం, ద్విచత్తాలీసం; ద్వేపఞ్ఞాసం, ద్వాపఞ్ఞాసం, ద్విపఞ్ఞాసం; ఇచ్చాది.

బాచత్తాలిసాదో-.

ద్విస్స బా వా హోతచత్తాలీసాదో'నఞ్ఞత్థే; బారస, ద్వాదస; బావీసతి, ద్వావీసతి; బత్తింస, ద్వత్తింస–-అచత్తాలీసాదోతి-కిం? ద్విచత్తాలీస.

ద్విసతిదసేసు పఞ్చస్స పణ్ణుపన్నా -.

వీసతిదసేసు పరేసు పఞ్చస్స పణ్ణుపన్నా హోన్తి వా యథాక్కమం; పణ్ణువీసతి, పఞ్చవీసతి;పన్నరస, పఞ్చదస.

చతుస్స చుతో దసే-.

చతుస్స చుచో హోన్తి వా దససద్దే పరే; చుద్దస, చోద్దస, చతుద్దస.

ఛస్స సో-.

ఛస్స సో ఇచ్చయమాదేసో హోతి దససద్దే పరే; సోళస.

ఏకట్ఠానమా-.

ఏకలట్ఠానం ఆ హోతి దసే పరే; ఏకాదస, అట్ఠారస.

ర సంఖ్యాతో వా-.

సంఖ్యాతో పరస్స దసస్సర హోతి విభాసా; ఏకారస, ఏకాదస; బారస, ద్వాదస; పన్నరస, పఞ్చదస; సత్తరస, సత్తదస; అట్ఠారస, అట్ఠాదస–-పన్నబాదేసేసు నిచ్చం, ఇధ న హోతి చతుద్దస.

ఛతీహి ళో చ-

ఛతీహి పరస్స దసస్స ళో హోతి రో చ; సోళస, సోరస; తేళస, తేరస.

చతుత్థతతియానమడ్ఢుడ్ఢతియా-.

అడ్ఢా పరేసం చతుత్థతతియానం ఉడ్ఢతియా హోన్తి యథాక్కమం;'అడ్ఢేన చతుత్థో' అడ్ఢుడ్ఢో,'అడ్ఢేన తతియో' అడ్ఢతియో–-కథం?అడ్ఢతేయ్యోతి-సకత్థే ణ్యే ఉత్తర పదవుద్ధి.

దుతియస్స సహ దియడ్ఢదివడ్ఢా-.

అడ్ఢా పరస్స దుతియస్స సహఅడ్ఢసద్దేన దియడ్ఢదివడ్ఢా హోన్తి;' అడ్ఢేన దుతియో' దియడ్ఢో, దివడ్ఢో వా.

సరే కద కుస్సుత్తరత్థే-.

కుస్సుత్తరపదత్థే వత్తమానస్స సరాదో ఉత్తరపదే కదా దేసోహోతి; కదన్నం, కదసనం–-సరేతి-కిం? కుపుత్తో; ఉత్తరత్థేతి-కిం? కుఓట్ఠో; రాజా.

కాప్పత్థే-.

అప్పత్థే వత్తమానస్స కుస్సకా హోతుత్తరపదత్థే;'అప్పకం లవణం' కాలవణం.

పురిసేవా-.

కుస్స పురిసేకా హోతి వా; కాపురిసో, కుపురిసో–-అయమప్పత్తవిభాసా–-అప్పత్థే తుపుబ్బేననిచ్చంహోతి;'ఈసం పురిసో' కాపురిసో.

పుబ్బాదీహుత్తరపదస్సఅహస్స అన్హాదేసో హోతి; పుబ్బన్హో; అపరన్హో; అజజన్హో; సాయన్హో; మజ్ఝన్హో.

ఇతి మోగ్గల్లానే వ్యాకరణే వుత్తియం సమాసకణ్డో తతియో.

ఛట్ఠియన్తా నామస్మా వా ణప్పచ్చయో హోతపచ్చే'భిధేయే; ణకారో వుద్ధ్యత్థో; ఏవమఞ్ఞత్రాపి,'వసిట్ఠస్సాపచ్చం' వాసిట్ఠో, వాసిట్ఠీ వా; ఓపగవో, ఓపగవీ వా –-వేతి-వాక్య సమాసవికప్పత్థం తస్సాధికారో సకత్థావధి.

వచ్ఛాదితోణానణాయనా-.

వచ్ఛాదీహి అపచ్చప్పచ్చయన్తేహి హోత్తాదీహిచ సద్దేహి ణానణాయనప్పచ్చయా వా హోన్తపచ్చే. వచ్ఛానో వచ్ఛాయనో; కచ్చానో, కచ్చాయనో–-యాగమే-కాతియానో; మోగ్గల్లానో, మోగ్గల్లాయనో; సాకటానో, సాకటాయనో; కణ్హానో, కణ్హాయనో; ఇచ్చాది.

కత్తికాదీహి విధవాదీహి చ ణేయ్యణేరా వా యథాక్కమం హోన్తపచ్చే. కత్తికేయ్యో. వేనతేయ్యో; భాగినేయ్యో ఇచ్చాది–-వేధవేరో; వన్ధకేరో; నాళికేరో; సామణేరో ఇచ్చాది.

ణ్య దిచ్చాదీహి-.

దితిప్పభుతీహి ణ్యో వా హోతపచ్చే. దేచ్చో; ఆదిచ్చో; కోణ్డఞ్ఞో; గగ్గ్యో; భాతబ్బో; ఇచ్చాది

ఆ ణి-.

అకారన్తతో ణి వా హోతపచ్చే దక్ఖి; దోణి; వాసవి; వారుణిచ్చాది.

రాజతో ఞ్ఞో జాతియం-.

రాజసద్దతో ఞ్ఞో వా హోతపచ్చే జాతియం గమ్యమానాయం. రాజఞ్ఞో–-జాతియన్తి కిం?రాజాపచ్చం.

ఖత్తా యియా-. ఖత్తసద్దా యేయా హోన్తపచ్చే జాతియం ఖత్యో; ఖత్తియో జాతియయన్త్వే-ఖత్తి.

మనుతో స్ససణి-.

మనుసద్దతో జాతియం స్ససణ హోన్తపచ్చే. మనుస్సో; మానుసో? ఇత్థియం-మనుస్సా; మానుసీ–-జాతియన్త్వేవ-మాణవో.

జనపదనామస్మా ఖత్తియా రఞ్ఞో చ ణో-.

జనపదస్స యం నామం తన్నామస్మా ఖత్తియాపచ్చే రఞ్ఞోవ ణో హోతి. పఞ్చాలో; కోసలో; మాగధో; ఓక్కాకో–-జనపదనామస్మాతి-కిం? దాసరథి; ఖత్తియాతి-కిం?'పఞ్చాలస్స బ్రాహ్మణస్సాపచ్చం' పఞ్చాల.

ణ్య కురుసివీహి-.

కురుసివీహపచ్చే రఞ్ఞే చ ణ్యో హోతి; కోరబ్యో సేబ్యో.

ణ రాగా తేన రత్తం-.

రాగవాచితతియన్తతో రత్తమిచ్చేతస్మిం అత్థే ణో హోతి'కసావేన రత్తం' కాసావం;కోసుమ్భం; హాలిద్దం–-రాగాతి కిం? దేవదత్తేన రత్తం వత్థం; ఇధ కస్మా నహోతి? నీలం పీతన్తి–-గుణవచనత్తా వినాపి ణేన ణత్థస్సాభిధానతో.

నక్ఖత్తేనిన్దుయుత్తేన కాలే-.

తతియన్తతో నక్ఖత్తా తేన లక్ఖితే కాలే ణో హోతి; తం చే నక్ఖన్తమిన్దుయుత్తం హోతి. ఫుస్సీ, రత్తీ; ఫుస్సో, అహో–-నక్ఖత్తేనేతి-కిం? గురునా లక్ఖితా రత్తి; ఇన్దు యనుత్తేనేతి-కిం? కత్తికాయ లక్ఖితో ముహుత్తో; కాలేతి-కిం? ఫుస్సేనలక్ఖితా అత్థసిద్ధి–-అజ్జకత్తికాతి కత్తికా యుత్తే చన్దే కత్తికాసద్దో వత్తతే.

సాస్స దేవతా పుణ్ణమంసి-.

సేతి పఠమన్తా అస్సాతి ఛట్ఠత్థే ణో భవతి యం పఠమన్తం సా చే దేవతా పుణ్ణమాసీ వా.'సుగతో దేవతా అస్సా'తి సోగతో; మాహిన్దో; యామో; వారుణో; ఫుస్సీ పుణ్ణమాసీ అస్స సమ్బన్ధినీ'తి ఫుస్సో, మాఘో; మాఘో; ఫగ్గునో; చిత్తో; వేసాఖో;పేట్ఠములో; ఆసాళ్హో; సావణో; పోట్ఠపాదో; అస్సయుజో; కత్తికో; మాగసిరో--పుణ్ణమాసీతి-కిం, ఫుస్సీ పఞ్చమీ అస్స--పుణ్ణమాసీవ గతకమాససమ్బన్ధినీ న హోతి;'పుణ్ణో మా అస్సన్తి' నిబ్బచనా--అతో ఏవ నిపాతనా ణో, సాగమో చ, మాససుతీయావ నపపఞ్చదసరత్తాదో విధి.

తమధీతే తం జానాతి కణికా చ-.

దుతియన్తతో తమధీతే తం జానాతీతి ఏతేస్వత్థేసుణో హోతి కో ణికోవ.' వ్యాకరణమధీతే జానాతి వా' వేయ్యాకరణో; ఛాన్దసో; కమకో; పదకో; వేనయికో; సుత్తన్తికో--ద్వితగ్గహణం పుథగేవ విధానత్థం జాననస్సచ అజ్ఝేనవిసయభావదస్సనత్థం పసిమ్బుపసంగహత్థఞ్చ.

తస్స విసయే దేసే.-.

ఛఠియన్తా విసయే దేసరూపే ణో హోతి.'వసాతీనం విసయో దేసో'వాసాతో--దేసేతి కిం? చక్ఖుస్స విసయో రూపం, దేవదత్తస్స విసయో'నువాకో.

నివాసే తన్నామే-.

ఛట్ఠియన్తా నివాసే దేసే తన్నామే ణో హోతి;'సివీనం నివాసో దేసో'సేబ్యో; వాసాతో.

అదూరభవే-.

ఛట్ఠియన్తా అదూరభవే దేసేతన్నామే ణో హోతి;'విదసాయ అదురభవం' వేదిసం.

తేనతిబ్బత్తే-.

తతియన్తా నిబ్బత్తే దేసేతన్నామే ణో హోతి; కుసమ్బేన నిబ్బత్తా కోసమ్బీ, నగరీ; కాకన్దీ, మాకన్దీ,'సహస్సేన నిబ్బత్తా' సాహస్సీ, పరిఖా--హేతుమ్హి కత్తరికరణే చ యథాయోగం తతియా.

తమిధత్థి-.

తన్తి పఠమన్తా ఇధాతి సత్తమ్యత్థే దేసే తన్నామే ణో హోతి, యన్తం పఠమన్తమత్థి చే;'ఉదుమ్బరా అస్మిం దేసే సన్తీ'తి ఓదుమ్బరో, బాదరో, బబ్బజో.

తత్ర భవే-.

సత్తమ్యన్తా భవత్థే ణో హోతి;'ఉదకే భవో'ఓదకో, ఓరసో, జానపదో, మాగధో, కాపిలవత్థవో, కోసమ్బో.

అజ్జాదీహి తతో-.

భవత్థే అజ్జాదీహి తనో హోతి;'అజ్జ భవో' అజ్జతనో, స్వాతనో, హియ్యత్తనో.

పురాతో ణో చ-.

పురా ఇచ్చస్మా భవత్థే ణో హోతి తనో చ; పురాణో, పురాతనో.

అమాత్థచ్చో-. అమాసద్దతో అచ్చో హోతి భవత్థే; అమచ్చో.

మజ్ఝాదిత్విమో-.

మజ్ఝాదీహి సత్తమ్యన్తేహి భవత్థే ఇమో హోతి; మజ్ఝిమో, అన్తిమో--మజ్ఝఅన్త హేట్ఠా ఉపరి ఓర పార పచ్ఛా అబ్భన్తర పచ్చన్త.

కణ్ణేయ్యణేయ్యకయియా-.

సత్తమ్యన్తా ఏతే పచ్చయా హోన్తి భవత్థే; కణ-'కుసినారాయం భవో' కోసినారకో, మాగధకో, ఆరఞ్ఞకే, విహారో--ణేయ్య-గఙ్గేయ్యో, పబ్బతేయ్యో, వానేయేయ్యా--ణేయ్యక-కోలేయ్యకో, బారాణసేయ్యకో, చమ్పేయ్యకో; మిథిలేయ్యకోతి-ఏయ్యకో--య-గమ్మో, దిబ్బో; ఇయగామియో, ఉదరియో, దివియో, పఞ్చాలియో, బోధపక్ఖియో, లోకియో.

ణికో-.

సత్తమ్యన్తా భవత్థే ణికో హోతి; సారదికో, దివసో; సారదికా, రత్తి.

తమస్స సిప్పం సీలం పణ్యం పహరణం పయోజనం-.

పఠమన్తా సిప్పాదివాచకా అస్సేతి ఛఢత్థే ణికో హోతి;'వీణావాదనం సిప్పమస్స' వేణికో, మోదఙ్గికో, వంసికో;'పంసుకూలధారణం సీలమస్స' పంసుకూలికో, తేచీవరికో;'గన్ధోపణ్యమస్స' గన్ధికో, తేలికో, గోళికో'చాపో పహరణమస్స' చాపికో, తోమరికో, ముగ్గరికో;'ఉపధిప్ప యోజనమస్స' ఓపధికం, సాతికం, సాహస్సికం.

తం హన్తరహతి గచ్ఛతుఞ్ఛతి చరతి-. దుతియన్తా హన్తీతి ఏవమాదిస్వత్థేసు ణికో హోతి; పక్ఖీహి-'పక్ఖినో హన్తీ'తి పక్ఖికో, సాకుణికో, మాయురికో--మచ్ఛేహి- మచ్ఛికో, మేనికో--మిగేహి మాగవికో, హారిణికో, - సూకరికోతి- ఇకో;'సతమరహతీ'తి సాతికం, సన్దిట్ఠికం;'ఏహి పస్స విధిం రహతీ'తి ఏహిపస్సికో, సాహస్సికో--సహస్సియోతీధ ఇయో;'పరదారం గచ్ఛతీ'తి పారదారికో, మగ్గికో, పఞ్ఞాసయోజనికో;' బదరే ఉఞ్ఛతీ'తి బాదరికో, సామాకికో;'ధమ్మం చరతీ'తి ధమ్మికో, అధమ్మికో.

తేన కతం కీతం బద్ధమభిసఙ్ఖతం సంసఢం హతం హన్తి జితం జయతి దిబ్బతి ఖణతి తరతి చరతి వహతి జివతి-.

తతియన్తా కతాదిస్వత్థేసు ణికో హోతి;'కాయేన కతం' కాయికం, వాచసికం, మానసికం;'వాతేనకతో ఆబాధో' వాతికో–-'సతేన కీతం' సాతికం, సాహస్సికం, మూలతోవ-దేవదత్తేన కీతోతి న హోతి తదత్థాప్పతీతియా–-'వరత్తాయ బద్ధో' వారత్తికో, ఆయసికో, పాసికో; –-'ఘతేన అభిసఙ్ఖతం సంసట్ఠం వా' ఘాతికం, గోళికం, దాధికం, మారిచికం–-'జాలేన హతో హన్తీతి వా' జాలికో, బాళిసికో–-'అక్ఖేహి జిత'మక్ఖికం, సాలాకికం–-'అక్ఖేహి జయతి దిబ్బతి వా' అక్ఖికో–-'ఖణిత్తియా ఖణతీ'తి ఖాణిత్తికో, కుద్దాలికో-దేవదత్తేన జితమఙ్గల్యా ఖణతీతి న హోతి తదత్థా నవగమా–-'ఉళుమ్పేన తరతీ'తి ఓళుమ్పికో; ఉళుమ్పికోతి-ఇకో; గోపుచ్ఛికో; నావికో–-'సకటేన చరతీ'తి సాకటికో. రథికో–-పరప్పికోతి ఇకో-'ఖన్ధేన వహతీ'తి ఖన్ధికో, అంసికో; సీసికోతి-ఇకో–-'వేతతేన జీవతీ'తి ఖన్ధికో, అంసికో; సీసికోతి-ఇకో–-'వేతనేన జీవతీ'తి వేతనికో, భతికో, కయికో, విక్కయికో; కయవిక్కయయికోతి-ఇకో.

తస్స సంవత్తతి-.

చతుత్థ్యన్తా సంవత్తతి అస్మిం అత్థే ణికో హోతి;'పునబ్భవాయ సంవత్తతీ'తి పోనోభవికో, ఇత్థియం-పోనోభవికా;'లోకాయ సంవత్తతీ'తి లోకికో,' సుట్ఠు అగ్గో'తి సగ్గో,'సగ్గాయ సంవత్తతీ'తి సోవగ్గికో, సస్సావిక తదమినాది పాఠా–-'ధనాయ సంవత్తతీ'తి ధఞ్ఞం-యో.

తతో సమ్భుతమాగతం-.

పఞ్చమ్యన్తా సమ్భుతమాగతన్తిఏతేస్వత్థేసు ణికో హోతి;'మాతితో సమ్భుతమాగతన్తి వా' మత్తికం, పేత్తికం–-ణ్యరియణ్యాపి దిస్సన్తి–-'సురభితో సమ్భుతం' సోరభ్యం;'ధనతో సమ్భుతం' ధఞ్ఞం;'పితితో సమ్భుతో' పేత్తియో, మాతియో, మత్తియో; మచ్చో వా.

తత్థ వసతి విదితో భత్తో నియుత్తో-.

సత్తమ్యన్తా వసతీత్వేవమాదిస్వత్థేసు ణికో హోతి;'రుక్ఖమూలే వసతీ'తి రుక్ఖములికో,ఆరఞ్ఞికో, సోసానికో;'లోకే విదితో' లోకికో;'చతుమహారాజేసు భత్తా' చాతుమ్మహారాజికా;;ద్వారే నియుత్తో' దోవారికో; దస్సోక తదమినాదిపాఠా,భణ్డాగారికో;-ఇకో నవకమ్మికో–-కియో-జాతికియో, అన్ధకియో.

తస్సిదం-.

ఛట్ఠియన్తా ఇదమిచ్చస్మింఅత్థే ణికో హోతి;'సఙ్ఘస్స ఇదం' సఙ్ఘికం, పుగ్గలికం, సక్యపుత్తికో, నాథపుత్తికో, జేనదత్తికో–-కియే-సకియో, పరకియో; నియే-అత్తనియం;కే-సకో, రాజకం, భద్ధం.

ణో-.

ఛట్ఠియన్తా ఇదమిచ్చస్మిం అత్థే ణో హోతి;'కచ్చాయనస్సిదం' కచ్చాయనం, వ్యాకరణం; సోగతం, సాసనం; మాహిసం, మంసాది.

గవాదీహి యో-.

గవాదీహి ఛట్ఠియన్తేహి ఇదమిచ్చస్మిం అత్థే యో హోతి;'గున్నం ఇదం'గబ్యం, మంసాది; కబ్యం, దబ్బం.

పితితో భాతరి రేయ్యణ-.

పితుసద్దా తస్స భాతరి రేయ్యణ హోతి;'పితుభాతా' పేత్తేయ్యో.

మాతితో చ భగినియం ఛో-.

మాతితో పితితో చ తేసం భగినీయం ఛో హోతి;'మాతు భగిని' మాతుచ్ఛా;'పితుభగినీ' పితుచ్ఛా–-కథం మాతులోతు?'మాతులాదిత్వానీ'తి నిపాతనా.

మాతాపితుస్వామహో-.

మాతాపితూహి తేసం మాతాపితుస్వామహో హోతి;'మాతుమాతా' మాతామహీ;'మాతుపితా' మాతామహో;'పితుమాతా' పతామహీ;'పితుపితా' పితామహో–-న యథాసంఖ్యం పచ్చేకాభిసమ్బన్ధా.

నహితే రేయ్యణ-.

మాతాపితుహి హితే రేయ్యణ హోతి; మత్తేయ్యో, పేత్తేయ్యో.

నిన్దాఞ్ఞాతప్పపటిభాగరస్సదయాసఞ్ఞాసు కో-.

నిన్దాదీస్వత్థేసు నామస్మా కో హోతి; నిన్దాయం-ముణ్డకో, సమణకో; అఞ్ఞాతే-'కస్సాయం అస్సో'తి అస్సకో–-

పయోగసామత్థియా సమ్బన్ధివిసేసానవగమో'వగమ్యతే–-అప్పత్థే-తేలకం, ఘతకం–-పటిభాగత్థే-'హత్థి వియ' హత్థికో, అస్సకో, బలివద్దకో–-రస్సే-మానుసకో, రుక్ఖకో, పిలక్ఖకో–-దయాయం-పుత్తకో, వచ్ఛకో–-సఞ్ఞాయం-'మోరోవియ' మోరకో.

తమస్స పరిమాణం ణికో చ-.

పఠమన్తా అస్సేతి అస్మిం అత్థే ణికో హోతి కో చ, తం చే పఠమన్తం పరిమాణం భవతి;'పరిమియతే'తేనే'తి పరిమాణం–-'దోణో పరిమాణమస్స' దోణికో, వీహి; ఖారసతికో, ఖారసహస్సికో, ఆసీతికో, వయో; ఉపడ్ఢకాయికం, బిమ్బోహనం; పఞ్చకం,ఛక్కం.

సతేతేహి త్తకో-.

యాదీహి పఠమన్తేహిఅస్సేతి ఛట్ఠత్థేత్తకో హోతి, తం చే పఠమన్తం పరిమాణం భవతి;'యం పరమాణమస్స యన్తకం, తత్తకం, ఏత్తకం; ఆవతకే-యావతకో, తావతకో.

సబ్బా చావన్తు-.

సబ్బతో పఠమన్తేహి యాదీహి చ అస్సేతి ఛట్ఠత్థే ఆవన్తు హోతి, తం పే పఠమన్తం పరిమాణం భవతి;'సబ్బం పరిమాణమస్స' సబ్బావన్తం, యావన్తం, తావన్తం, ఏతావన్తం.

కిమ్హా రతిరివరీవతకరిత్తకా-.

కిమ్హా పఠమన్తా అస్సేతి ఛట్ఠత్థే రతిరీవరీవతకరిత్తకా హోన్తి, తం చే పఠమన్తం పరిమాణం భవతి;'కిం సంఖ్యానం పరిమాణమేసం' కతి, ఏతే; కివ, కీవతకం, కిత్తకం–-రీవన్తో సభావతో అసంఖ్యో.

సంజాతం తారకాదిత్విటో-.

తారకాదీహి పఠమన్తేహిఅస్సేతి ఛట్ఠత్థేఇతో హోతి, తే పే సంజాతా హోన్తి;'తారకాసంజాతా అస్స' తారకితం, గగనం; పుప్ఫితో, రుక్ఖో; పల్లవితా, లతా.

మానే మత్తో-.

పఠమన్తా మానవుత్తితో అస్సేతి అస్మిం అత్థే మత్తోహోతి;'పలం ఉమ్మానమస్స' పలమత్తం,'హత్థో పమాణమస్స' హత్థమత్తం,'సతం మానమస్స' సతమత్తం,'దోణో పరిమాణమస్స' దోణమత్తం–-అభేదోపవారా దోణోతిపి హోతి.

తగ్ఘో వుద్ధం-.

ఉద్ధమానవుత్తితో అస్సేతి ఛట్ఠత్థే తగ్ఘా హోతీమత్తో చ; జణ్ణుతగ్ఘం, జణ్ణుమత్తం.

ణో చ పురిసా-.

పురిసా పఠమన్తా ఉద్ధమానవుత్తితో ణో హోతి మత్తాదయో చ; పోరిసం, పురిసమత్తం, పురిసతగ్ఘం.

అయుభవీతీహంసే-.

ఉబవితీహి అవయవవుత్తీహి పఠమన్తేహి అస్సేతి ఛట్ఠత్థే అయో హోతి;' ఉభో అంసా అస్స' ఉభయం, ద్వయం, తయం.

సంఖ్యాయ సచ్చుతీససదసన్తాధకాస్మిం సతసహస్సేడో-.

సత్యన్తాయ ఉత్యన్తాయ ఈసన్తాయ ఆసన్తాయ దసన్తాయ చ సంఖ్యాయ పఠమన్తాయ అస్మిన్తి సత్తమ్యత్థే డో హోతి, సా చే సంఖ్యా అధికా హోతి, యదస్మిన్తి తం చే సతం సహస్సంసత

సహస్సం వా హోతి;'వీసతి అధికా అస్మిం సతే'తి వీసంసతం, ఏకవీసంసతం, సహస్సం సతసహస్సం వా–-తింసంసతం, ఏకతింసం సతం –-ఉత్యన్తాయ -నవుతంసతం, సహస్సం సతసహస్సం వా –-ఈసన్తియ-చత్తారీసంసతం,

సహస్సం సతసహస్సం వా–-ఆసన్తాయ-పణ్ణాసంసతం సహస్సం సతసహస్సం వా–-దసన్తాయ-ఏకాదసం సతం, సహస్సం సతసహస్సం వా–-సచ్చుతీసాసదసన్తేతి కిం?ఛాధికా అస్మిం సతే; అధికేతి కిం? పఞ్చదసహీనా అస్మిం సతే; అస్మిన్తి కిం? వీసత్యధికా ఏతస్మాసతా; సతసహస్సేతి కిం? ఏకాదసఅధికా అస్సం వీసతియం.

తస్స పూరేణేకాదసాదితో వా-.

ఛట్ఠీయన్తాయేకాదసాదికాయ సఙ్ఖ్యాయ డో హోతి పూరణత్థే విభాసా; సా సఙ్ఖ్యాపూరీయతేయేనతం పూరణం'ఏకాదసన్నం పూరణో'ఏకాదసో, ఏకాదసమో; వీసో, వీసతిమో; తింసో, తీంసతిమో; చత్తాలీసో, పణ్ణాసో.

మ పంచాదికతీహి-.

ఛట్ఠీయన్తాయ పంచాదికాయ సఙ్ఖ్యాయకతిస్మా చ మో హోతి పూరణత్థే; పఞ్చమో, సత్తమో, అట్ఠమో; కతిమో, కతిమీ.

సతాదీనమి చ-.

సతాదికాయ సఙ్ఖ్యాయ ఛట్ఠియన్తాయ పురణత్థే మో హోతి, సతాదినమిచాన్తాదేసో; సతిమో, సహస్సిమో.

ఛా ట్ఠట్ఠమా -.

ఛసద్దాట్ఠట్ఠమాహోన్తి తస్స పూరణత్థే; ఛట్ఠో, ఛట్ఠమో; ఇత్థీయ-ఛట్ఠి ఛట్ఠమి–-కథం,దుతియం తతియం చతుత్థన్తి? దుతియస్స-చతుత్థతతియానన్తి-నిపాతనా.

ఏకా కాక్యసహాయే-.

ఏకస్మా అసహాయత్థే కఆకి హోన్తి వా; ఏకకో, ఏకాకి, ఏకో.

వచ్ఛాదీహి తనుత్తే తరో-.

వచ్ఛాదీనం సభావస్స తనుత్తే గమ్యమానేతరో హోతి; సుసుత్తస్స తనుత్తే-వచ్ఛతరో; ఇత్థియం-వచ్ఛతరీ; యోబ్బనస్సతనుత్తే-ఓక్ఖతరో; అస్సభావస్స తనుత్తే-అస్సతరో; సామత్థియస్స తనుత్తే-ఉసభతరో.

కిమ్హా నిధారణే రతరరతమా-.

కింసద్దా నిద్ధారణే రతరరతమా హోన్తి; కతరో భవతం దేవదత్తో; కతరో భవతం కఠో; కతమో భవతం దేవదత్తో; కతమో భవతం కఠో; భారద్వాజానం కతమో'సి బ్రహ్మా.

తేన దత్తే లియా-.

తతియన్తా దత్తే’భిధేయే లీయా హోన్తి;’దేవేనదత్తో; దేవలో; దేవియో; బ్రహ్మలో; బ్రహ్మయో—-సివా-సీవలో; సీవియో; సిస్స దీఘో.

తస్స భావకమ్మేసు త్తతాత్తనణ్యణేయ్య ణియణియయా-.

ఛట్ఠియన్తా భావే కమ్మే చ త్తాదయో హోన్తి బహులం; న చ సబ్బే సబ్బతో హోన్తి,అఞ్ఞత్ర త్తతాహి—-’భవన్తి ఏతస్మాబుద్ధిసద్దా’తి భావో, సద్దస్స పవత్తినిత్తం—-’నీలస్సపటస్స భావో’ నీలత్తం, నీలతాతి గుణో భావో—-’నీలస్సగుణస్స భావో నీలత్తం, నీలతాతీ నీలగుణజాతి; గోత్తం గోతాతి, గోజాతి—-పాచకత్తం దణ్డిత్తం విసాణిత్తం రాజపురిసత్తన్తి క్రియాదిసమ్బన్ధిత్తం—-దేవదత్తత్త చన్దత్తం సూరియత్తన్తీతదవత్థావిసేససామఞ్ఞం—-ఆకాసత్తం అభావత్తన్తి ఉపచరితభేదసామఞ్ఞం—-త్తన-పుథుజ్జనత్తనం; వేదనత్తనం; జాయత్తనం జారత్తనం—-ణ్య-ఆలస్యం బ్రహ్మఞ్ఞం చాపల్యం నేపుఞ్ఞంపేసుఞ్ఞం రజ్జం ఆధిపచ్చం దాయజ్జం వేసమ్మం; వేసమన్తి కేచి, సఖ్యం వాణిజ్జం—-ణేయ్య-సోచేయ్యం, ఆధిపతేయ్యం—-ణ-గారవం పాటవం అజ్జవం మద్దవం—-ఇయ-అధిపతియం పణ్డితియం బహుస్సుతియంనగ్గియం సూరియం —-ణియ-ఆలసియం కాలుసియం మన్దియం దక్ఖియం పోరోహితియం వేయ్యత్తియం—-కథం, రామణీయకన్తి-సకత్థే కన్తాణేన సిద్ధం—-కమ్మం క్రియా; తత్థ.’అలసస్స కమ్మం’ అలసత్తం, అలసతా, అలసత్తనం; ఆలస్యం ఆలసియంవా—-’సకత్థే’తి. సకత్థే’పి యథాభుచ్చంకారుఞ్ఞం పత్తకల్లం ఆకాసానఞ్చం, కాయపగుఞ్ఞతా.

బ్య వద్ధదాసా వా-.

ఛట్ఠయన్తా వద్ధా దాసా చ బ్యో వాహోతి భావకమ్మేసు; వద్ధబ్యం, వద్ధతా; దాసబ్యం; దాసతా—-కథం, వద్ధవన్తి ణే వాగమో.

నణ యువా ఖో చవస్స-.

ఛట్ఠియన్తా యువస్ద్మా భావకమ్మేసునణ వా హోతి, వస్సబో చ; యోబ్బనం; వాత్వేవ-యువత్తం, యువతా.

అణ్వాదిత్వివమో-.

అణుఆదీహి ఛట్ఠియన్తేహి భావే వా ఇమే హోతి; అణిమా; లఘిమా; మహిమా;కసిమా—-వాత్వేవ-అణుత్తం; అణుతా.

భావా తేన నిబ్బత్తే-.

భావవాచకా సద్దా తేన నిబ్బత్తే’భిధేయే ఇమో హోతి;’పాకేన నిబ్బత్తం’ పాకిమం; సేకిమం.

తరతమిస్సికియిట్ఠాతిసయే-.

అతిసయే వత్తమానతో హోన్తేతే పచ్చయా;’అతిసయేన పాపో’ పాపతరో; పాపతమో, పాపిస్సికో, పాపియో, పాపిట్ఠో—-ఇత్థియం-పాపతరా—-అతిసయన్తాపి అతిసయప్పచ్చయో;’అతిసయేన పాపిట్ఠో’ పాపిట్ఠతరో.

తన్నిస్సితే ల్లో-.

దుతియన్తా ల్లప్పచ్చయో హోతి నిస్సితత్థే;'వేదనిస్సితం' వేదల్లం;' దుఠునిస్సితం' దుట్ఠుల్లం—-ఇల్లే-సఙ్ఖారిల్లం.

తస్స వికారావయవేసు ణ్ణికణేయ్యమయా-.

పకతియా ఉత్తరమవత్థన్తరం వికారో—-ఛట్ఠియన్తా నామస్మా వికారే'వయవే చ ణాదయోహోన్తిబహులం; ణ-ఆయసం, బన్ధనం; ఓదుమ్బరం, పణ్ణం; ఓదుమ్బరం, భస్మం; కాపాతం, మంసం; కాపోతం, సత్థి —-ణిక-కప్పాసికం, వత్థం; ణేయ్య-ఏణేయ్యం,మంసం; ఏణేయ్యం, సత్థి; కోసేయ్యం, వత్థం—-మయ-తిణమయం; దారుమయం, నళమయం; మత్తికామయం—-'అఞ్ఞస్మిన్తి'. గున్నంకరీసే'పి మయో; గోమయం.

జతుతో స్సణ్వా-.

ఛట్ఠియన్తా నామస్మాజతుతో వికారవయవేసుస్సణ్వా హోతి;'జతునో వికారో' జాతుస్సంజాతుమయం—-"లోపో"తి. బహులం పచ్చయలోపో'పి ఫలపుప్ఫమూలేసువికారావయవేసు;' పియాలస్స ఫలాని' పియాలాని;'మల్లికాయ పుప్ఫాని' పల్లికా;'ఉసీరస్స మూలం'ఉసీరం—-తంసద్దేనవా తదభిధానం.

సమూహే కణ్ణణికా-.

ఛట్ఠియన్తా సమూహే కణ్ణణికా హోన్తి; గోత్తప్పచ్చయన్తా కణ-రాజఞ్ఞకం; మానుస్సకం—-ఉక్ఖాదీహి-ఓక్ఖకం; ఓట్ఠకం; ఓరబ్భకం; రాజకం; రాజపుత్తకం; హత్థికం; ధేనుకం—-ణ-కాకం; భిక్ఖం; ణిక-అచిత్తా-ఆపూపికం; సంకులికం.

జనాదీహి తా-.

జనాదీహి ఛట్ఠియన్తేహి సమూహే తా హోతి; జనతా; గజతా; బన్ధుతా; గామతా; సహాయతా; నాగరతా—-తాన్తా సభావతో ఇత్థిలిఙ్గా—-మదనీయన్తి-కరణే'ధికరణే వా అనీయేనసిద్ధం —-ధుమాయితత్తన్తి-క్తాన్తా నామధాతుతో తేత్తన సిద్ధం.

ఇయో హితే-.

ఛట్ఠియన్తా హితే ఇయో హోతి; ఉపాదానియం—-అఞ్ఞత్రాపి'సమానాదరే సయితో' సోదరియో.

చక్ఖవాదితో స్సో-.

ఛట్ఠియన్తేహి చక్ఖుఆదీహి హితే స్సోహోతి; చక్ఖుస్సం; ఆయుస్సం.

ణ్యో తత్థ సాధు-.

సత్తమ్యన్తా తత్థ సాధూతి అస్మిం అత్థే ణ్యో హోతి; సబ్భో; పారిసజ్జో—-సాధూతి-కుసలో యోగ్గో హితో వా—-అఞ్ఞత్రాపి-'రథం వహన్తీ'తి రచ్చో.

కమ్మా నియఞ్ఞా-.

సత్తమ్యన్తా కమ్మసదదా తత్థ సాధూతి అస్మిం అత్థే నియఞ్ఞా హోన్తి;' కమ్మే సాధు' కమ్మనియం; కమ్మఞ్ఞం.

కథాదిత్వికో-.

కథాదీహి సత్తమ్యన్తేహి తత్థ సాధూతి అస్మిం అత్థే ఇకో హోతి; కథికో; ధమ్మకథికో; సఙ్గామికో; పవాసికో; ఉపవాసికో.

పథాదీహి ణేయ్యో-.

పథాదీహి సత్తమ్యన్తేహి తత్థ సాధూతి అస్మిం అత్థే ణేయ్యో హోతి; పాథేయ్యం; సాపతేయ్యం.

దక్ఖిణాయారహే-.

దక్ఖిణాసద్దతో అరహత్థే ణేయ్యో హోతి;'దక్ఖిణం అరహతీ'తి దక్ఖిణేయ్యో.

రాయో తుమన్తా-.

తుమన్తతో అరహత్థే రాయోహోతి; "ఘాతేతాయం వా ఘాతేతుం, జాపేతాయం వా జాపేతుం, పబ్బాజేతాయం వా పబ్బాజేతుం".

తమేత్థస్సత్థితి మన్తు-.

పఠమన్తా ఏత్థ అస్స అత్థితి ఏతేస్వత్థేసు మన్తు హోతి;'గావో ఏత్థ దేసే అస్స వా పురిసస్స సన్తీతి' గోమా--అత్థితి వత్తమానకాలోపాదానతో భుతాహి భవిస్సన్తీహి వా గోహి న గోమా. కథం గోమా ఆసి గోమా భవిస్సతీతి? తదాపి వత్తమానాహియేవ గోహి గోమా; ఆసి భవిస్సతీతి పదన్తరా కాలన్తరం; ఇతికరణతో విసయనియమో.

పహూతే చ పసంసాయం నిన్దాయఞ్చాతిసాయనే నిచ్చయోగే చ సంసగ్గే హోన్తిమే మన్తుఆదయో.

గోలస్సోతి-జాతిసద్దానం దబ్బాభిధానసామత్థియా మన్వా దయో నహోన్తి; తథా గుణసద్దానం సేతో పటోతి; యే సత్తు గుణసద్దానం దబ్బాభిధానసామత్థియం నత్థి తేహి హోన్తేవ--బుధిమా రూపవా రసవా గన్ధవా ఏస్సవా సద్దవా; రసీరసికో; రూపి రూపికో; గన్ధీ గన్ధికోతి.

వన్త్వవణ్ణా-.

పఠమన్తతో అవణ్ణన్తా మన్త్వత్థే వన్తు హోతి; సీలవా; పఞ్ఞవా--అవణ్ణాతి-కిం? సతిమా; బన్ధుమా.

దణ్డాదిత్వికఈ వా-.

దణ్డాదీహి ఇకఈ హోన్తి వా మన్త్వత్థే; బహులం విధానా కుతోవి ద్వే హోన్తి; కుతోచేకమేకంవ. దణ్డకో, దణ్డీ, దణ్డవా; గన్ధికో, గన్ధీ, గన్ధవా; రూపికో, రూపీ, రూపవా–-ఉత్తమిణేవ ధనా ఇకో () ధనికో; ధనీ ధనవాణ్ణో –-అసన్నిత్థత్థా () అత్థికో అత్థి; అఞ్ఞత్ర అత్థవా

–-తదన్తా చ;() పుఞ్ఞత్థికో, పుఞ్ఞత్థి–-వణ్ణన్తా ఈయేవ() బ్రహ్మవణ్ణీ దేవవణ్ణీ–-హత్థదన్తేహి జాతియం () హత్థీ; దన్తీ; అఞ్ఞత్ర హత్థవా; దన్తవా–-వణ్ణతో బ్రహ్మచారిమ్హి; () వణ్ణీ, బుహ్మచారీ; వణ్ణవాణ్ణో–-పోక్ఖరాదితో దేసే() పోక్ఖరణీ ఉప్పలినీ కుముదినీ భిసినీ ముళాలినీ సాలుకినీ –-క్వావాదేసే'పి-పదుమనీ, పదుమినీపణ్ణం; అఞ్ఞత్ర పోక్ఖరవా, హత్థి–-నావాయికో () నావికో; –-సుఖదుక్ఖా ఈ() సుఖ దుక్ఖీ–-(సిఖాదీహి వా)() సిఖి సిఖావా మాలీ మకాలావా సీలి సీలవా బలీ బలవా –-బలా బాహూరుపుబ్బా చ() బాహుబలీ; ఊరుబలీ.

తపాదీహి స్సి-.

తపాదితో మన్త్వత్థే వా స్సి హోతి; తపస్సి, యసస్సీ, తేజస్సీ, మనస్సీ, పయస్సీ –-వాత్వేవ-యసవా.

ముఖాదితో రో-.

ముఖాదీహి మన్త్వత్థ రో హ ఒతి; ముఖరో, సుసిరో ఊసరో, మధురో, ఖరో, కుజరో, నగరో –-దన్తస్సు చ ఉత్తతదన్తే () దన్తురో.

తుణ్డ్యాదీహి భో-.

తుణ్డిఆదీహి మన్త్వత్థే భో వా హోతి; తుణ్డిభో, సాళిభో,వలిభో, వాత్వేవ-తుణ్డిమా.

సద్ధాదిత్వ-.

సద్ధాదీహి మన్త్వత్థే అ హోతి వా; సన్ధో, పఞ్ఞో; ఇత్థియం-సద్ధా; వాత్వేవ-పఞ్ఞవా.

ణో తపా-.

తపా ణో హోతి మన్త్వత్థే; తాపసో; ఇత్థియం-తాపసీ.

ఆల్వాభిజ్ఝాదీహి-. అభిజ్ఝాదీహి ఆలు హోతిమన్త్వత్థే; అభిజ్ఝాలు, సీతాలు, ధజాలు, దయాలు–-వాత్వేవ-దయావా.

పిచ్ఛాదిత్విలో-.

పిచ్ఛాదీహి ఇలో హోతి చా మన్త్వత్థే; పిచ్ఛిలో, పిచ్ఛవా; ఫేణిలో, ఫేణవా; జటిలో, జటావా;–-కథం వావాలోతి? నిన్దాయమిలస్సాదిలోపే "పరో క్వచీ"తి.

సిలాదితా వో-.

సీలాదిహి వో హోతి వా మన్త్వత్థే; సీలవో, సీలవా; కేసవో, కేసవా–-అణ్ణా నిచ్చం;() అణ్ణవో–-గాణ్డి రాజీహి సఞ్ఞాయం; () గాణ్డివం, ధను; రాజివం, పఙ్కజం.

మాయామేధాహి వీ-.

ఏతేహి ద్వీహి వీ హోతి మన్త్వత్థే; మాయావి, మేధావీ.

సిస్సరే ఆమ్యువామీ-.

ససద్దా ఆమ్యువామీ హోన్తిస్సరే'భిధేయే మన్త్వత్థే;'సమస్సత్థితి' సామీ, సువామీ.

లక్ఖ్యా ణో అ చ-.

లక్ఖీసద్దాణో హోత మన్త్వత్థే; అ చన్తస్స; ఇకారో'వ సవో; లక్ఖణో.

అఙ్గా నో కల్యాణే-.

కల్యాణే గమ్యమానఙ్గస్మానోహోతి మన్త్వత్థే; అఙ్గనా.

సో లోమా-.

లోమా సోహోతి మన్త్వత్థే; లోమసో; ఇత్థియం-లోమసా.

ఇమియా-.

మన్త్వత్థే ఇమియా హోన్తి బహులం; పుత్తిమో, కిత్తిమో, పుత్తియో, కప్పియో, జటియో,హానభాగియో, సేనియో.

తో పఞ్చమ్యా-.-

పఞ్చవ్యన్తా బహులం తో హోతి వా; గామతో ఆగచ్ఛతి, గామస్మాఆగచ్ఛతి; చోరతో భాయతి, చోరేహి భాయతి; సత్థతోపరిహీనో, సత్థా పరిహీనో.

ఇతోతేత్తోకుతో-.

తోమ్హి ఇమస్స టి నిపచ్చతే ఏతస్స ట ఏత కింసద్దస్స కుత్తచ; ఇతో, ఇమస్మా; అతో, ఏత్తో, ఏతస్మా; కుతో, కస్మా.

అభ్యాదీహి-.

అభిఆదీహి తో హోతి; అభితో, పరితో, పచ్చతో, హేట్ఠతో.

ఆద్యాదీహి-.

ఆదిప్పభుతీహి తో వా హోతి; ఆదో, ఆదితో; మజ్ఝతో, అన్తతో, పిట్ఠితో, పస్సతో, ముఖతో—-యతోదకం తదా దిత్తం, యం ఉదకం తదేవాదిత్తన్తి అత్థో.

సబ్బాదితో సత్తమ్యా త్రత్థా-.

సబ్బాదీహి సత్తమ్యన్తేహి త్రత్థా వా హోన్తి; సబ్బత్ర, సబ్బత్థ, సబ్బస్మిం; యత్ర, యత్థ, యస్మిం—-బహులాధికారా న తుమ్హామ్హేహి.

కత్థేత్థ కుత్రాత్రక్వేహిధ-.

ఏతే సద్దా నిపచ్చన్తే; కస్మిం కత్థ, కుత్ర, క్వ; ఏతస్మిం ఏత్థ, అత్ర; అస్మిం ఇహ, ఇధ.

ధి సబ్బా వా-

సత్తమ్యన్తతో సబ్బస్మా ధి వా హోతి; సబ్బధి; సబ్బత్థ.

యా హిం-.

సత్తమ్యన్తా యతో హిం వా హోతి; యహిం, యత్ర.

తా హం చ-.

సత్తమ్యన్తా తతో వా హం హోతి హిఞ్చ; తహం, తహిం, తత్ర.

కుహింకహం-.

కింసద్దా సత్తమ్యన్తా హింహం నిపచ్చన్తే కిస్స కుకా చ; కిహిం, కహం, కథం కుహిద్వనన్తి? చనం ఇతి నిపాతన్తరం; కిహిద్వీతి-ఏత్థ విసద్దోవియ.

సబ్బేకఞ్ఞయతేహి కాలే దా-.

ఏతేహి సత్తమ్యన్తేహి చత్తమానేహి కాలే దా హోతి; సబ్బస్మిం కాలే సబ్బదా; ఏకదా, అఞ్ఞదా, యదా, తదా—-కాలేతి-కిం? సబ్బత్థదేసే.

కదాకుదాసదాధునేదాతి-.

ఏతే సద్దా నిపచ్చన్తే; తస్మిం కాలే కదా, కుదా; సమ్బస్మిం కాలే సదా; ఇమస్మిం కాలే అధునా, ఇదాని.

అజ్జసజ్జవపరజ్జ్వేతరహికరహా-.

ఏతే సద్దా నిపచ్చన్తే; ఏకతిప్పచ్చయో ఆదేసో కాల విసేసోతి సబ్బమేతం నిపాతనా లబ్భతి; ఇమస్స వో జ్జో చాహని నిపచ్చతే; అస్మిం అహని అజ్జ–-సమానస్స సభావోజ్జు చాహని–-సమానే అభని సజ్జు–-అపరస్మా జ్జు–-అపరస్మిం అహనిఅపరజ్జు–-ఇమస్సేతోకాలే రహి వ–-ఇమస్మిం కాలే ఏతరహి–-కింసద్దస్స కో రహ చానజ్జతనే–-తస్మిం కాలే కరహ.

సబ్బాదీహి పకారే థా-.

సామఞ్ఞస్స భేదకో విసేసో పకారో, తత్థ వత్తమానేహి సబ్బాదీహి థా హోతి సబ్బేనపకారేన సబ్బథా; యథా, తథా.

కథమిత్థం-.

ఏతే సద్దా నిపచ్చన్తే పకారే; కిమిమేహి థం పచ్చయో, క౿చ్చ తేసం యథాక్కమం; కథమిత్థం.

ధా సఙ్ఖ్యాహి-.

సఙ్ఖ్యావాచీహి పకారే ధా పరో హోతి;'ద్వీహి పకారేహి ద్వే వా పకారేకరోతి' విధాకరోతి; బహుధా కరోతి;'ఏకం రాసిం పఞ్చప్పకారం కరోతి' పఞ్చధా కరోతి?పఞ్చప్పకారమేకప్పకారం కరోతి' ఏకధాకరోతి.

వేకాజ్ఝం-.

ఏకస్మా పకారే జ్ఝం వా హోతి; ఏకజ్ఝ్యజ్కరోతి; ఏకధా కరోతి.

ద్వితీహేధా-.

ద్వీతిహి పకారే ఏధావా హోతి; వేధా, తేధా; ద్విధా, తిధా.

తబ్బతి జాతియో-.

పకారవతి తంసామఞ్ఞవాచకా సద్దాజాతియో హోతి; పటు జాతియో, ముదుజాతియో.

వారసంఖ్యాయ క్ఖత్తుం-

వారసమ్బన్ధినియా సంఖ్యాయ క్ఖత్తుం హోతి;'ద్వే వారే భుఞ్జతి' ద్విక్ఖత్తుం దివసస్స భుఞ్జతి; వారగ్గహణం కిం? పఞ్చ భిఞ్జతి; సఙ్ఖ్యాయాతి-కిం? పహూతే వారే భుఞ్జతి.

కతిమ్హా-.

వారసమ్బన్ధినియా కతిసంఖ్యాయ క్ఖత్తుం హోతి;'కతి వారే భుఞ్జని'కతిక్ఖత్తుం భుఞ్జతి.

బహుమ్హా ధా చ పచ్చాసత్తియం-.

వారసమ్బన్ధినియా బహుసంఖ్యాయ ధాహోతి క్ఖత్తుఞ్చ; వారానఞ్చే పచ్చాసత్తి హోతి; బహుధా దివసస్స బుఞ్జతి బహుక్ఖత్తుం—-పచ్చాసత్తియన్తి కిం? బహుక్ఖత్తుం మాసస్స భుఞ్జతి.

సకిం వా-.

ఏకం వారమిచ్చస్మిం అత్థే సకిన్తి వా నిపచ్చతే;'ఏకం వారం భుఞ్జతి'—-వాతి కిం?ఏకక్ఖత్తుం భుఞ్జతి.

సో విచ్ఛాప్పకారేసు-.

వీచ్ఛాయం పకారే చ సో హోతి బహులం; వీచ్ఛాయం-ఖణ్డసో, బిలసో; పకారే-పుథుసో,సబ్బసో.

అభితతబ్భావే కరాసభుయోగే వికారా చీ-.

అవత్థావతో వత్థన్తరేనాభుతస్స తాయావత్థాయ భావే కరాసభుహి సమ్బన్ధేసతి వికారవాచకాచీ హోతి;'అధవలం ధవలం కరోతి' ధవలీ కరోతి; అధవలో ధవలో సియా ధవలీ సియా; అధవలో ధవలో భవతి ధవలీ భవతి—-అభతతబ్భావేతి-కిం? ఘటం కరోతి, దధిఅత్థి, ఘటో భవతి—-కరాసభుయోగేతి కిం? అధవలా ధ్వఅఇలో జాయతే—-వికారాతి-కిం? పకతియా మా హోతు; సువణ్ణం కుణ్డలీ కరోతి.

దిస్సన్తఞ్ఞో'పి పచ్చయా-.

వుత్తతో'ఞ్ఞో'పి పచ్చయా దిస్సన్తి వుత్తావుత్తత్థేసు;'వివిధా మాతరో' విమాతరో,'తాసం పుత్తా' వేమాతీకా-రికణ;'పథం గచ్ఛన్తీతి' పథావినో-ఆవీ;' ఇస్సా అస్స అత్థితి' ఇస్సుకీ-ఉకీ?'ధురం వహన్తీతి' ధోరయ్హా-య్హణ.-

అఞ్ఞస్మిం-.

వుత్తతో'ఞ్ఞస్మిమ్పి అత్థే వుత్తప్పచ్చయా దిస్సన్తి;'మగధానం ఇస్సరో' మాగధో-ణో;'కాసీతి సహస్సం, తమగ్ఘతీతి కాసియో-ఇయో.

సకత్థే-.

సకత్థే'పి పచ్చయా దిస్సన్తి; హీనకో, పోతకో, కిచచయయం.

లోపో-.

పచ్చయానం లోపో'పి దిస్సతి; బుద్ధే రతనం పణీతం, చక్ఖుం సుఞ్ఞం అత్తేన వా అత్తనియేయన వాతి భావప్పచ్చయ లోపో.

సరానమాదిస్సాయువణ్ణస్సాఞో ణానుబన్ధే-.

సరానమాదిభుతా యే అకారివణ్ణువణ్ణా తేసం ఆఞో హోన్తి యథాక్కమం ణానుబన్ధే; రాఘువో, వేనతేయ్యో, మేనికో, ఓళుమ్పికో, దోహగ్గం—-ణానుబన్ధేతి-కిం? పురాతనో.

సంయోగే క్వచి-.

సరానమాదిభుతా యే అయువణ్ణా తేసం ఆఞో హోన్తి క్వచి దేవ సంయోగవిసయే ణానుబన్ధే;దేచ్చో, కోణ్డఞ్ఞో —-క్వచీతి-కిం? కత్తికేయ్యో.

మజ్ఝే-.

మజ్ఝే వత్తమానానమ్పి అయువణ్ణానం ఆఞో హోన్తి క్వచి; అడ్ఢతేయ్యో, వాసేట్ఠో.

కోస్జేజాజ్జవపారిసజ్జసుభజ్జమద్దవారిస్సాసభాజఞ్ఞ థేయ్యబాహుసచ్చా-.

ఏతే సద్దా నిపచ్చన్తే ణానుబన్ధే;'కుసీతస్స భావో' కోసజ్జజం;' ఉజునో భావో' అప్పవం;'పరిసాసు సాధు' పారిసజ్జో;'సుహదయోచ' సుహజ్జో,'తస్స పన భావో సోహజ్జం;'ముదునో భావో'మద్దవం;'ఇసినో ఇదం, భావో వా' ఆరిస్సం;'ఉసభస్స ఇదం, భావో వా' ఆసభం;'ఆజానీయస్స భావో' సో ఏవ వా' ఆజఞ్ఞం;'థేనస్స భావో, కమ్మం వా' థేయ్యం;'బహుస్సుతస్స భావో' బాహుసచ్చం—-ఏతేసు యమలక్ఖణికం తం నిపాతనా.

మనాదీనం సక-.

మనాదీనం సక హోతి ణానుబన్ధే;'మనసి భవం' మానసం;'దుమ్మనసో భావో' దోమనస్సం; సోమనస్సం.

ఉవణ్ణస్సావజి హోతి; రాఘువో, జామ్బవం.

యమ్హి గోస్స చ-.

యకారాదో పచ్చయ గేఓస్సువణ్ణస్స చ అవజి హోతి; గబ్యం, గాతబ్యో.

లోపో'వణ్ణివణ్ణానం-.

యకారాదో పచ్చయే అవణ్ణివణ్ణానం లాపో హోతి, దాయ్జుేజం, కారుఞ్ఞం, ఆధిపచ్చం, దేప్పం—-బహకులంవిధానం క్వచి న హోతి; కిచ్చయం.

రానుబన్ధే'న్తసరాదిస్స-.

అన్తో సరో ఆది యస్సావయవస్స తస్స లోపో హోతి రానుబన్ధే; కిత్తకం, పేత్తేయ్యం.

కిసమహతమిమే కస్మహా-.

కిసస్స మహతో ఇమే కస్మహా హోన్తి యథాక్కమం; కసిమా, మహిమా.

ఆయుస్సాయస మన్తుమ్హి-.

ఆయుస్స ఆయసాదేసో హోతి మన్తుమ్హి; ఆయస్మా.

జో వుద్ధస్సియిట్ఠేసు-.

వుద్ధస్స జో హోతి ఇయిట్ఠేసు; జేయ్యో, జేట్ఠో.

బాళ్హన్తికపసత్థానం సాధనేదసా-.

ఇయేట్ఠేసు బాళ్హన్తికపసత్థానం సాధనేదసా హోన్తి యథాక్కమం; సాధియో, సాధిట్ఠో; నేదియో, నేదిట్ఠో; సేయ్యో, సేట్ఠో

కణ్కనాప్పయువానం-.

ఇయేట్ఠేసు అప్పయువానం కణ్కనా హోన్తి యయథాక్కమం; కణియో, కణిట్ఠో; కనియో, కనిట్ఠో.

లోపో వీమన్తువత్తునం-.

వీమన్తువన్తునం లోపో హోతి ఇయిట్ఠేసు?'అతిసయేన మేధావీ' మేధియో, మేధిట్ఠో;'అతిసయేనసతిమా'సతియో, సతిట్ఠో;'అతిసయేన గుణవా' గుణియా, గుణిట్ఠో.

సే స్తిఅఇస్స తిస్స-.

సే పరే సత్యన్తస్స తికారస్స లోపో హోతి; వీసం సతం, తింసం సతం.

ఏతస్సేట త్తకే-.

త్తకే పరే ఏతస్స ఏట హేనాతి; ఏత్తకం.

ణికస్సియో వా-.

ణికస్సవా ఇయో హోతి; సక్యపుత్తియో, సక్యపుత్తికో.

అధాతుస్స కే'స్యాదితో ఘే'స్సి-.

ఘే పరే అధాతుస్స యో కకారో తతో పుబ్బస్స అకారస్స బకహులం ఇ హోతి, సచే ఘోన స్యాదితో పరో హోతి; బాలికా, కారికా–-అధాతుస్సాతి-కిం? సకా; కేతి-కిం?నన్దనా; అస్యాదితోతి-కిం? బహుపరిబ్బాజకా, మధురా –-బహుచమ్మికాతి కకారేన స్యాదినో బ్యవహితత్తా సిద్ధం–-ఘేతి-కిం? బాలకో; అస్సాతి-కిం? బహుకత్తుకా,సాలా.

ఇతి మోగ్గల్లానే వ్యాకరణే వుత్తియం ణాదికణ్డో చతుత్థో.

తిజమానేహి ఖసా ఖమావీమంసాసు-.

ఖన్తియం తిజా వీమంసాయం మానా చ ఖసప్పచ్చయా హోన్తి యథాక్కమం; తితిక్ఖా, వీమంసా–-తితిక్ఖతి, వీమంసతి. ఖమావీమంసా సుతి-కిం? తేజనం, తేజో, తేజయతి, మాననం, మానో, మానేతి.

కితా తికిచ్ఛాసంసయేసు జో-.

తికిచ్ఛాయం సంసయే చ వత్తమానా కితా జో హోతి–-తికిచ్ఛా, విచికిచ్ఛా–-తికిచ్ఛతి, విచికిచ్ఛతి–-అఞ్ఞత్రనికేతో, సంకేతో, కేతనం, కేతో, కేతయతి.

నిన్దాయం గుపబధా బస్సభో చ-.

నిన్దాయం వత్తమానేహి గుపబధేహి జో హోతి; బస్స భో చ–-జిగుచ్ఛా, బీభచ్ఛా–-జిగుచ్ఛతి, బీభచ్ఛతి–-అఞ్ఞత్రగోపనం, గోపో, పోపేతి, బధకో.

తుంస్మా లోపో చిచ్ఛాయంతే-.

తుమన్తతో ఇచ్ఛాయమత్థే తే ఖసఛా హోన్తిబహకులం; లోపో చ తుంపచ్చయస్సహోతి సుతత్తా–-బుభుక్ఖా, జిగింసా, జిఘచ్ఛా–-బుభుక్ఖతి, జిగింసతి, జిఘచ్ఛతి–-ఇధకస్మా న హోతిభోత్తుమిచ్ఛతీతి? పదన్తరేనాభిధానా. తుంస్మాతి-కిం? భోజనమిచ్ఛతి. ఇచ్ఛాయన్తి కిం? భుఞ్జితుం గచ్ఛతి. కథం కులం పిపతిసతీతి? యథా కులం పతితుమిచ్ఛతీతివాక్యం హోతి, ఏవం వుత్తిపి హేస్సతి; వాక్యమేవచరహి కథం హోతి? లోకస్స తథా వచనిచ్ఛాయ.

ఈయో కమ్మా-.

ఇచ్ఛాకమ్మతో ఇచ్ఛాయమత్థే ఈయప్పచ్చయో హోతి;'పుత్తమిచ్ఛతి' పుత్తీయతి–-కమ్మాతి-కిం? అలసినేచ్ఛతి; ఇధ కస్మా న హోతి రఞ్ఞో పుత్తమిచ్ఛతీతి? సాపేక్ఖత్తా; న హి అఞ్ఞమపేక్ఖమానో అఞ్ఞేనసహేకత్థిభావమనుభవితుం సక్కోతి; ఇధాపి చరహి న సియా అత్తనోపుత్తమిచ్ఛతీతి; నేవేత్థ భవితబ్బం; న హి భవతి అత్తనోపుత్తియతీతి; కథం చరహి వుత్తస్స అత్తతియతావగమ్యతే? అఞ్ఞస్సాసుతత్తా, ఇచ్ఛాయ చ తబ్బిసయత్తా.

ఉపమానాచారే-.

కమ్మతో ఉపమానా ఆవారత్థే ఈయో హోతి;'పుత్తమివా చరతి' పుత్తీయతి మాణవకం; ఉపమానాతి కిం? పుత్తమాచరతి.

ఆధారా-.

ఆధారతుపమానాఆవారత్థే ఈయో హోతి;'కుటియమివాచరతి' కుటియతి పాసాదే, పాసాదీయతి కుటియం.

కత్తుతాయో-.

కత్తుతుపమానా ఆచారత్థే ఆయో హోతి;'పబ్బతోవా చరతి'పబ్బతాయతి.

చ్యత్థే-.

కత్తుతో అభుతతబ్భావే ఆయో హోతి బహులం; భుసాయతి, పటపటాయతి, లోహితాయతి–-కత్తుతోత్వేవ-భుసంకరోతీతి; ఇహ కస్మా న హోతి భుసి భవతీతి? వుత్తత్థతాయ.

సద్దాదీతి కరోతి-.

సద్దాదీహి దుతియన్తేహి కరోతీతి అస్మిం అత్థే ఆయో హోతి; సద్దాయతి, వేరాయతి, కలహాయతి, ధూపాయతి.

నమోత్వస్సో-.

నమో ఇచ్చస్మా కరోతీతి అస్మిం అత్థే అస్సో హోతి; నమస్సతి తథాగతం.

ధాత్వత్థే నామస్మి-.

నామస్మా ధాత్వత్థే బహులమి హోతి;'హత్థినా అతిక్కమతి'అతి హత్థయతి;' వీణాయ ఉపగాయతి' ఉపవీణయతి;'దళహం కరోతి' వినయం దళహయతి;' విసుద్ధా హోతి' రత్తి విసుద్ధయతి;'కుసలం పుచ్ఛతి'కుసలయతి.

సచ్చాదీహాపి-.

సచ్చాదీహి ధాత్వత్థే ఆపి హోతి; సచ్చాపేతి, అత్థాపేతి, వేదాపేతి, సుక్ఖాపేతి సుఖాపేతి, దుక్ఖాపేతి.

క్రియత్థా-.

అయమధికారో ఆ సత్థపరిసమత్తియా;'క్రియా అత్థో యస్ససో క్రియత్థో',ధాతు.

చురాదితో ణి-.

చురాదీహి క్రియత్థేహి సకత్థే ణి పరో హోతి బహులం; ణకారో వుద్ధ్యత్థో–-ఏవమఞ్ఞత్రాపి–-చోరయతి, లాళయతి. కథం రజ్జం కారేతీతి? యోగవిభాగతో.

పయోజకబ్యాపారే ణాపి చ-.

కత్తారం యో పయోజయతి తస్స బ్యాపారే క్రియత్థా ణిణాపీ హోన్తి బహులం; కారేతి, కారాపేతి–-నను చ కత్తాపి కరణాదీనంపయోజకోతి తబ్యాపారే?పి ణిణాపీ పాపుణన్తి? పయోజకగ్గహణసామత్థియా న భవిస్సన్తి, చురాదీహి విసుం వచనసామత్థియా చ–-ఆతో భియ్యో ణాపియేవ, ణియే వువణ్ణతో, ద్వయమేవఞ్ఞేహి.

క్యో భావకమ్మేస్వపరోక్ఖేసు మానన్తత్యాదిసు-

భావకమ్మవిహితేసు పరోక్ఖావజ్జితేసు మానన్తత్యాదిసు పరేసుక్యో హోతి క్రయత్థా–-న్తగ్గహణముత్తరత్థం; కకారో అవుద్ధ్యత్థో; ఏవముత్తరత్రాపి–-ఠియమానం, ఠియతే; సూయమానం, సూయతే–-అపరోక్ఖేసూతి-కిం? బభువ దేవదత్తేన; బిభిద కుసూలో. భిజ్జతే కుసూలో సయమేవాతిభిజ్జతేతి సవనా కమ్మతావగమ్యతే, సయమేవాతి సవనతో కత్తుతా; కత్తుతావచనిచ్ఛాయన్తు-భిన్దతికుసులో అత్తానన్తి భవతి; ఏవమఞ్ఞమ్పి యథాగమమనుగన్తబ్బం. “అపరోక్ఖేసు మానన్తత్యాదిసూ’తి-అయమధికారో ఆ“తనాదితో్వ“అపివఏతే త్యాదయో త్యాదిసు పరభుతేసు కత్తుకమ్మభావవిహితేసు క్యలాదీనం విధానతో తేస్వేవ విఞ్ఞయన్తీతి-అకమ్మకేహి ధాతుహి కత్తుభావేసు సకమ్మకేహి కత్తుకమ్మేసుకమ్మావచనిచ్ఛాయం భావేవ భవన్తీతి వేదితబ్బా–-యస్సపనధాతుస్స క్రియా కమ్మమపేక్ఖతే సోసకమ్మకో? యస్స తు క్రియా కత్తుమత్తమపేక్ఖతే సో అకమ్మకోతి ఞాతబ్బం.

కత్తరి లో-.

కత్తరి లో-.

క్రియత్థతో అపరోక్ఖేసు కత్తువితమానన్తత్యాదిసు లో హోతి; లకారో “ఞిలస్సే’తి. విసేసనత్థో–-పచమానో, పచన్తో; పవతి.

మఞ్చ రుధాదీనం-.

రుధాదితో కత్తువిహితమానాదిసు లో హోతి; మం వాన్త సరా పరో; మకారో’నుబన్ధో; అకారో ఉచ్చారణత్వో–-రున్ధమానో, రున్ధన్తో, రున్ధతి.

ణణాప్యాపీహి వా-.

ణిణాప్యాఫీహి కత్తువిహితమానాదిసు లో హోతి విభాసా; చోరయన్తో, చోరేన్తో; కారయన్తా, కారేన్తో; కారాపయన్తో, కారాపేన్తో; సచ్చాపయన్తో, సచ్చాపేన్తో; చోరయతి, చోరేతి; కారయతి, కారేతి; కారాపయతి, కారాపేతి; సచ్చాపయతి, సచ్చాపేతి–-వచత్థితవిభాసత్థో’యం వా సద్దో; తేన మానే నిచ్చం; చోరయమానో, కారయమానో, కారాపయమానో, సచ్చాపయమానో.

దివాదీహి యయక-.

దివాదీహి లవీసయే యక హోతి; దిబ్బన్తో; దిబ్బతి.

తుదాదీహి కో-.

తుదాదీహి లవీసయే కో హోతి; తుదమానో, తుదన్తో; కుదతి.

జ్యాదీహి క్నా-.

జిఆదీహి లవిసయే క్నా హోతి; జినన్తో, జినాతి--కథం జయన్తో, జయతీని? భువాదిపాఠా.

క్యాదీహీ క్ణా-.

కీఆదీహి లవిసయే క్ణా హోతి; కిణన్తో, కిణాతి.

స్వాదీహీ క్ణో-.

సుఆదీహి లవిసయే క్ణో హోతి; సుణమానో, సుణన్తో, సుణోతి; కథం సుణాతీతి? క్యాదిపాఠా.

తనాదిత్వో-.

తనాదితో లవిసయే ఓ హోతి; తనోతి.

భావకమ్మేసు తబ్బానీయా-.

తబ్బఅనీయా క్రియత్థా పరే భావకమ్మేసు బహులమ్భవన్తి; కత్తబ్బం, కరణీయం; కత్తబ్బో కటో; కరణీయో--బహులా

ధికారా కరణాదిసుపి భవన్తి--సినానీయం, చుణ్ణం; దానీయో, బ్రాహ్మణో; సమావత్తనీయో, గురు; పవచనీయో, ఉపజ్ఝాయో; ఉపట్ఠానీయో, సిస్సో.

ఘ్యణ-.

భావకమ్మేసు క్రియత్థా పరో ఘ్యణ హోతి బహులం; వాక్యం, కారియం, పేయ్యం, జేయ్యం.

ఆస్సే చ-.

ఆతో ఘ్యణ హోతి భావకమ్మేసు ఆస్స ఏ చ; దేయ్యం.

వదాదీహి యో-.

వదాదీహి క్రియత్థేహి యో హోతి బహులమ్భావకమ్మేసు; వజ్జం, మజ్జం, గమ్మం—-భుజాన్తే () భోజ్జో, ఓదనో; భోజ్జా, యాగు; భోగ్గమఞ్ఞం.

కిచ్చఘచ్చభచ్చభబ్బలేయ్యా-.

ఏతే సద్దా యప్పచ్చయన్తా నిపచ్చన్తే.

గుహాదీహి యక-.

గుహాదీహి క్రియత్థేహి భావకమ్మేసు యక హోతి; గుయ్హం, దుయ్హం, సిస్సో; సిద్ధా ఏవేతే తబ్బాదయో పేసాతిసగ్గపత్తకాలేసుపి గమ్యమానేసు సామఞ్ఞేన విధానతో—-హోతా ఖలు కటో కత్తబ్బో, కరణీయో, కారియో, కిచ్చో-ఏవం త్వయా కటో కత్తబ్బో; హోతా కటో కత్తబ్బో, హోతో హి పత్తో కాలో కటకరణే—-ఏవం ఉద్ధముహుత్తికేపి వత్తమానతో పేసాదిసు సిద్ధా ఏవ—-తథా అరహే కత్తరి సత్తివిసిట్ఠే చ పతీయమానే ఆవస్సకాధమిణతావిసిట్ఠేవ భావాదో సిద్ధా—-ఉద్ధ ముహుత్తికతో-భోతా కటో కత్తబ్బో; భోతా రజ్జం కాతబ్బం, భవం అరహో; భోతా భారో వహితబ్బో, భవం సత్తో; భోతా అవస్సం కటో కత్తబ్బో; భోతా నిక్ఖో దాతబ్బో.

కత్తరి లతుణకా-.

కత్తరి కారకే క్రియత్థా లతుణకా భోన్తి; పఠితా, పాఠకో—-బహులమిత్వేవ-పాదేహి హారీయతీ'తి పాదహారకే;'గలేచుప్పతీ'తి గలేచోపకో—-సద్దో ఏవ లతుఅరహే సీలసాధు ధమ్మేసు చ సామఞ్ఞవిహితతత్తా; భవం ఖలు కఞ్ఞాయ పరిగ్గయితా, భవమేతం అరహతి; సీలాదిసు-ఖల్వపి ఉపాదాతా కుమారకే; గన్తాఖేలో; ముణ్డయితారో సావిట్ఠాయనా వధుం కతపరిగహం.

ఆవీ-.

క్రియయత్థా ఆవీ హోతి బహులం కత్తరి; భయదస్సావీ—-అప్పవీసయతాఞాపనత్థం భిన్నయోగకరణం; సామఞ్ఞవిహితత్తా సీలాదిసు చ హోతేవ.

ఆసింసాయమకో-. ఆసింసాయం గమ్యమానాయం క్రియత్థా అకో హోతి కత్తరి;'జీవతుతి' జీవకో; నన్దతుతి' నన్దకో;'భవతుతి' భవకో.

కరా ణనో-.

కరతో కత్తరి ణనో హోతి;'కరోతీ'తి కారణం; కత్తరీతి-కిం? కరణం.

హాతో వీహికాలేసు-.

హాతో వీహిసిం కాలే చణనో హోతీ కత్తరి; హాయనా నామ వీహయో; హాయనో సంవచ్ఛరో; వీహికాలేసూతి - కిం? హాతా.

వీదా కు -.

విదస్మా కూ హోతి కత్తరి; విదూ, లోకవిదూ.

వితో ఞాతో-.

విపుబ్బా ఞాఇచ్చస్మా కు హోతి కత్తరి; విఞ్ఞు; వితోతి-కిం? పఞ్ఞో.

కమ్మా-.

కమ్మతో పరా ఞాఇచ్చస్మా కూ హోతి కత్తరి; సబ్బఞ్ఞు, కాలఞ్ఞు.

క్వచణ-.

కమ్మతో పరా క్రియత్థా క్వచి అణ హోతి కత్తరి; కుమ్భకారో, సరలావో, మన్తజ్ఝాయో--బహకులాధికారా ఇహ న హోతి, ఆదిచ్చం పస్సతి, హిమవన్తం సుణోతి, గామం గచ్ఛతి. క్వచీతి కిం? కమ్మకరో.

గమా రూ-.

కమ్మతో పరం గమా రూ హోతి కత్తరి; వేదగు, పారగు.

సమానఞ్ఞభవన్తయాదితుపమానా దిసా కమ్మే రీరిక్ఖకా-.

సమానాదీహి యాదీహిచోపమానేహి పరా దిసా కమ్మకారకే రీరిక్ఖకా హోన్తి;' సమానో వియ దిస్సతీ'తి సదీ, సదిక్ఖో, సదిసో; అఞ్ఞాదీ, అఞ్ఞాదిక్ఖో, అఞ్ఞాదిసో; భవాదీ, భవాదిక్ఖో, భవాదిసో; యాదీ, యాదిక్ఖో, యాదిసో; త్యాదీ, త్యాదిక్ఖో, త్యాదిసో --సమానాదీహీతి కిం? రుక్ఖో వియ దిస్సతి. ఉపమానాతి కిం? సో దిస్సతి కమ్మేతి కిం? సో వియ పస్సతీ--రకారా అన్తసరాదిలోపత్థా. కకారో ఏకారాభావత్థో.

భావకారకేస్వఘణ్ఘకా-.

భావే కారకే చ క్రియత్థా అఘణ్ఘకా హోన్తి బహకులం; అపగ్గహో, నిగ్గహో, కరో, గరో, చయో, జయో, రవో, భవో, పచో, వచో, అన్నదో, పురిన్దదో, ఈసక్కరో, దుక్కరో, సుకరో--ఘణ-భావే-పాకో- వాగో, భావో. కారకే'పి సఞ్ఞాయం తావ-'పజ్జతే'నేనే'తి పాదో;'రుజతీ'తి రోగో;'వీసతీతి వేసో;'సరతి కాలన్తర'న్తి సారో, థిరత్థో;'దరీయన్తే ఏతేభీ'తి దారా;'జీరయతి ఏతేనా'తి జారో--అసఞ్ఞాయమ్పి-దాయో, దత్తో; లాభో, లద్ధో--ఘ-వకోనిపకో--క-పియో, ఖిపో, భుజో, ఆయుధం.

దాధాత్వి-.

దాధాహి బహులమి హోతిభావకారకేసు; ఆది, నిధి. వాలధి.

వమాదీహథు-.

వమాదిహి భావకారకేస్వథు హోతి; వమథు, వేపథు.

క్వి-.

క్రియత్థా క్వి హోతి బహులం భావకారకేసు—-కకారో కాను బన్ధకారియత్థో—-అభిభు, సయమ్భు, భత్తగ్గం, సలాకగ్గం, సభా, పభా.

అనో-. .

క్రియత్థా భావకారకేస్వనో హోతి; గమనం, దానం, సమ్పదానం, అపాదానం, అధికరణం, చలనో, జలనో, కోధనో, కోపనో, మణ్డనో, భుసనో.

ఇత్థియమణక్తికయక్యా . చ-.

ఇత్థిలిఙ్గే భావే కారకే చ క్రియత్థా అఆదయో హోన్త నో చ బహులం—-అ-తితిక్ఖా. వీమంసా, జిగుచ్ఛా, పిపాసా, పుత్తీయా, ఈహా, భిక్ఖా, ఆపదా, మేధా, గోధా—-ణ-కారా, హారా, తారా, ధారా, ఆరా—-క్తి-ఇట్ఠి, సిట్ఠి, భిత్తి, భత్తి, తన్తి, భుతి —-క- ఊహా, రుజా, ముదా,—-యక-విజ్జా, ఇజ్జా—-య-సేయ్యా, సమజ్జా, పబ్బజ్జా, పరిచరియా, జాగరియా—-అన-కారణా, హారణా, వేదనా, వన్దనా, ఉపాసనా.

జాహాహ-.

జాహా ఇచ్చేతేహి ని హోతిత్థియం; జాని, హాని.

కరా రిరియో-.

కరతో రిరియో హోతిత్థియం;'కరణం' కిరియా—-కథం క్రియాతి?'క్రియాయ'న్తి నిపాతనా.

ఇకితీ సరూపే-.

క్రియత్థస్స సరూపే'భిధేయే క్రియత్థా పరే ఇకితీ హోన్తి; వచి, యుధి. పచతి.—-అకారో కకారోతిఆదిసు కారసద్దేన సమాసో, యథా ఏవకారోతి.

సీలాభిక్ఖఞ్ఞావస్సకేసు ణి-.

క్రియత్థా ణీ హోతి సీలాదిసు పతీయమానేసు; ఉణ్హభోజి, ఖీరపాయీ, అవస్సకారీ, సతత్దాయీ.

ధావరిత్తరభఙ్గురభిదురభాసురభస్సరా-.

ఏతే సద్దా నిపచ్చన్తే సీలే గమ్యమానే.

కత్తరి భుతే క్తవన్తుక్తావీ-.

భుతత్థే వత్తమానతో క్రియత్థా క్తవన్తుక్తావీ హోన్తి కత్తరి; విజితవా, విజితావీ; భుతేతి అధికారో యావ ఆహారత్థాతి.

క్తో భావకమ్మేసు-.

భావే కమ్మే చ భుతే క్తో హోతి; ఆసితం భవతా; కతో కటో భవతా.

కత్తరీ చారమ్భే-.

క్రియారమ్భే కత్తరి క్తో హోత, యథాపత్తఞ్చ; పకతో భవం కటం; పకతో కటో భవతా; పసుత్తో భవం; పసుత్తం భవతా.

ఠాసవససిలిసఘిరుహజరజనీహి-.

ఠాదీహి కత్తరి క్తో హోతి యథాపత్తఞ్చ; ఉపట్ఠితో గురుమ్భవం, ఉపట్ఠితో గురు భోతా; ఉపాసితో గురుమ్భవం, ఉపాసితో గురు భోతా; అనువుసితో గురుమ్భవం, అనువుసితో గురు భోతా; ఆసిలిట్ఠో గురుమ్భవం, ఆసిలిట్ఠో గురు భోతా;

అధిసయితో ఖటోపికం భవం, అధిసయితా ఖటోపికా భోతా; ఆరుళ్హో రుక్ఖం భవం, ఆరుళ్హో రుక్ఖో భాతా; అనుజిణ్ణో వసలిం దేవదత్తో, అనుజిణ్ణా వసలీ దేవదత్తేన; అనుజాతో మాణవకో మాణవికం, అనుజాతా మాణవికా మాణవకేన.

గమనత్థాకమ్మకాధారే చ-.

గమనత్థతో అకమ్మకతో చ క్రియత్థా ఆధారే క్తో హోతి కత్తరి చ యథాపత్తఞ్చ; ఇదమేసం యాతం, ఇహ తే యాతం, ఇహతేహి యాతం, అయం తేహి యాతో పథో, ఇదమేసమాసితం, ఇహ తే ఆసితా, ఇహ తేహి ఆసితం, దేవో చే వట్ఠో సమ్పన్నా సాలయోతి -కారణ సామగ్గిసమ్పత్తి ఏత్థాభిమతా.

ఆహారత్థా-.

అజ్ఝోహారత్థా ఆధారే క్తో హోతి యథాపత్తఞ్చ; ఇదమేసం భుత్తం, ఇదమేసం పీతం, ఇహ తేహి భుత్తం, ఇహ తేహి పీతం, ఓదనో తేహి భుత్తో, పీతముదకం–-అకత్తత్థో యోగవిభాగో; కథం పీతా గావోతి?'పీతమేసం విజ్జతీ'తిపీతా?బాహులకా వా–-పస్సిన్నోతి యా ఏత్థ భుతకాలతా తన్ర క్తో; ఏవం రఞ్ఞమ్మతో, రఞ్ఞమిట్ఠో,రఞ్ఞమ్బుద్ధో, రఞ్ఞం పూజితో–-ఏవం సీలితో, రక్ఖితో, ఖన్తో, ఆకుట్ఠో, రుట్ఠో, రుసితో, అభివ్యాహటో, దయితో, హట్ఠో, కన్తో, సంయతో,అమతో–-కట్ఠన్తి భుతతాయమేవ; హేతునో ఫలం త్వత్ర భావి.

తుంతాయేతవే భావే భవిస్సతి క్రియాయం తదత్థాయం-.

భవిస్సతిఅత్థే వత్తమానతో క్రియత్థా భావే తుంతాయే తవే హోన్తి క్రియాయం తదత్థాయం పతీయమానాయం; కాతుం గచ్ఛతి; కత్తాయే గచ్ఛతి; కాతవే గచ్ఛతి—-ఇచ్ఛతి భోత్తుం కామేతి భోత్తున్తి ఇమినావ సిద్ధంపునబ్బిధానేత్విహాపి సియా ఇచ్ఛన్తో కరోతీతి—-ఏవం సక్కోతిభోత్తుం, జానాతి భోత్తుం, గిలాయతి భోత్తుం, ఘటతే భోత్తుం, ఆరభతే భోత్తుం, లభతే భోత్తుం, పక్కమతి భోత్తుం, ఉస్సహతీ భోన్తుం, అరహతి భోత్తుం, అత్థి భోత్తుం, విజ్జతి భోత్తుం, వట్టతి భోత్తుం, కప్పతి భోత్తున్తి—-తథా పారయతి భోత్తుం, పహు భోత్తుం, సమత్థో భోత్తుం, పరియత్తో భోత్తుం, అలం భోత్తున్తి; భవతిస్స సబ్బత్థ సమ్భవా—-తథా కాలో భోత్తుం, సమయో భోత్తుం, వేలా భోత్తున్తి—-యథా-భోత్తుమనో, సోతుం సోతో, దట్ఠుం చక్ఖు. యుజ్ఝితుం ధను, వత్తు జళో, గన్తుం మనో, కత్తుమలనోతి—-ఉచ్చారణన్తు వత్తాయత్తం—-భావేతి కిం? కరిస్సామితి గచ్ఛతి; క్రియాయన్తి కిం? భిక్ఖిస్సం ఇచ్ఛస్స జటా; తదత్థాయన్తి కిం గచ్ఛిస్సతో తే భవిస్సతి భత్తం భోజనాయ.

పటిసేధే'లంఖలూనం తూనక్త్వానక్త్వా వా-.

అలంఖలుసద్దానం పటిసేధత్థానంపయోగే తునాదయో వా హోన్తి భావే; అలం సోతున, ఖలు సోతున; అలం సుత్వాన, ఖలు సుత్వాన; అలం సుత్వా, ఖలు సుత్వా; లం సుతేన, ఖలు సుతేన—-అలం ఖలూనన్తి కిం? మా హోతు; పటిసేధేతి కిం? అలంకారో.

పుబ్బేకకత్తుకానం-.

ఏకో కత్తా యేసం వ్యాపారానం తేసుయో పుబ్బో తదత్థతో క్రియత్థా తునాదయో హోన్తి భావే; సోతున యాతి, సుత్వాన, సుత్వావా—-ఏకకత్తుకానన్తి కిం భుత్తస్మిం దేవదత్తే యఞ్ఞదత్తో వజతి; పుబ్బాతి కిం? భుఞ్జతి చ పచతి చ—-అప్పత్వా నదిం పబ్బతో, అతిక్కమ్మ పబ్బతం నదీతి భుధాతుస్స సబ్బత్థ సమ్భవా ఏకకత్తుకతా పుబ్బకాలతా చ గమ్యతే. భుత్వా భుత్వా గచ్ఛతీతి ఇమినావ సిద్ధమాభిక్ఖఞ్ఞన్తు దిబ్బచనావగమ్యతే—-కథం జీవగాహం అగాహసి, కాయప్పచాలకం గచ్ఛన్తీతిఆది? ఘుణన్తేన క్రియావిసేసనేన సిద్ధం; యథా ఓదనపాకం సయతీతి.

న్తో కత్తరి వత్తమానే-.

చత్తమానత్థే వత్తమానతో క్రియత్థా న్తో హోతి కత్తరి; తిట్ఠన్తో.

మానో-.

వత్తమానత్థే వత్తమానతో క్రియత్థా మానో హోతి కత్తరి; తిట్ఠమానో.

భావకమ్మేసు -.

వత్తమానత్థే వత్తమానతో క్రియత్థా భావే కమ్మే చ మానో హోతి; ఠీయమానం, పచ్చమానో ఓదనో.

తే స్సపుబ్బానాగతే-.

అనాగతత్థే వత్తమానతో క్రియత్థా తే న్తమానా స్సపుబ్బా హోన్తి; ఠస్సన్తో, ఠస్సమానో, ఠిసిస్సమానం, పచ్చస్సమానో ఓదనో.

ణ్వాదయో-.

క్రియత్థా పరే బహులం ణ్వాదయో హోన్తి; చారు, దారు.

ఖజయానమేకస్సరోది ద్వే-.

ఖఛసప్పచ్చయన్తానం క్రియత్థానం పఠమమేకస్సరం సద్దరూపం ద్వే భవతి; తితిక్ఖా, జిగుచ్ఛా, వీమంసా.

పరోక్ఖాయఞ్చ-.

పరోక్ఖాయం పఠమమేకస్సరం సద్దరూపం ద్వే భవతి; జగామ--చకారో అవుత్తసముచ్చయత్థో; తేనఞ్ఞత్రాపి యథాగమం.

జహాతి, జహితబ్బం, జహితుం, దద్దల్లతి, వఙ్కమతి--లోలుపో, మోముహోతి ఓత్తం'తదమినాది' పాసా.

ఆదిస్మా సరా-.

ఆదిభుతా సరా పరమేకస్సరం ద్వే హోతి; అసిసిసతి--ఆదిస్మాతి కిం? జజాగార; సరాతి కిం? పపాచ.

న పున-.

గం ద్విభుతం న తం పున ద్వత్తమాపజ్జతే; తితిక్ఖసతి, జిగుచ్ఛిసతి.

యథిట్ఠం స్యాదినో-.

స్యాద్యన్తస్స యథిట్ఠమేకస్సరమాదిభుతమఞ్ఞం వా యథాగమం ద్విత్తమాపజ్జతే; పుపుత్తియిసతి, పుతితీయిసతీ, పుత్తీయియిసతి.

రస్సో పుబ్బస్స-.

చిత్తే పుబ్బస్సలరో రస్సో హోతి; దదాతి.

లోపో'నాదిబ్యఞ్జనస్స-.

ద్విత్తే పుబ్బస్సాదితో'ఞ్ఞస్సబ్యఞ్జనస్స లోపో హోతి; అసిసిసతి.

ఖజసేస్స్వస్సి -.

ద్విత్తే పుబ్బస్స అస్స ఇ హోతి ఖఛసేసు; పిపాసతి—-ఖఛ సేసూతి కిం? జహాతి; అస్సాతి కిం? బుభుక్ఖతి.

గుపిస్సుస్స -.

ద్విత్తే పుబ్బస్స గుపిస్స ఉస్స ఇ హోతి ఖఛసేసు; జిగుచ్ఛతి.

చతుత్థదుతియయానం తతియపఠమా-.

ద్విత్తే పుబ్బేసం చతుత్థదుతియానం తతియపఠమా హోన్తి; బుభుక్ఖతి. చిచ్ఛేద.

కవగ్గహానం చవగ్గజా-.

ద్విత్తే పుబ్బేసం కవగ్గహానం చవగ్గజాహోన్తి యథా క్కమం; చుకోప, జహాతి.

మానస్సవీ పరస్స చ మం-.

ద్విత్తే పుబ్బస్సమానస్స వీ హోతి, పరస్సచ మం; వీమంసతి.

కితస్సాసంసయేతి వా-.

సంసయతో’ఞ్ఞస్మిం చత్తమానస్సద్విత్తే పుబ్బస్స కితస్సవాతి హోతి; తికిచ్ఛతి. చికిచ్ఛతి—-అసంసయేతి కిం? విచికిచ్ఛతి.

యువణ్ణానమ్హోప్పచ్చయే-.

ఇవణ్ణువణ్ణన్తానం క్రియత్థానం ఞో హోన్తి యథాక్కమం పచ్చయే; చేతబ్బం, నేతబ్బం, సోతబ్బం, భవితబ్బం.

లహుస్సుపన్తస్స-.

లహుభుతస్స ఉపన్తస్స యువణ్ణస్స ఞో హోన్తి యథాక్కమం; ఏసితబ్బం, కోసితబ్బం—-లహుస్సాతికిం? ధూపితా; ఉపన్తస్సాతి-కిం? రున్ధతి.

అస్సా ణానుబన్ధే -.

ణకారానుబన్ధే పచ్చయే పరే ఉపన్తస్స అకారస్స ఆహోతి; కారకో.

న తే కానుబన్ధనాగమేసు-.

తే ఞోఆ కానుబన్ధే నాగమే చ న హోన్తి; చితో, సుతో, దిట్ఠో, పుట్ఠో—-నాగమే వనాదినా. —-చినితబ్బం, వినితుం; సుణితబ్బం, సుణితుం; పాపుణితబ్బం, పాపుణితుం; ధునితబ్బం, ధునితుం, ధుననం, ధునయితబ్బం, ధునాపేతబ్బం,

ధునయితుం,ధునాపేతుం, ధునయనం, ధునాపనం, ధునయతి, ధునాపేతి; పీనేతబ్బం, పీనయితుం, పీననం, పీనితుం, పీనయతి; సునోతి; సినోతి; దునోతి; హినోతి; పహిణితబ్బం, పహిణితుం, పహిణనం.

వా క్వవి-.

తే క్వచి వా న హోన్తి కానుబన్ధనాగమేసు; ముదితో మోదితో; రుదితం, రోదితం.

అఞ్ఞత్రాపి-.

కానుబన్ధనాగమతో'ఞ్ఞస్మిమ్పి తే క్వచి న హోన్తి; ఖిపకో, పనుదనం, వధకో.

ప్యే సిస్సా-.

సిస్స ఆతి ప్యాదేసే; నిస్సాయ.

ఞోనమయవా సరే-.

సరే పరే ఞోనమయవా హోన్తి; జయో, భవో—-సరేతి కిం? జేతి; అనుభోతి.

ఆయావా ణానుబన్ధే-.

ఞోనమాయావా హోన్తి సరాదోణానుబన్ధే; నాయయతి, భావయతి. సయాపేత్వాతిఆదిసురస్సత్తం.

ఆస్సాణాపిమ్హి యుక-.

ఆకారన్తస్స క్రియత్థస్స యుక హోతి ణాపితో'ఞ్ఞస్మిం ణానుబన్ధే; దాయకో—-ణానుబన్ధేత్వేవ? దానం. అణాపిమ్హీతి కిం? దాపయతి.

పదాదీనం క్వచి-.

పదాదీనం యుక హోతి క్వచి; నిపజ్జితబ్బం, నిపజ్జితుం, నిపజ్జనం, పమజ్జితబ్బం, పమజ్జితుం, పమజ్జనం—-క్వచీతి కిం? పాదో.

మం వా రుధాదీనం-.

రుధాదీనం క్వచి మం వా హోతి; రున్ధితుం, రుఞ్ఝితుం—-క్వచిత్వేవ? నిరోధో.

క్వమ్హి లోపో'న్తబ్యఞ్జనస్స-.

అన్తబ్యఞ్జనస్స లోపో హోతి క్వమ్హి;'భత్తం ఘసన్తి, గణ్హన్తి వాఏత్థా'తి భత్తగ్గం.

పరరూపమయకారే బ్యఞ్జనే-.

క్రియత్థానమన్తబ్యఞ్జనస్స పరరూపం హోతి యకారతో'ఞ్ఞస్మిం బ్యఞ్జనే; హేత్తబ్బం; బ్యఞ్జనేతి కిం? భిన్దితబ్బం. అయకారేతి కిం? భిజ్జతి.

మనానం నిగ్గహీతం-.

మకారనకారన్తానం క్రియత్థానం నిగ్గహీతం హోతయయకారే బ్యఞ్జనే; గన్తబ్బం, జఙ్ఘా. బ్యఞ్జనేత్వేవ? గమనం; అయ కారేత్వేవ? గమ్యతే.

న బ్రూస్సో-.

బ్రూస్స ఓ న హోతి బ్యఞ్జనే; బ్రూమి. బ్యఞ్జనేత్వేవ? అబ్రవి.

కగా చజానం ఘానుబన్ధే-.

ఘానుబన్ధే చకారజకారన్తానం క్రియత్థానం కగా హోన్తి యథాక్కమం; వాక్యం, భాగ్యం.

హనస్స ఘాతో ణానుబన్ధే-.

హనస్స ఘాతో హోతి ణానుబన్ధే; ఆఘాతో.

క్విమ్హి ఘో పరిపచ్చసమోహి-.

పత్యాదీహి పరస్సహనస్సఘో హోతి క్విమ్హి; పలిఘో, పటిఘో, అఘం-రస్సత్తం నిపాతనా;సఙ్ఘో, ఓఘో.

పరస్స ఘం సే-.

ద్విత్తే పరస్స హనస్స ఘం హోతి సే; జిఘంసా.

జిహరానం గిం-.

ద్విత్తే పరేసం జిహరానం గిం హోతి సే; విజిగింసా, జిగింసా.

ధాస్స హో-.

ద్విత్తే పరస్స ధాస్స హ హోతి; దహతి.

ణిమ్హి దీఘో దుసస్స-.

దుసస్సదీఘో హోతి ణిమ్హి; దూసితో–-ణిమ్హితి కిం? దుట్ఠో.

గుహిస్స సరే-

గుహిస్స దీఘో హోతి సరే; నిగుహనం–-సరేతి కిం? గుయ్హం.

ముహబహానఞ్చ తే కానుబన్ధే’త్వే-.

ముహబహానం గుహిస్స చ దీఘో హోతి తకారాదో కానుబన్ధేత్వానత్వావజ్జితే; మూళ్హో, బాళేహా, గుళ్హో–-నేతి కిం? ముయహతి. కానుబన్ధేతి కిం? ము-హితబ్బం. అత్వేతి కిం? ముయ్హిత్వాన, ముయ్హిత్వా, కానుబన్ధేత్వేతి అయమధికారో యావ సాసస్ససిస్వ“తి.

వహస్సుస్స-.

వహస్సుస్స దీఘో హోతి తే కానుబన్ధే త్వానత్వావజ్జితే; చూళ్హో.

ధాస్స హి-.

ధా ధారణేనిమస్స హి హోతి తే కానుబన్ధే త్వానత్వా వజ్జితే; నిహితో, నిహితవా.

హమాదిరానం లోపో’న్తస్స -.

హమాదీనం రకారన్తానం వాన్తస్సలోపో హోతి తే కానుబన్ధే త్వానత్వావజ్జితే; గతో, ఖతో, హతో, మతో, తతో, సఞ్ఞతో, రతో, కతో–-తేత్వేచ? గమ్యతే. కానుబన్ధేత్వేవ. గన్తబ్బం. అత్వేత్వేవ? గన్త్వాన, గన్త్వా.

వచాదినం వస్సుట వా-.

వచాదీనం వస్స వా ఉట హోతి కానుబన్ధే’త్వే; ఉత్తా, వుత్తం; ఉత్థం, వుత్థం; అత్వేత్వేవ? వత్వాన, వత్వా.

అస్సు-.

వచాదీనమస్స ఉ హోతి కానుబన్ధే’త్వే; వుత్తం, వుత్థం.

వద్ధస్స వా-.

వద్ధస్స అస్స వా ఉ హోతి కానుబన్ధే’త్వే; వుద్ధో, వద్ధో–-అత్వేత్వవ? వద్ధిత్వాన; వద్ధిత్వా. కథం వుత్తీతి?’వుత్తి మత్తే’తి. నిపాతనా; వత్తీతి హోతేవ యథాలక్ఖణం.

యజస్సయస్స టియీ-.

యజస్స యస్స టియీ హోన్తీ కానుబన్ధే’త్వే; ఇట్ఠం, సిట్ఠం, అత్వేత్వేవ? యజిత్వాన, యజిత్వా.

ఠాస్సి-.

ఠాస్సి హోతి కానుబన్ధే'త్వే; ఠితో. అత్వేత్వేవ? ఠత్వాన, ఠత్వా.

గాపానమి హోతి కానుబన్ధే'త్వే; గీతం, పీతం. అత్వేత్వేవ? గాయిత్వా; నిచ్చం యాగమో; పాస్స తు పీత్వాని బహులాధికారా.

జనిస్సా-.

జనిస్స ఆ హోతి కానుబన్ధే'త్వే; జాతో. అత్వేత్వేవ? జనిత్వా.

సాసస్ససిస్వా-.

సాసస్స వా సిస్హోతి కానుబన్ధే'త్వే; సిట్ఠం, సత్థం; సిస్సో, సాసియో. అత్వేత్వేవ? అనుసాసిత్వాన.

కరస్సాతవే-.

కరస్సఆ హోతి తవే; కాతవే.

తుంతునతబ్బేసువా-.

తుమాదిసు వా కరస్సా హోతి; కాతుం, కత్తుం, కాతున, కత్తున; కాతబ్బం, కత్తబ్బం.

ఞస్స నే జా-.

ఞధాతుస్స జా హోతి నకారే; జానితుం, జానత్తో. నేతి కిం? ఞాతో.

సకాపానం కుక్కు ణే-.

సకఆపానం కుక్కు ఇచ్చేతే ఆగమా హోన్తి ణకారే. సక్కుణన్తో, పాపుణన్తో; సక్కుణోతి, పాపుణోతి. ణేతి కిం? సక్కోతి, పాపేతి.

నితో చిస్స జో-.

నిస్మా పరస్స చిస్స ఛో హోతి; నిచ్ఛయో.

జరసదానమిమ వా-.

జరసదానమన్తసరా పరో ఈమ హోతి విభాసా; జీరణా, జీరతి, జీరాపేతి; నిసీదితబ్బం, నిసీదనం, నిసీదితుం, నిసీదతి--వాతి కిం? జరా, నిసజ్జా;'ఈమ వేతి యోగవిభాగా అఞ్ఞేసమ్పి?అభిరథ, సంయోగాదిలోపో'త్థస్స.

దిసస్స పస్సదస్సదస్దదక్ఖా-.

దిసస్స పస్సాదయో హోన్తి విభాసా; విపస్సనా, విపస్సితుం, విపస్సతి; సుదస్సీ, పియదస్సీ, ధమ్మదస్సీ, సుదస్సం, దస్సనం, దస్సేతి; దట్ఠబ్బం, దట్ఠా, దట్ఠుం, దుద్దసో, అద్దస; అద్దా, అద్దం; అద్దక్ఖి, దక్ఖిస్సతి–-వాత్వేవ? దిస్సన్తి బాలా.

సమానా రో రీరిక్ఖకేసు -.

సమానసద్దతో పరస్స దిసస్స ర హోతి వా రీరిక్ఖకేసు; సరీ, సదీ; సరిక్ఖో, సదిక్ఖో; సరిసో, సదిసో.

దహస్స దస్సడో-.

దహస్స దస్సడో హోతి వా; డానేహ, దాహో; డహతి, దహతి.

అనఘణ్స్వాపరీహి ళో-.

ఆపరీహి పరస్స దహస్స దస్స ళో హోతనఘణ్సు; ఆళాహనం, పరిళాహో.

అత్యాదిన్తేస్వత్థిస్స భు-.

త్యాదిన్నవజ్జితేసు పచ్చయేసు అస భువిచ్చస్స భు హోతి; భవితబ్బం.

ఆదేసవిధానమసస్సాప్పయోగత్థమేతస్మిం విసయే–-ఏతేన కత్థచి కస్సచి ధాతుస్సాప్పయోగో'పి ఞాపితో హోతి–-అత్యాదిన్తేసూతి కిం? అత్థి, సన్తో. అత్థిస్సాతి కిం? అస్సతిస్స మా హోతు.

అఆస్సఆదిసు -.

అఆదో ఆఆదో స్సఆదో చ అత్థస్స భు హోతి; బభువ, అభవా, అభవిస్సా, భవిస్సతి.

న్తమానాన్తియియుంస్వాదిలోపో-.

న్తాదీస్వత్థిస్సాదిలోపో హోతి; సన్తో, సమానో, సన్తి, సన్తు, సియా, సియుం–-ఏతేస్వితి కిం? అత్థి.

పాదితో ఠాస్స వా ఠహో క్వచి-.

పాదీహి క్రియావిసేసజోతకేహి సద్దేహి పరస్స ఠాస్స క్వచి ఠహో వా హోతి; సణ్ఠహన్తో, సన్తిట్ఠన్తో; సణ్ఠహతి, సన్తిట్ఠతి–-ప పరా అప సంఅను అవ ఓ ని దు వి అధి అపి అతి సు ఉఅభిపతి పరి ఉప ఆ పాది; క్వచీతి కిం? సణ్ఠితి.

దాస్సియజి-.

పాదితో పరస్స దాస్స ఇయజి హేనాతి క్వచి; అనాదిసిత్వా, సమాదియతి; క్వచీత్వేవ? ఆదాయ.

పాదితో పరస్సకరస్స క్వచిఖ హోతి; సఙ్ఖారో, సఙ్ఖరీ యతి —-కరస్సాతి అవత్వా కరోతిస్సాతి వచనం తిమ్హి చ వికరణుప్పత్తి ఞాపేతుం.

పురస్మా-.

పుర ఇచ్చస్మా నిపాతా పరస్స కరస్సఖ హోతి; పురక్ఖత్వా, పురేక్ఖారో, ఏత్తం తదమినాదిపాఠా.

తితో కమస్స-.

నిస్మా పరస్స కమస్స క్వచి ఖ హోతి; పురక్ఖత్వా, పురేక్ఖారో, ఏత్తం తదమినాదిపాఠా.

నితో కమస్స-.

నిస్మా పరస్స కమస్స క్వచి ఖ హోతి; నిక్ఖమతి; క్వచిత్వేవ? నిక్కమో.

యువణ్ణానమియజువజి సరే-.

ఇవణ్ణువణ్ణన్తానం క్రియత్థానమియజువజి హోన్తి సరే క్వవి;పేదియతి, బ్రువన్తి; సరేతి కిం? నిపేదేతి, బ్రూతి; క్వచీత్వేవ? జయతి, భవతి.

అఞ్ఞాదిస్సాస్సీ క్యే-.

ఞాదితో'ఞ్ఞస్స ఆకారన్తస్స క్రియత్థస్స ఈ హోతి క్యే; దియతి; అఞ్ఞాదిస్సాతి కిం? ఞాయతి, తాయతి.

తనస్సా వా-.

తనస్స ఆ హోతి వా క్యే; తాయతే, తఞ్ఞతే.

దీఘో సరస్స-.

సరన్తస్స క్రియత్థస్సదీఘో హోతి క్యే; చీయతే, సూయతే. సానన్తరస్స తస్స ఠో-.

సకారన్తతో క్రియత్థా పరస్సానన్తరస్సతకారస్స ఠ హోతి; కుట్ఠో, తుట్ఠవా, తుట్ఠబ్బం, తుట్ఠీ; అననతరసాతి కిం? తుస్సిత్వా.

కసస్సిమ చ వా-.

కసస్మా పరస్సానన్తరస్స తస్స ఠ హోతి, కసస్స వా ఇమ చ; కిట్ఠం, కట్ఠం—-అనన్తరస్సాత్వేవ? కసితబ్బం.

ధస్తోత్రస్తా -.

ఏతే సద్దా నిపచ్చన్తే.

పుచ్ఛాదితో-.

పుచ్ఛాదీహి క్రియత్థేహి పరస్సానన్తరస్స తకారస్సర హోతి; పుట్ఠో, భట్ఠో, యిట్ఠో--అనన్తరస్సాత్వేవ? పుచ్ఛిత్వా.

సాసవససంసససా థో-.

ఏతేహి పరస్సానన్తరస్స తస్స థ హోతి; సత్థం, వుత్థం, పసత్థం, సత్థం--కథమనుసిట్ఠోతి? “కథనరానం టఠణలా“తి. ఠో. అనన్తరస్సాత్వేవ? సాసతుం.

ధో దహభేహి-.

ధకారహకారభకారన్తేహి క్రియత్థేహి పరస్సానన్తరస్స తస్స ధ హోతి; వుద్ధో, దుద్ధం,లద్ధం.

దహా ఢో-.

దహా పరస్సానన్తరస్స తస్స ఢ హోతి; దడ్ఢో.

బహస్సుమ చ-.

బహా పరస్సానన్తరస్స తస్స నో హోతి, బహస్సుమ చ ససన్తయోగేన; బుడ్ఢో.

రుహాదీహి హో ళ చ -.

రుహాదీహి పరస్సానన్తరస్సతస్స హ హోతి, ళో చాన్తస్స; ఆరుళ్హో, గుళ్హో, వుళ్హో, బాళ్హో; అనన్తరస్సాత్వేవ? ఆరోగతుం.

ముహా వా-.

ముహా పరస్సానన్తరస్స తస్స హ హోతి వా, ళో చాన్తస్స హసన్తియోగేన; ముళ్హో, ముద్ధో.

భిదాదితో నో క్తక్కవన్తునం-. భిదాదితో పరేసం క్తక్తవన్తునం తస్సనో హోతి; భిన్నో, భిన్నవా, ఛిన్నో, ఛిన్నవా, ఛన్నో, ఛన్నవా, ఖిన్నో, ఖిన్నవా, ఉప్పన్నో, ఉప్పననవా, సిన్నో, సిన్నవా, సనేనా, సన్నవా, పీనో, పీనవా, సూనో, సూనవా, దీనో, దీనవా, డీనో, డీనవా, లీనో, లీనవా, లూనో, లూనవా--క్తక్తవన్తునత్తి కిం? భిత్తి; ఛిత్తి, భోత్తుం, ఛేత్తుం.

దాత్థిన్నో-.

దాతో పరేసం క్తక్తవన్తునం తస్స ఇన్నో హోతి; దిన్నో, దిన్నవా.

కిరాదీహి ణో-.

కిరాదీహి పరేసం క్తక్తవన్తునం తస్సానన్తరస్స ణ హోతి; కిణ్ణో, కిణ్ణవా, పుణ్ణో, పుణ్ణవా, ఖీణో, ఖీణవా.

తరాదీహ రిణ్ణో-.

తరాదీహి పరేసం క్తక్తవన్తునం తస్సరిణ్ణో హోతి; తిణ్ణో, తిణ్ణవా, జిణ్ణో, జిణ్ణవా, చిణ్ణో, చిణ్ణవా.

గో భఞ్జాదీహి-.

భఞ్జాదీహి పరేసంక్తక్తవన్తునం తస్సానన్తరస్సగ హోతి; భగ్గో, భగ్గవా, లగ్గో, లగ్గవా, నిముగ్గో, నిముగ్గవా, సంవిగ్గో, సంవిగ్గవా.

సుసా ఖో-.

సుసా పరేసం క్తక్తవన్తునం తస్స ఖో హోతి; సుక్ఖం, సుక్ఖవా.

పచా కో-.

పచా పరేసం క్తక్కవన్తునం తస్స కో హోతి; పక్కో, పక్కవా.

ముచా వా-.

ముచా పరేసంక్తక్తవన్తునం తస్స కో వా హోతి; ముక్కో, ముత్తో; ముక్కవా, ముత్తవా—-సక్కోతి ణ్వాదిసు సిద్ధం—-క్తక్తవన్తుసు సత్తో సత్తవాత్వేవ హోతి.

లోపో వడ్ఢా క్తిస్స-.

వడ్ఢా పరస్సక్తిస్స తస్స లోపో హోతి; వడ్ఢి.

క్విస్స-.

క్రియత్థా పరస్స క్విస్స లోపో హోతి; అభిభు.

ణిణాపీనం తేసు-.

ణిణాపీనం లోపో హోతి తేసు ణిణాపీసు;'కారేన్తం పయోజయయతి'కారేతి, కారాపేతి.

క్వచీ వికరణానం-.

వికరణానం క్వచి లోపో హోత; ఉదపాది, హన్తి.

మానస్స మస్స-.

క్రియత్థా పరస్స మానస్స మకారస్స లోపో హోతి క్వచి; కరాణో; క్వచతి కిం? కురుమానో.

ఏఇలస్సే-.

ఏఇలానమే హోత క్వచీ; గహేత్వా, అదేన్తి; క్వచీత్వేవ? వపిత్వా.

ప్యో వా త్వాస్స సమాసే-.

త్వాస్సవా ప్యో హోత సమాసే; పకారో'ప్యే సస్సా'తి. విసేసనత్థా; అభిభూయ, అభిభవిత్వా–-సమాసేతి కిం? పత్వా; క్వవాసమాసే'పి బహుకులాధికారా?లతం దన్తేహి ఛిన్దియ.

తుంయానా-.

త్వాస్స వా తుంయానా హోన్తి సమాసే క్వచి; అభిహరుం, అభిహరిత్వా; అనుమోదియాన, అనుమోదిత్వా–-అసమాసే-పి బహులాధికారా? దరుం; దిస్వా–-ఏసమప్పవిసయతాఞాపనత్థో యోగవిభాగో.

హనా రచ్చో-.

హనస్మా పరస్స త్వాస్స రచ్చో వా హోతి సమాసే; అహచ్చ, అహనిత్వా.

సాసాధికరా చచరిచ్చా-.

సాసాధీహి పరా కరా పరస్స త్వాస్స చచరిచ్చా వా హోన్తి యథాక్కమం; సక్కచ్చ, సక్కరిత్వా, అసక్కచ్చ, అసక్కరిత్వా, అధికిచ్చ, అధికరిత్వా,

ఇతో చ్చో-.

ఇఇచ్చస్మా పరస్స త్వాస్స చ్చో వా హోతి; అధిచ్చ, అధియిత్వా, సమేచ్చ, సమేత్వా.

దిసా వానవా స చ-.

దిసతో త్వాస్స వానవా హోన్తి వా, దిసస్స చ సకారో తం సన్తియోగేన; సస్స సవిధానం పరరూపబాధనత్థం; దిస్వాన, దిస్వా, పస్సిత్వా–-కథం నాదట్ఠా పరతో దోసన్తి? ఞాపకాత్వాస్స వలోపో; ఏవం లద్ధా(న) ధనన్తిఆదిసు.

ఏఇ బ్యఞ్జనస్స-.

క్రియత్థా పరస్స బ్యఞ్జనాదిప్పచ్చయస్స ఇ వా హోతి; భుఞ్జితుం, హోత్తు; బ్యఞ్జనస్సాతి కిం? పాచకో.

రా నస్స ణో-.

రాన్తతో క్రియత్థా పరస్స పచ్చయనకారస్స ణో హోతి; అరణం, సరణం.

న న్తమానత్యాదినం-.

రాన్తతో పరేసం న్తమానత్యాదీనం నస్స ణో న హోతి; కరోన్తో, కురుమానో; కరోన్తి.

గమయమిసాసదిసానం వా చ్ఛజి-.

ఏతేసం వా చ్ఛజి హోతి న్తమానత్యాదిసు; గచ్ఛన్తో, గచ్ఛమానో, గచ్ఛతి; యచ్ఛన్తో, యచ్ఛమానో, యచ్ఛతి; ఇచ్ఛన్తో, ఇచ్ఛమానో, ఇచ్ఛతి; అచ్ఛన్తో, అచ్ఛమానో, అచ్ఛతి; దిచ్ఛన్తో, దిచ్ఛమానో, దిచ్ఛతి. వాతి కిం? గమిస్సతి; వవత్థిత విభాసత్తేనఞ్ఞేసు చ క్వచి? ఇచ్ఛితబ్బం, ఇచ్ఛా, ఇచ్ఛితుం; అచ్ఛితబ్బం, అచ్ఛతుం; అఞ్ఞేసఞ్చ యోగవిభాగా? పవేచ్ఛతి.

జరమరానమీయజి-.

ఏతేసమీయజి వా హోతి న్తమానత్యాదిసు; జీయన్తో, జీరన్తో; జీయమానో, జీరమానో; జీయతి, జీరతి; మీయన్తో, మరన్తో; మీయమానో, మరమానో; మీయతి, మరతి.

ఠాపానం తిట్ఠపివా-.

ఠపానం తిట్ఠపివా హోన్తి వా న్తమానత్యాదిసు; తిట్ఠన్తో, తిట్ఠమానో, తిట్ఠతి; పివన్తో, పివతి; వాత్వేవ? ఠాతి, పాతి.

గమవదదానం ఘమ్మవజ్జదజ్జా-.

గమాదీనం ఘమ్మాదయో వా హోన్తి న్తమానత్యాదిసు; ఘమ్మన్తో, గచ్ఛన్తో; వజ్జన్తో, వదన్తో; దజ్జన్తో, దదన్తో.

కరస్స సోస్స కుబ్బకురుకయిరా-.

కరస్స సఓకారస్స కుబ్బాదయో వా హోన్తి న్తమానత్యాదిసు; కుబ్బన్తో, కయిరన్తో, కరోన్తో; కుబ్బమానో, కురుమానో, కయిరమానో, కరాణో; కుబ్బతి, కయిరతి, కరోతి; కుబ్బతే, కురుతే, కయిరతే–-వచత్థితవిభాసత్తా వాధికారస్స భియ్యో మానపరచ్ఛక్కేసుకురు, క్వవిదేవ పుబ్బచ్ఛక్కే? అగ్ఘం కురుతు నో భవం; సోస్సాతి వుత్తత్తా కత్తరి యేవిమే.

గహస్స ఘేప్పో-.

గహస్స వా ఘేప్పోతి న్తమానత్యాదిసు; ఘేప్పన్తో, ఘేప్పమానో, ఘేప్పతి–-వాత్వేవ? గణ్హాతి.

ణో నిగ్గహితస్స-.

గహస్స నిగ్గహతస్స ణో హోతి; గణ్హితబ్బం, గణ్హితుం, గణ్హన్తో.

ఇతి మోగ్గల్లానే వ్యాకరణే వుత్తియం ఖాదికణ్డో పఞ్చమో.

వత్తమానే తిఅన్తిసిథమిమత్థన్తే సేన్హేమ్హే-.

వత్తమాన్నారద్ధాపరిసమత్తే అత్థే వత్తమానతో క్రియత్థా త్యాదయో హోన్తీ; గచ్ఛతి, గచ్ఛన్తి, గచ్ఛసి, గచ్ఛథ, గచ్ఛామి, గచ్ఛామ; గచ్ఛతే, గచ్ఛన్తే, గచ్ఛసే, గచ్ఛవ్హే, గచ్ఛే, గచ్ఛమ్హే –-కథం పురే అధమ్మో దిప్పతి, పురా మరామితి? వత్తమానస్సేవ వత్తుమిట్ఠత్తా, తంసమీపస్సతగ్గహణేన గహణా; పురేపురాసద్దేహి వా అనాగతత్తావగమ్యతే, తదా తస్స వత్తమానత్తా; కాలవ్యత్తయో వా ఏసో; భవన్తేవ హి కాలన్తరే'పి త్యాదయో బాహులకా?"సన్తేసు పరిగుహామి మా చ కిఞ్చి ఇతో అదం, కాయయస్స భేదా అభిసమ్పరాయం సహవ్యతం గచ్ఛతి వాసవస్స, అనేకజాతిసంసారం సన్ధావిస్సం, అతివేలం నమస్సిస్సన్తి".

భవస్సతి స్సతిస్సన్తిస్ససిస్సథస్సామిస్సామస్సతేస్సన్తే స్ససేస్సవ్హేస్సంస్సామ్హే-.

భవిస్సతి అనారద్ధే అత్థే వత్తమానతో క్రియత్థా స్సత్యాదయో హోన్తి; గమిస్సతి, గమిస్సన్తి, గమిస్ససి, గమిస్సథ, గమిస్సామి, గమిస్సామ; గమిస్సతే, గమిస్సన్తే, గమిస్ససే, గమిస్సవ్హే, గమిస్సం, గమిస్సామ్హే.

నామే గరహావిమ్హయేసు-.

నామసద్దే నిపాతే సతి గరహాయం విమ్హయే చ గమ్యమానేస్సత్యాదయో హోన్తి; ఇమే హి నామ కల్యాణధమ్మా పటిజానిస్సన్తి; న హి నామ భిక్ఖవే తస్స మోఘపురిసస్సపాణేసు అనుద్దయా భవిస్సతి; కథఞ్హి నామ సో భిక్ఖవే మోఘపురిసో సబ్బమత్తికామయం కుటికం కరిస్సతి; తత్థ నామ త్వం మోఘపురిసమయా విరాగాయ ధమ్మే దేసితే సరాగాయ చేతేస్ససి, అత్థి నామతాత సుదిన్న ఆభిదోసికం కుమ్మాసం పరిభుఞ్జిస్ససి, అత్థియేవిహాపి నిన్దావగమో. విమ్హయే?- అచ్ఛరియం వత భో అబ్భుతం వత భో సన్తేన వత భో పబ్బజితా విహారేనవిరన్తి, యత్ర హి నామ సఞ్ఞీ సమానో జాగరో పఞ్చమత్తానీ సకటసతాని నిస్సాయ నిస్సాయ అతిక్కన్తాని నేవ దక్ఖితి, న పన సద్దం సోస్సతి; అచ్ఛరియం అన్ధో నామ పబ్బతమారోహిస్సతి; బధిరో నామ సద్దం సోస్సతి.

భుతే ఈఉంఓత్థేమ్హాఆఊసేవ్హంఅమ్హే-.

భుతే పరిసమత్తత్థే వత్తమానతో క్రియత్థా ఈఆదయో హోన్తి; అగమీ, అగముం, అగమో, అగమిత్థ, అగమిం, అగమిమ్హా; అగమా, అగమూ, అగమిసే, అగమివ్హం, అగమ, అగమిమ్హే–-భుత సామఞ్ఞవచనిచ్ఛాయమనజ్జతనేపి? సువో అహోసి ఆనన్దో.

అనజ్జతనే ఆఊఓత్థఅమ్హాత్థత్థుంసేవ్హంఇంమ్హసే-.

అవిజ్జమానజ్జతనే భుతే'త్థే వత్తమానతో క్రియత్థా ఆఆదయో హోన్తి.

> ఆఞాయ్యా చ ఉట్ఠానా ఆఞాయ్యా చ సంవేసనా,
> ఏసజ్జతనో కాలో అహరూభయతద్దరత్తం వా;

అగమా, అగమూ, అగమో, అగమత్థ, అగమ, అగమమ్హా; అగమిత్థ, అగమత్థుం, అగమసే, అగమవ్హం, గమిం, అగమమ్హసే; అఞ్ఞపదత్థో కిం? అజ్జ హియ్యో వా అగమాసి.

పరోక్ఖే ఓఏత్థఅమ్భత్థరేత్థోవ్హోఇమ్హే-.

అపచ్చక్ఖే భుతానజ్జతనే’త్థే చత్తమానతో క్రియత్థా అఆదయో హోన్తి; జగామ, జగము, జగమే, జగమిత్థ, జగమ, జగమిమ్హ; జగమిత్థ, జగమిరే, జగమిత్థో, జగమివ్హో, జగమి, జగమిమ్హే. ———————————-

మూళ్హవిక్ఖిత్తబ్యాసత్తచిత్తోనత్తనాపి క్రియా కతాభినిబ్బత్తికాలే’నుపలద్ధా సమానా ఏలేనానుమీయమానా పరోక్ఖాచ వత్థుతో; తేనుత్తమవ్సయే’పి పయోగసమ్భవో.

ఏయ్యాదో వాతిపత్తియయం స్సాస్సంసుస్సేస్సథస్సంస్సమ్హాస్సథ స్సింసుస్ససేస్సవ్హేస్సింస్సామ అసే-.

ఏయ్యాదో విసయే క్రియాతిపత్తియం స్సాదయో హోన్తి విభాసా; విధురప్పచ్చయోపనిపాతతో కారణవేకల్లతో వా క్రియాయాతి పతనమనిప్పత్తి క్రియాతిపత్తి; ఏతే చ స్సాదయో సామత్థియాతీతానాగతేస్వేవ హోన్తి, న వత్తమానే, తత్ర క్రియాతిపత్త్య సమ్భవా.

సచే పఠమవయే పబ్బజ్జం అలభిస్సా, అరహా అభవిస్సా; దక్ఖిణేన చే అగమిస్సా, న సకటం పరియాభవిస్సా- దక్ఖిణేన చే అగమిస్సంసు, అగమిస్సే, అగమిస్సథ, అగమిస్సం, అగమిస్సమ్హా, అగమిస్సథ, అగమిస్సింసు, అగమిస్ససే, అగమిస్సవ్హే,అగమిస్సిం, అగమిస్సామ అసే- న సకటం పరియాభవిస్సా. వాతి కిం? దక్ఖిణేన చే గమిస్సతి, న సకటం పరియాభవిస్సతి.

హేతుఫలేస్వేయ్యఏయ్యుంఏయ్యాసఏయ్యాథఏయ్యామిఏయ్యామఏథ ఏరంఏథోఏయ్యవ్హోఏయ్యంఏయ్యామ్హే-.

హేతుభుతాయం ఫలభుతాయఞ్చ క్రియాయం వత్తమానతో క్రియత్థాఏయ్యాదయో వా హోన్తి.

సచే సంఖారా నిచ్చా భవేయ్యుం, న నిరుజ్ఝేయ్యుం; దక్ఖిణేనన చే గచ్ఛేయ్య, న సకటం పరియాభవేయ్య-దక్ఖిణేన చే గచ్ఛేయ్యుం, గచ్ఛేయ్యాసి, గచ్ఛేయ్యాథ, గచ్ఛేయ్యామి, గచ్ఛేయయ్యామ; గచ్ఛేథ, గచ్ఛేరం, గచ్ఛేథో, గచ్ఛేయ్యవ్హో, గచ్ఛేయ్యం, గచ్ఛేయ్యామ్హే- న సకటం పరియాభవేయ్య; భవనం గమనఞ్చ హేతు, అనిరుజ్ఝనం పరియాభవనఞ్చ ఫలం—- ఇహ కస్మా న హోతి?- హన్తీతి పలాయతి, వస్సతీతి ధావతి, హనిస్సతీతి పలాయిస్సతీతి? ఇతిసద్దేనేవ హేతుహేతుమన్తతాయయ జోతితత్తా వాతి కిం దక్ఖిణేన చే గమిస్సతి, న సకటం పరియా భవిస్సతి.

పఞ్హపత్థనావిధిసూ-.

పఞ్హో-సమ్పుచ్ఛనం సమ్పధారణా నిరూపనా కారియనిచ్ఛయనం; పత్థనా-యావనమిట్ఠాసింసనఞ్చ; విధానం విధి నియోజనం క్రియాసు వ్యాపారణా; సా చ దువిధావ?- సాదరానాదరవసేన, విసయభేదేన భిన్నాయపి తదుభయానతివత్తనతో.

ఏతేసు పఞ్హాదిసు క్రియత్థతో ఏయ్యాదయో హోన్తి; పఞ్హే?-కిమాయస్మా వినయమ్పరియాపుణేయ్య,ఉదాహు ధమ్మం?; గచ్ఛేయ్యం వాహం ఉపోసథం, న వా గచ్ఛేయ్యం?, పత్థనాయం?- లభేయ్యాహకకమ్భన్తే భగవతో సన్తికే పబ్బజ్జం, లభేయ్యం ఉపసమ్పదం; పస్సేయ్యం తం వస్ససతం అరోగం. విధిమ్హి?-భవం పత్తం పచేయ్య, భవం పుఞ్ఞం కరేయ్య, ఇహ భవం భుఞ్జేయ్య, ఇహ భవం నిసీదేయ్య, మాణవకం భవం అజ్ఝాపేయ్య—-అనుఞ్ఞాపత్తకాలేసుపి సిద్ధావ, తత్థాపి విధిప్పతీతితో; అనుఞ్ఞాయం?ఏవంకరేయ్యాసి. పత్తకాలే?- కటం కరేయ్యాసి, పత్తో తే కాలో కటకరణే; యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం సఙ్ఘో ఉపోసథం కరేయ్య; ఏతస్స భగవా కాలో, ఏతస్స సుగత కాలో, యమ్భగవా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేయ్య—-పేసనే'పిచ్ఛన్తి?- గామం త్వం భణే గచ్ఛేయ్యాసి.

తుఅత్తుహిథమిమతంఅన్తంస్సువ్హోఇామసే-.

పఞ్హాదిస్వేతే హోన్తి క్రియత్థతో; క్రియత్థతో; యచ్ఛతు, గచ్ఛన్తు, గచ్ఛాహి, గచ్ఛథ, గచ్ఛామి, గచ్ఛామ, గచ్ఛతం, గచ్ఛన్తం, గచ్ఛస్సు, గచ్ఛవ్హో, గచ్ఛే, గచ్ఛామసే—-పఞ్హే?- కిన్ను ఖలు హో వ్యాకరణమధియస్సు?. పత్థనాయం?- దదాహి మే, జివతు భవం. విసిమ్హి?-కటం కరోతు భవం, పుఞ్ఞం కరోతు భవం, ఇహ భవం భుఞ్జతు, ఇహభవం నిసీదతు, ఉద్దిసతు భన్తే భగవా పాతిమోక్ఖా. పేసనే?- గచ్ఛ భణే గామం. అనుమతియం?ఏవం కరోహి. పత్తకాలే?-కాలో'యం తే మహావీర ఉప్పజ్జ మాతుకుచ్ఛియం.

సత్త్యరహేస్వేయ్యాది-.

సత్తియం అరహత్థే చ క్రియత్థా. ఏయ్యాదయో హోన్తి; భవం ఖలు రజ్జం కరేయ్య, భవం సత్తో; అరభో.

సమ్భావనే వా-.

సమ్భావనే గమ్యమానే ధాతునా వుచ్చమానే చ ఏయ్యాదయోహోన్తి విభాసా; అపి పబ్బతం సిరసా భిన్దేయ్య. క్రియాతిపత్తియన్తుస్సాది?- అసనియాపి హతో నాపతిస్సా సమ్భావేమి సద్దహామిఅవకప్పేమి భుఞ్జేయ్య భవం; భుజిస్సతి భవం, అభుఞ్జి భవం. క్రయాతిపత్తియన్తుస్సాది-సమ్భావేమి నాభుజిస్సం భవం.

మాయోగే ఈఆఆది-.

మాయోగే సతి ఈఆదయో ఆఆదయో చ వా హోన్తి; మాస్సుపునపి ఏవరూపమకాసి, మా భవం అగమా వనం; వాతి కిం? మా తేకామగుణే భమస్సు చిత్తం, మా త్వం కరిస్ససి, మా త్వం కరేయ్యాసి—-అసకకాలత్థో'యమారమ్భో; బుద్ధో'భవిస్సతీతి పదన్తర సమ్బన్ధేన అనాగతకాలతా పతియతే, ఏవం కతో కటో స్వేభవిస్సతి, భావి కచ్చమాసీతి; లునాహి లునాహిత్వేవాయం లునాతి, లునస్సు లునస్సుత్వేవాయం లునాతీతి త్వాదీనమేవేతం మజ్ఝిమపురి సేకవచనానమాభిక్ఖఞ్ఞే విబ్బవనం; ఇదం వుత్తం హోతి?-ఏవమేస తురితో అఞ్ఞే'పి నియోజేన్తో వియ కిరియం కరోతీతి; ఏవం లునాథ లునాథాత్వేవాయం లునాతి, లునవ్హో లునవ్హో త్వేవాయం లునాతి; తథా కాలత్తరేసుపి లునాహి లునాహిత్వేవాయం అలుని, అలునా, లులావ, లునిస్సతీతి; ఏవం స్సుమ్హి చ యోజనీయం—-తథా సముచ్చయే'పి మఠమట,

విహారమటేత్వేవాయమటతి; మఠమటస్సు, విహారమటస్సుత్వేవాయమటతి—-బ్యాపారభేదే తు సామఞ్ఞవచనస్సేవ బ్యాపకత్తా అనుప్పయోగో భవతి? ఓదనం భుఞ్జ, యాగుమ్పివ, ధానా ఖాదేత్వావాయమజ్ఝోహరతి.

పుబ్బపరచ్ఛక్కానమేకానేకేసు తుమ్హామ్హసేసేసు ద్వేద్వే మజ్ఝిముత్తమపఠమా-.

ఏకనేకేసుతుమ్హామ్హసద్దవచనీయేసు తదఞ్ఞసద్దవచనీయేసు చ కారకేసుపుబ్బచ్ఛక్కానం పరచ్ఛక్కానం మజ్ఝిముత్తమపఠమా ద్వే ద్వే హోన్తి యథాక్కమం క్రియత్థా; ఉత్తమసద్దో’యం సభావతో తతియదుకే రుళ్హో—-త్వం గచ్ఛసి, తుమ్హే గచ్ఛథ, త్వం గచ్ఛసే, తుమ్హే గచ్ఛవ్హే; త్వంగచ్ఛసి, తుమ్హే గచ్ఛథ, త్వం గచ్ఛసే, తుమ్హే గచ్ఛవ్హే; అహంగచ్ఛామి, మయం గచ్ఛామ,అహం గచ్ఛే, మయం గచ్ఛామ్హే; సో గచ్ఛతి, తే గచ్ఛన్తి, సో గచ్ఛతే, తే గచ్ఛన్తే.

సామత్థియా లద్ధన్తా అప్పయుజ్జమానేసుపి తుమ్హామ్హసేసేసు భవన్తి—-గచ్ఛసీ, గచ్ఛథ, గచ్ఛసే, గచ్ఛవ్హే; గచ్ఛామి, గచ్ఛామ, గచ్ఛే, గచ్ఛామ్హే; గచ్ఛతి,గచ్ఛన్తి, గచ్ఛతే, గచ్ఛన్తే.

ఆఈస్సాదిస్వఞ వా-.

ఆఆదో ఈఆదో స్సాఆదో చ క్రియత్థస్స వా అఞ హోతి, ఞకారో’నుబన్ధో—-అగమా, గమా; అగమీ, గమీ; అగమిస్సా, గమిస్సా.

అఆదిస్వాహో బ్రూస్స-. బ్రూస్స ఆహో హోతి అఆదిసు; ఆహ, ఆహు.

భుస్స చుక-.

అఆదిసు భుస్స చుక హోతి; కకారో’నుబన్ధో; ఉకారో ఉచ్చారణత్థో; బభువ.

పుబ్బస్స అ-.

అఆదిసు ద్విత్తే పుబ్బస్స భుస్సఅ హోతి; బభువ.

ఉస్సంస్వాహా వా-.

ఆహాదేసా పరస్సౢస్సఅంసువా హోతి; ఆహంసు ఆహు.

త్యన్తీనం టటూ-.

ఆహా పరేసం తిఅన్తీనం టటూ హోన్తి; టకారా సబ్బాదేసత్థా; ఆహ, ఆహు. అతోయేవ చ ఞాపకా తిఅన్తిసు చ బ్రూస్సాహో.

ఈఆదోవచస్సోమ-.

ఈఆదిసువచస్స ఓమ హోతి; మకారో'నుబన్ధో; అవోచ; ఈఆదోతి కిం? అవచ.

దాస్స దం వా మమేస్వద్విత్తే-.

అద్విత్తే వత్తమానస్స దాస్స దం వా హోతి మిమేసు; దమ్మి,దేమి; దమ్మ, దేమ. అఞ్చిత్తేతి కిం? దదామి. దదామ.

కరస్స నోస్సకుం-.

కరస్స సఓకారస్స కుం వా హోతి మిమేసు; కుమ్మి, కుమ్మ; కరోమి, కరోమ.

కా ఈఆదిసు-.

కరస్స సఓకారస్సకా హోతి వా ఈఆదిసు; అకాసి, అకరి; అకంసు, అకరింసు; అకా, అకరా.

హాస్సచాహజి స్సేన-.

కరస్సనోస్సహాస్సచ ఆహజి వా హోతి స్సేన సహ; కాహతి, కరిస్సతి; అకాహా, అకరిస్సా;హాహతీ, హాయిస్సతి; ఆహాహా, అహాయిస్సా.

లభవసచ్ఛిదభిదరుదానం చ్ఛజి-.

లభాదీనం చ్ఛజి వా హోతి స్సేన సహ; అలచ్ఛా, అలభిస్సా, లచ్ఛతి, లభిస్సతి; అవచ్ఛా, అవసిస్సా; వచ్ఛతి, వసిస్సతి; చ్ఛేచ్ఛా, అచ్ఛిన్దిస్సా; ఛేచ్ఛతి. ఛిన్దిస్సతి; హేచ్ఛా, భిన్దిస్సా; భేచ్ఛతి,భిన్దిస్సతి; అరుచ్ఛా, అరోదిస్సా; రుచ్ఛతి, రోదిస్సతి. అఞ్ఞస్మిమ్పి ఛిదస్స వా చ్ఛజి యోగవిభాగా?- అచ్ఛేచ్ఛుం, అచ్ఛిన్దింసు. అఞ్ఞేసం వ?-గచ్ఛం, గచ్ఛిస్సం.

భుజముచవచవిసానం క్ఖజి-.

భుజాదీనం క్ఖజి వా హోతి స్సేన సహ; అభోక్ఖా, అభుఞ్జిస్సా; భోక్ఖతి, భుజిస్సతి; అమోక్ఖా, అముఞ్చిస్సా; మోక్ఖతిం ముఞ్చిస్సతి; అచక్ఖా, అవచిస్సా; చక్ఖతి. వచిస్సతి; పావేక్ఖా, పావిసిస్సా; పవేక్ఖతి, పవిసిస్సతి. విసస్సాఞ్ఞస్మిమ్పి వా క్ఖజి యోగవిభాగా?-పావేక్ఖి, పావిసి.

ఆఈఆదిసు హరస్సా-.

ఆఆదోఈఆదో చ హరస్సఆ హోతివా; అహా, అహరా; అభాసి, అభరి.

గమిస్స-.

ఆఆదోఈఆదో చ గమిస్సా హోతి వా; అగా, అగమా; అగా,అగమి. సంసస్స చ ఛజి-.

సంసస్స చ గమిస్స చ ఛజి వా హోతి ఆఈఆదిసు; అడఞ్ఛా, అడంసా; అడఞ్ఛి,అడంసి; అగఞ్ఛా, అగచ్ఛా, అగఞ్ఛి, అగచ్ఛి.

హూస్సహేహేహిహోహి స్సచ్చాదో-.

హూస్స ష్ఠోదయో హోన్తి స్సచ్చాదో; హేస్సతి, హేహిస్సతి, హోహిస్సతి.

ణానాసు రస్సో-.

కణకనాసు క్రియత్థస్సరస్సో హోతి; కిణాతి, ధునాతి.

ఆఈఊమ్హాస్సాస్సమ్హానం వా-.

ఏసం వా రస్సో హోతి; గమ, గమా; గమి, గమీ; గము; గమిమ్హ, గమిమ్హా; గమిస్స, గమిస్సా; గమిస్సమ్హ, గమిస్సమ్హా.

కుసరుహేహిస్స ఛి-.

కుసా రుహా చ పరస్స ఈస్స ఛి వా హోతి; అక్కోచ్ఛి, అక్కోసి; అభిరుచ్ఛి, అభిరుహి.

అఈస్సఆదీనం బ్యఞ్జనస్సిఞ-.

క్రియత్థా పరేసం అఆదీనం ఈఆదినం స్సఆదీనవ బ్యఞ్జనస్సఞ హోతి విభాసా; బభువిత్థ,అభవిత్థ, అభవిస్సా, అనుభవిస్సా, అనుభవిస్సతి, అనుభోస్సతి, (హరిస్సతి) హస్సతి. ఏతేసన్తి కిం? భవతి; బ్యఞ్జనస్సాతి కిం? బభువ.

బ్రూతో తిస్సీఞ-.

బ్రూతో పరస్స తిస్స ఈఞ వా హోతి; బ్రవీతి, బ్రూతి.

క్యస్స-.

క్రియత్థా పరస్సక్యస్స ఈఞ్ఞా హోతి; పచీయతి పచ్చతి.

ఏయ్యాథస్సేఆఈథానం ఓఅఅంత్థత్థోవ్హోక-.

ఏయ్యాథాదీనం ఓఆదయో వా హోన్తి యథాక్కమం; తుమ్హే భవేయ్యాథో, భవేయ్యాథ; త్వం అభవిస్స, అభవిస్సే; అహం అభవం, అభవ; నో అభవిత్థ, అభవా; నో అభవిత్థో, అభవీ; తుమ్హే భవథవ్హో, భవథ–-ఆసహవరితోవ అకారో గయ్హతే–-థో పనస్తే నిద్దేసా త్యాదిసమ్బన్ధీయేవ, తస్సేవ వా నిస్సితత్తా; నిస్సయయకరణమ్పి హి సుత్తకారావిణ్ణం.

ఉంస్సింస్వంసు -.

ఉమిచ్చస్స ఇంసుఅంసు వా హోన్తి; అగమింసు, అగమంసు, అగముం.

ఏమన్తా సుం-.

ఇాదేసతో ఓఆదేసతో చ పరస్స ఉమిచ్చస్స సుం వా హోతి; నేసుం, నయింసు; అస్సోసుం, అస్సుం—-ఆదేసత్తాఖ్యాపనత్థం త్తగ్గహణం.

హూతో రేసుం-.

హూతో పరస్స ఉమిచ్చస్స రేసుం వా హోతి; అహేసుం, అహవుం.

ఓస్స ఏత్థత్థో-.

ఓస్స అఆదయో వా హోన్తి; త్వం అభవ, అభవి, అభవిత్థ, అభవిత్థో, అభవో.

సి-.

ఓస్స సి వా హోతి; అహోసి త్వం అహువో.

దీఘా ఈస్స-.

దీఘతో పరస్స ఈస్స సి వా హోతి; అకాసి, అకా; అదాసి, అదా.

మ్హాత్థానముఇ-.

మ్హాత్థానముఇ్వా హోతి; అగముమ్హా, అగమిమ్హా; అగముత్థ, అగమిత్థ.

ఇంస్స చ సిఇ-.

ఇమిచ్చస్స సిఇ వా హోతి మ్హాత్థానఇ్చ బహులం; అకాసిం, అకరిం; అఅకాసిమ్హా, అకరిమ్హా;అకాసిత్థ, అకరిత్థ.

ఏయ్యుంస్సుం-.

ఏయ్యుమిచ్చస్స ఉం వా హోతి; గచ్ఛుం, గచ్ఛేయ్యుం.

హిస్సతో లోపో-.

అతో పరస్స హిస్స లోపో వా హోతి; గచ్ఛ, గచ్ఛాహి—-అతోతి కిం? కరోహి.

క్యస్స స్సే-.

క్యస్స వా లోపో హోతి స్సే; అన్వభవిస్సా, అన్వభుయిస్సా, అనుభవిస్సతి, అనుభుయిస్సతి.

అత్థితేయ్యాదిచ్ఛన్తం స్సుససథసంసామ -.

అస-భువీచ్చస్మా పరేసంఏయ్యాదిచ్ఛన్నం సాదయో హోన్తి యథాక్కమం; అస్స, అస్సు, అస్స, అస్సథ, అస్సం, అస్సామ.

ఆదిద్విన్నమియాఇయుం-.

అత్థితేయ్యాదిచ్ఛన్నం ఆదిభూతానం ద్విన్నం ఇయాఇసుం హోన్తి యథాక్కమం; సియా, సియుం.

తస్సథో-.

అత్థితో పరస్స తకారస్స థో హోతి; అత్థ, అత్థు.

సిహిస్వట-.

అత్థిస్స అట హోతి సిహిసు; టో సబ్బాదేసత్థో; అసి, అహి.

మిమానం వా మ్హిమ్హా చ-.

అత్థిస్మా పరేసం మిమానం మ్హిమ్హా వా హోన్తి, తంసన్నియో గేన త్థిస్స అట చ; అమ్హి,అస్మి; అమ్హ, అస్మ.

ఏసు స-.

ఏసు మిమేసుఅత్థిస్స సకారో హోతి; అస్మి, అస్మ; పరరూపబాధనత్థం.

ఈఆదో దీఘో-.

అత్థిస్స దీఘో హోతి ఈఆదిమ్హి; ఆసి, ఆసుం, ఆసి, ఆసిత్థ, ఆసిం, ఆసిమ్హా.

హిమిమేస్వస్స-. అకారస్స దీఘో హోతి హిమిమేసు; పవాహి, పవామి, పవామ; ముయ్హామి.

సకా ణాస్స ఖ ఈఆదో-.

సకస్మా కణాస్స ఖో హోతి ఈ ఆదిసు; అసక్ఖి, అసక్ఖింసు.

స్సే వా-.

సకస్మా కణాస్స ఖో వా భోతి స్సే; సక్ఖిస్సా, సక్కుణిస్సా; సక్ఖిస్సతి, సక్కుణిస్సతి.

తేసు సుతో కేణాకణానం రోట-.

తేసు ఈఆదిస్సేసు సుతో పరేసం కేణాకణానం రోట హోతి; అస్సోసి, అసుణి; అస్సోస్సా, అసుణిస్సా; సోస్సతి, సుణిస్సతి.

ఞాస్స సనాస్స నాయో తిమ్హి-.

సనాస్స ఞాస్స నాయో వా హోతి తిమ్హి; నాయతి. జానాతి.

ఞామ్హి జం-.

ఞాదేసే సనాస్స ఞాస్స జం వా హోతి; జఞ్ఞా, జానేయ్య.

ఏయ్యస్సియాఞా వా-.

ఞాతో ఏయ్యస్స ఇయాఞా హోన్తి వా; జానియా, జఞ్ఞా, జానేయ్య.

ఈస్సచ్చాదిసు కనా లోపో-.

ఈఆదో స్సచ్చాదో చ ఞాతో కనా లోపో వా హోతి; అఞ్ఞాసి, అజాని; ఞస్సతి, జానిస్సతి.

స్సస్స హి కమ్మే-.

ఞాతో పరస్సస్సస్స హి వా హోతి కమ్మే; పఞ్ఞాయిహితి, పఞ్ఞాయిస్సతీ,

ఏతిస్మా-.

ఏతిస్మా పరస్సస్సస్సహి హోతి వా; ఏహితి, ఏస్సతి.

హనా ఛేఖా-.

హనా స్సస్స ఛేఖా వా హోన్తి; హఞ్ఛేమ, హనిస్సామ; పటిహంఖామి, పటిహనిస్సామి.

హాతో హ-.

హాతో పరస్స స్సస్స హ హోతి వా; హాహతి, ఛహిస్సతి.

దక్ఖఖేహిహిహోహీహి లోపో-.

దక్ఖాదీహి ఆదేసేహి పరస్సస్సస్స లోపో వా హోతి; దక్ఖతి. దక్ఖిస్సతి; సక్ఖతి, సక్ఖిస్సతి; హేహితి, హేహిస్సతి; హోహితి, హోహిస్సతి.

కయిరేయ్యస్సేయ్యుమాదీనం-.

కయిరా పరస్సేయ్యుమాదీనమేయ్యస్స లోపో హోతి; కయిరుం, కయిరాసి, కయిరాథ, కయిరామి, కయిరామ.

టా-.

కయిరా పరస్స ఏయ్యస్సటా హోతి; సోకయిరా.

ఏథస్సా-.

కయిరా పరస్సేథస్స ఆ హోతి; కయిరాథ.

లభా ఇంఈనం థంథా వా-.

లభస్మా ఇంఈఇచ్చేసం థంథా హోన్తి వా; అలత్థం, అలభిం; అలత్థ, అలభి.

గురుపుబ్బా రస్సా రే న్తేన్తీనం-.

గురుపుబ్బస్మా రస్సా పరేసం న్తేన్తీనం రే వా హోతి; గచ్ఛరే, గచ్ఛన్తి; గచ్ఛరే, గచ్ఛన్తే; గమిస్సరే, గమిస్సన్తి; గమిస్సరే, గమిస్సన్తే--గురుపుబ్బాతి కిం? పచన్తి. రస్సాతి కిం? హోన్తి

ఏయ్యేయ్యాసేయ్యన్తం టే-.

ఏయ్యాదీనం టే వా హోతి; సో కరే, సో కరేయ్య; త్వం, కరే, త్వం కరేయ్యాసి; అహం కరే, అహం కరేయ్యం.

ఓవికరణస్సు పరచ్ఛక్కే-.

ఓవికరణస్స ఉ హోతి పరచ్ఛక్కవిసయే; తనుతే.

పుబ్బచ్ఛక్కే వా క్వచి-.

ఓవికరణస్స ఉ హోతి వా క్వచి పుబ్బచ్ఛక్కే; వనుతి, వనోతి.

ఏయ్యామస్సేము చ-.

ఏయ్యామస్సేము వా హోతి, ఉ చ; భవేము, భవేయ్యాము, భవేయ్యామ.

ఇతి మోగ్గల్లానే వ్యాకరణే వుత్తియం త్యాదికణ్డో ఛట్ఠో.

సమత్తా చాయం మోగ్గల్లానవుత్తి ఛహి భాణవారేహి.

యస్స రఞ్ఞో పభావేన భావితత్తసమాకులం,
అనాకులం దులద్ధీహి పాపభిక్ఖూహి సబ్బసో;

లఙ్కాయ మునిరాజస్స సాసనం సాధు సణ్ఠితం,
పుణ్ణవన్దసమాయోగా వారిధీచ వివద్ధతే;

పరక్కమభుజే తస్మిం సద్ధాబుద్ధిగుణోదితే,
మనువంసద్ధజాకారే లఙ్కాదీపం పసాసతి;

మొగ్గల్లానేన థేరేన ధీమతా సుచివుత్తినం,
రచితం యం సువిఞ్ఞేయ్యమసన్దిద్ధమనాకులం;

అసేసవిసయవ్యాపి జినవ్యప్పథనిస్సయం,
సద్దసత్థమనాయాససాధియం బుద్ధివద్ధనం;

తస్స వుత్తి సమాసేన విపులత్థప్పకాసనీ,
రచితా పున తేనేవ సాసనుజ్జోతకారినాతి;